

გობ 3

ღიღემა
ქართველ ერს

ღიღემა თავისუფლებას!

რვაენი ღრთოზა

რ-920

დასაბუთებელი: ნოე ჯორჯია, **NOTRE DRAPEAU FONDATEUR**: NOE JORDANIA.

თბილისი საქ. სოც.-დემ. პარტიის საზღვარ-გარეთის ბიუროსი.
Organe du Bureau à l'Étranger du parti Social-démocrate de Géorgie.

№ 114

აპრილი

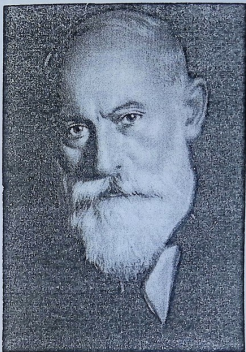
1988 წელი.

პარიზი.

საქართველოს
საგარეო
საზღვაო
საქმეთა
წარმართველობის
სამსახური

R-920

ნოე ჯორჯია.

1868- 1953.

+

Noë Jordania - Président de la République Géorgienne,

- 1 -

19 | ანბისჭე | 24

სანამ ქართველი ვრი იარსებებს, ვერაერთაზი ძალა ვერ ამოგლეჯს მისი გულის სიღრმიდან 1924 წლის აგვისტოს გმირულ ბრძოლების ხსოვნას. ჩვენ კარგათ ვიცით ფაქტების ღირებულება; ვიცით, რომ ამ ბრძოლებმა მდგომარეობა ვერ შესცვალა და შტრის უღელისაგან საქართველო ვერ გაანთავისუფლა; მართალია ისიც, რომ ზალხის საუკეთესო შვილები ათასობით შეეწირა ამ უღელის გადაგდების უკეთილშობილეს ცდას; მაგრამ სრულიად თამამათ შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ აგვისტო საამაფო დატანა ჩვენი ისტორიის, რომ მან გაუკვალა საქართველოს გამანთავისუფლებელ ბრძოლას ბრწყინვალე შიშვალე და ცხადყო საბოლოოვო გამარჯვება.

ვის შეუძლია ამ გამარჯვებაში ეჭვი შეიტანოს მას შემდეგ, რაც უიარაღო პატარა ვრი არ შეუშინდა ვება, ტლანქ ძალას და საყოველთაო აჯანყებით ამცნო მთელ სამყაროს თვის ურყევე ნება ეროვნული სუვერენობის აღდგენისა ამ უთანასწოროს ჭიფილში შტერმა. შესძლო ქართველი ზალხის ფიზი-

კურად დამარცხება, მაგრამ განა შესაძლოა მდინარის უკან დაბრუნება? რაც ვერ მოხერხდა გუშინ, განხორციელდება ხვალ, ზევ, ახლა თუ შორეულ მომავალში; ჩვენ არ ვიცით დანამდვილებით როდის დაკრავს ეპი საქართველოს განთავისუფლებისა; მაგრამ ურყევია ჩვენი რწმენა, რომ აგვისტოს გვირთა ხელიდან გაეარდნილი დროშა თბილისის სასაბლევზე კვლავ აფრიალდება. ეს მხოლოდ სურვილი როდია, ეს ისტორიული აუცილებლობაცაა. მართალია, აგვისტოს შემდეგ საქართველომ განულო მთელი ეპოქა აუნერული ტანჯვით და მწარე გამოცდილებით აღსავსე. მაგრამ მიუხედავად ამისა მას ერთხელ აღებული გზა არ შეუცვლია და დასახულ მიზანს არ გადადგომია: ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობის აღდგენა და უცხო ურდოთა მისი საზღვრებიდან განდევნა იყო და რჩება ჩვენი ერის ძირითადი ამოცანა.

აგვისტოს მსხვერპლთა სამარე ქართველი ხალხის გულია; წყნარად და მშვიდად განისვენებენ იქ სამარადისო ძილით: იციან რომ დღევანდელი თაობანი წმინდათ შეასრულებენ თავიანთ მოვალეობას მათ და ერის წინაშე...

ნ. ყაფიანიძე.

III ავტობიოგრაფია

გავიდა ერთი წელი. წელი ბრძოლის და თავის დადების, სიცოცხლის და სიკვდილის.

შარშან აღსდგა ქართველი ხალხი მტარველთა წინააღმდეგ, მან ამართა დროშა თავისუფლების, სამეურვეანი აღაშობი. შეგუბებული გრძნობა ერისა გადმოფრთხილდა. წყურვილი აღდგომისა იარაღით გამოიხატა. დაკოდილი არწივი შემოტრიალდა. ჩამოყრილი ფრთები მავრათ გაშალა. მოხდა საქმე დიდებული. ქვეყნათ გაისმა ერის პაიკი. ეთილი ეყვითა ბოროტებას. ბოროტმა მიმართა შურისძიებას.

მისდა საქმე საშინელი: ხელისუფლება გააფთრებელი მესხს აელეხს ციხეში გამოძწყედულ ტყვეთ. ქენაში მოსიარულე ედანაშაული ხალხს. ქალთ. ბავშვთ. მოხეტო დაუხდაბლათ. გაურჩევლათ. დადგა უმანჯოთა სისხლის გუბუები და შიგ შეკურდენ ბოლშევიკები.

და აღეს ჩვენ ვილესასწაულობთ ერის გამოფისილებას. ეგლოვობთ დაღუპულთა სამარეებს.

29 აგვისტო-ეს სიხარულის და კმუნეის დღეა. სიცოცხლის და სიკვდილის პაემანია. ამჟარა ბრძოლა და მუხანაოური პასუხი. რაინდელი შეტევა და ღაჩარული თავდასხმა კელტურა და ბარბაროსობა, ორი ქვეყანა. ორი სათავე დღეს შეეტყა. პირველი ჩვეთა. ჩათიული ვშირისია. მარწინავე კაცობრიობისა: მფრე მათია. ჯოჯობეთის მოკოქეულების. ბნელეთის ქურუმების. ის არის ქართული ხალხური. კაცობრიული. ეს კი ველური. უცხო. მოღალატური. გამარჯვებულნი ელიონნი შეიღნი და განაწამები შმობელი დედა. ბოლშევიკები და ქართველობა—მათ შარის ნიდი ჩატეხილია და მით იარაღი მტარველთა მოსპობის გამოქედლია.

შარშან დაეცნ საუკეთესო მამულისშვილნი, ბრძოლაში გაწრთენილნი და გამოკვეთილნი ბოროტმა სხლია ეთილსა. შარა არსება შიხი მოკლეა. დამარცხებულნი ეკვდავნი არიან: სიკვდილი სიკვდილის დამთარგუნელი და მკვდრეთით აღმდევნელია. დანთხეული წმიდა სისხლი. დაპნეული წმიდა ძელები, დართებული ღამშარია. მანაგობელი ეარსკელავია. რომლის ირგვლივ ქართველი ხალხი თავმოკრილია. ის ჩვენ გვაჯილებს. ის ჩვენ გვიწოდებს მოქმედებისაკენ. ერის სეინდისი არ მოიხუჯებს. სანამ ეს ანდერში არ შესრულდება, ცრემლთა ღვაპი არ შეშრება. სანამ მკვლელნი არ დაისჯებიან.

ერი ეკვდავია შას ვერ მოსპობენ მოღალატერი. ის აღსდგება და მასთან ერთათ აღსდგებიან მისთვის თავდადებულნი. მისთვის სამსხვერპლოვ მიტანილნი. საქართველოს მისი ამოსელა იქნება იმავე დროს მტარველთა მისი დაბნელება, მათი ფართობის ღაბილოება. ქართველის ზერგზე გადაიარეს მრავალმა ურდოვებმა. უკანასკნელათ მოსკოვის ურდოვ. ამით დასრულდება მისი ისტორიული გაწამება და ჩქოლი სული დღეს ტყვეთ ქმნილი ეკლავ მოიპოვებს თავისუფლებას.

ამ შერშისისათვის დაიხოკენ ჩვენი ამანაგები. ამ იღვალს მტლათ დაეძვენ ჩვენი საეყარული შეგობრები. ჩვენ ვაკეუარ: დროთა ბრუნვამ. ვხა. მათ შიგო გასვლილი. ჩვენ მიერ გასაუღელია. დროვ. მათ მიერ გადმოკეშული. ჩვენ მიერ მისატანია.

საქართველოს სოც.დემოკრატია შეასრულებს თავის მოვალეობას. მოვალეობას პოლიტიკურს. ამანაგურს და მეგობრულს. ის დგას თავის სადარაჯიზე და ვის მოეწოდებს: ქართველო კაცო. არ დაიეწყო წმიდა საფლავი...

"ნუგავ რათა ხარ ახეთი კარგი ხამშობლო ჩემო მიწავ
 "უანჯულო მომეცი ძალა, რომ შენი მაღლი ღვთის ხიყვა-
 "რულთან გ ა ვ ა ი გ ი ვ ი"

---.---

უბოროტეხ ბოლშევიკურ მოსკოვის დამპყრობელ ხელიხუფლა-
 ბინაგან განთავისუფლებული ქალაქი ჭიათურა, დილით
 29 აგვისტოს 1924 წელს.

---.---

1924 წლის ხახალხო აჯანყება, ქართული ერის წამება
დამპყრობელ ხალხთა მიერ მარადიული თემაა განუხაზღვ-
რელი შეუხორცებელი ჯოჯობეური განცდების, რომელიც
ბოლშევიკურ ხელისუფლების იხლორიახ სიკვდილამდე უნდა
ამბიშებდეს ამ წარმოუდგენელ ტრაგედიის, არა ადამი-
ანური ყოველგვარ წარმოდგენათა ხეროებს გადამცდარი
სისილიანი შურის ძიება და მისი შედეგები.

დრო და უამი სხალაქციური სირუით ნელ-ნელა ხრავს
განვლილ სინამდვილის ხაზარელ ბურუს და აბხოლიყური
ჭეშმარიტებით ფანჯავს, აღდგენს და სინათლეზედ გამო-
აქვს ბოლშევიკური სისხვამის შემზარავი ხული და გული
რომლის უდავო შემქნელი და ფუქემლებელია ვლადიმერ
ილიჩ ლენინი.

ათახობით დაღუპულ უდანაშაულ ქალთა და კანთა რი-
ცხვი სინონიმია მარადიულ აღმყოფობისა და განკიცხვა
ხაყვედურისა ლენინ- სხვალინ- ბერიახს და მათ არამზა-
და დამქამების მიმართ, რომელიც წაუშლელი ლეიჭმოცი-
ვია უბნჯვა-წამების, ცრემლისა და მწუხარების.

მილიონობით უმიზეზოდ დაღუპულ განწირულთა ამოკვნი-
 ხების ექო ღრომ ვერ წაშალა და ვერახოლეს ვერც წა-
 შლის, ის ხააშკარაოთ გამოვიდა და "ხოციადისგერ" ხა-
 ბჭოთა რუხეთს უნდა რცხვენოლეს მშებს უფქერლეს, რა-
 ღგანაც მის ბოლშევიკურ სელიხუფლებიწ წიაღშიღ, რო-
 მელიც ღენინმა შექმნა და დაამყარა, აღმოცენდა წი-
 თელი ჭირის ხახიკვდილო მცენარე, რომელიც ხვალინ-გე-
 რიას და მათი დამქაშების ბოროტებით აღხავსე გიყუ-
 რი, მეოცე ხაუკუნის შემარცხვენელ არ ნახული ჟეროროთ
 უღმობლათ, განურჩევლათ ველავდამილიონობით უღანაშა-
 ულო აღამიანთა განაწამებ ხიგოცხლეს 70 წლის მა-
 ძიღზეღ.

1924 წლის ხიხხლიან ქარიშხლის უამხ უკვე 64 წელი
 გვაშორებს, რომელხაც ქართველი ერის უმძიმეს ჭრალე-
 ღიიის ხახელით ამოჭირფავს ჩვენი იხგოროიის მემაჟიანე
 რადგან მოხდა ხაქმე ხაზარელი, ხაქმე ბარბაროხელი,
 რენოღებშიღ გამომწყვლეულ ჟუხალებს მამამ მმას ეხრო-
 ღა, მეზობელმა მეზობელს და ახე ჯალათებმა მოელი
 ხაქართველოს მიწა წყალი ქართველ მამულიშვილთა უმა-
 ნკო ხიხხლით დაგბორეს.

უნდა გენახათ ჩვენი ღეღები, ჟერმიძკროთაღნი,ღაწვ და-
 კაწრუღნი, ცრემლ უღევეღნი, როგორ მოთქვამღენ მათ
 ხაყვარელ შვიღებს, მაგრამ ერთღან იმავე ღროს, როგორ
 გახაშგერებელ ხიამაყიოთა და გამბეღაობით უგვეღენ მათ
 შვიღთა ჯალათებს, რომღებმაც რუხული ჟყვიით გაუგმი-
 რეს ის გულმკერღი, რომელხაც მათი გაუბეღურებელი
 ღეღები მხოლოდ ხაკოცნეღოთ იმეგებღენ.

ამბობენ ღრო ყვეღაჟერს კღავსო, მაგრამ აგვისგო ეს

იარაბა -

ის სიხსლთან და რძველივ არახოდეს არ შეხორცდება, რადგან ის მუდმივით გვაგონებს ჩვენი ქვეყნისათვის განაწამებ შვილთა მკველელობას, რომლებიც დაეცნენ იმ უდიდეს ხაუნჯის დასახლებულნი, რომელიც რუსული ხიშვიით ძალით წაართვეს ჩვენ ერს და, რომლის სახელებია დიადი 26 მაისის მონაპოვარი : თავისუფლება და სახელმწიფოებრივი სუვერენობა.

არ არსებობს არავითარი ძალა, რომ ჩვენი განუხაზღვრელი, დაუვიწყარი ხევა და ჭმუნვა გადაღახოს და აგვიხსოს გოლიათ გამართა წმინდა სახელები დაგვავიწყოს. იხსორია გვახწავლის და გვეუბნევა, რომ ყოველივე დესპოტიზმი აუცილებლათ წაქეულ დამარცხებულ იქნება, განაძებულ ხალხის ერთობითა და სიძლიერით, და ახვა ეს ხანაღ ღგება, კანობრიობა იღვიძებს და ხედავს, რომ სინამდვილეში საბჭოთა წყობილება კი არაა დამცველი: ადამიანთა უფლებების, ერთა თავისუფლების, ხალხის ნივთიერი კეთილ დღეობის, ძმობა ერთობის და სამართლიანობის, არამედ სინონიშია უხეში ძალმომრეობის, სივრუის, ბორცვების, სადაც მეფობს ველიკო რუსული მათრახი, დესპოტიზმი და ძველი მხოფლიო გეგემონიის რუსული ხელი და მიხწრაფება.

ჩვენ მხარეზეა სიმართლე რომლის სრბოღვას ვერ შეაჩერებს ვერავითარი ძალა და ის საბოლოოთ მაინც გაიმარჯვებს.

მოვა დრო და ის კვლავ გადმოეშვება საქართველოს დაყვარდოვან ვაზელ, ქართული სამ ფეროვანი დროშით, თეთრ ჭიაჭხელ მხლამ თეთრი გიორგით და გაღეფინება ჩვენ დედა ქალაქის სახახლებელ, გამა-

რეკრუტი და მხარელები წარმყავს მომხიბვლელ ზეპირ
 იმედისა, და აი იმ დღეს ხსოვრედ იმ დღეს, ნოე
 ნიას ხიფყვებით, რომ ვხოქკათ " განთავისუფლებულ ქა-
 რთველი ერის მხიარული სიმღერა და ყრიამული თქვენ
 ხაპაფივცემიოოთ, თქვენამდის ამოწვლება, თქვენც შეი-
 გრძნობთ ამ დიად დღეს და თქვენც იქნებით ქართველ ხა-
 ლხთან ამ უდიდეს ზეიმშილ".

მამ დიდება და გამარჯვება ქართველ ერს, დიდება და
 ხაუკუნო ხსენება თქვენ წარმყავს აღფარების წარმო-
 მხახველ ხამარადისო გოლიათურ დიად ხახელებს.

---...---

ღევან ფაღავა.

-სამშობლოსთვის

წამებულნი -

სვენიტო

გიორგი გოგიტაშვილი.

ნ. ხომერჩუკი.

ვ. ხვიციანი.

"ღამთუკილებლობა მარადიული ჩაუქრიბელი ღამშარია, აუ იხ

შვალთ მხელველობის თვის ქრება ხამაგიურ აღამიანთა გულშიღ გა ნაგრძობს კამქაშს."

გ. ხვიციანი.

მასს 1923 წ. თბილისში, რუსეთის საბჭოთა საოკუპაციო სელისუფლების განკარგულებით, გაუსამართლებლად, დასჯრეტილ იქნეს საქართველოს განთავისუფლებისათვის თავდადებულნი ქებროძლნი:

1. გენერალი	ანდრონიკაშვილი ალექსანდრე.
2. გენერალი	წულუკიძე ვარდენ.
3. გენერალი	აფხაზი კონსტანტინე.
4. გენერალი	მუსხელიშვილი როსტომ.
5. პოლკოვნიკი	ხიმშიაშვილი გიორგი.
6. პოლკოვნიკი	მაკევაჩიანი ალექსანდრე.
7. პოლკოვნიკი	გულისაშვილი ელიზბარ.
8. პოლკოვნიკი	ჩრდილელი დიმიტრი.
9. როტმისტრი	უარალაშვილი ფარნაოზ.
10. როტმისტრი თ.	მუხრან-ბატონი სიმონ.
11. ლეიტნანტი	კლიშიაშვილი ლევან.
12. სამ. მოხელე	ზანდუკელი მიხეილ.
13.	კერესელიძე იასონ.
14.	კიაბრიშვილი სიმონ.
15.	ქუთათელაძე ივანე.

16. როტმისტრი	ანდრონიკაშვილი სოლომონ.
17. როტმისტრი	ფაველნიშვილი შალვა.
18. შტ.-როტმ.	სუმბათაშვილი ალექო.
19. ლეიტნანტი	ვაჩნაძე დავითი.
20. ეახმისტრი	გელაშვილი. აღ.
21. კაპიტანი	ფაველნიშვილი ჰეტრე.
22. პოლკოვნიკი	სტროევი. (მფრინაუი)
23. როტმისტრი	ჩოლოყაშვილი კონსტანტინე.
24. ლეიტნანტი	ვაჩნაძე არჩილ.
25. როტმისტრი	ვაჩნაძე შაქრო.
26. პოლკოვნიკი	ლექვინაძე ლადო.
27. უნტ.-ოფ.	ფაველნიშვილი გიორგი.
28. იუნკერი	ძამასპირიშვილი.

"სამშობლოს მწრებმა კვლავ დაუბოგეს ჩვენ ერს მიხი ხაუკეუხო შვილები, ხაქაროველის მხედრიბამ დაჰვარგა მუხანიმხავი წევრები თავის წრიდან. და ჩვენმა სამშობლომ მურყეველი ერიგული მამულიშვილები. ეს გმირები მრავალჯერ იწამეს სიკვდილის წინ, მაგრამ ვერ გახუცებეს და წამებში დახრულდა მათი განაწამები ხიცოცხლე". ძაითული სარდლობა.

სამშობლი 1923წელი. გენ. ილიშვილის ხიცყვიდან.

...**მ**ქცობების ...

გალაფრიალების მეთაურის "წმინდა მამის" ღენინის
წერილებიდან ბემოკლებით ამოღებული ჰოგიერთი
ადგილები.

თუ ვი დევანდელი "პერესტროიკა - გლასნოსტ"-ის
ხანაშიდ აძვარად ბედავენ და აღიარებენ ხვალინ,
ბერიას ვერაგ დაუნდობელ მახიურ მკვლელობის ბარბა-
როხულ აქტებს, ჰოგიერთი იხლორიკოსები მიუხედავთ
ხახვიკი აკრძაჰვისა შენიღბულათ მაინც ნაწილობრი-
ვათ ბედავენ და ამჟღავნებენ ღენინის "ჰუმანიზმის"
შედეგებს.

1918 წელი ოქტომბრის გალაფრიალება უკვე გამარჯვე-
ბულია, რუხეთის ბაფონ პაფრონი ღენინია, მოისმინეთ
რა ვაფსომოყვარეობის ბრძანებებს იძლევა ის:

- 1.- დაპაფირებები, რომლებიც ამხანაგ პეფერსის
მიითითებით ხრულდება უნდა გაფარდეს დიდი ენერგიით
- 2.- 7 ივლისი ამხანაგ ხვალინს დარიცინშიდ: იყავით
დაუნდობელი მემარცხნე ეხერების მიმართ.
- 3.- ამხანაგ ზინოვიევი დღეს ეკვაში გავიგეთ, რომ
პიფერში მუშებს ხურდათ ფერორით ეპახუნათ ვოლდა-
რსკის სიკვდილზე და თქვენ შეაკავეთ იხინი. ვაფხა-
ღებ ხახვიკ პროფესს.

4.- ხაჭირია ფერორის მახიურობისათვის მხარდაჭერა.

5.-ღეჰემა ხარაფოვში, ამხანაგ პაიკეხ 1918 წელი 22
აგვისტო, დახვრიფეთ, არავისათვის არაყრის კიახვა
არაა ხაჭირო, და არც ხაქმის იდიოფური გაჯანჯალება.

6.- ამხანაგ ხუალინს , ხარკოვში 1920 წელი 16 ბერვალი, დახვრეგით დაემუქრეთ იმ უხეირო ამხანაგებს, რომლებიც კავშირს განაგებენდა ვერ დაგიღვესთ თქვენ წეხიერი გამაძლიერებელი ჩემთან ნორმალური ხაჯელოფონო კავშირის უზრუნველხაყოფათ.

7.- განკარგულება ვინმე ბრუხანოვს, 25 მაიხი 1932 წელი, ეხლავე უნდა დაიწყეთ კამპანია არამუყაიოთობის წინააღმდეგ, და უნდა ვიცოდეთ ვინ უნდა ჩავხვათ.

8.- ხაჭირთა გამომუშავებულ იქნეს სპეციალისტების დაჭერისა და დახჯის მეთოდითა.

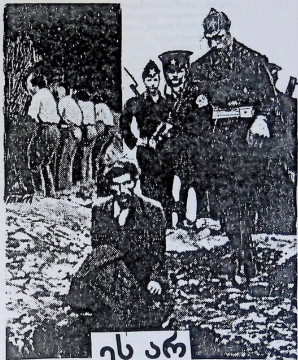
9.- რაგომ გვიანდება ავი 2-3 დღის ვადა მოგვიტო, ხაჭირთა ვინმე მაინც ჩავხვათ ციხეში.

10.- ლენაჩარსკის 1921 წლის ნოემბერი - გირჩევთ ყველა თეატრებიკუბოში ჩააწვინოთ, ხაჭირთა რეპრესიების სიჩქარისა და მოცულობის გაძლიერება, მოუღაპარაკეთ ხუალინს.

აი შემოკლებულათ ათი მცნება, "ჩმინდან" ვლადიმერ ილიჩ ლენინისა, ... თქვე(მოსაგონრათ, და გახანობათ ჩვენ ამოვიღეთ პაფივეცემულ მკითხველნო მიუნხენის თავისუფლების რადიოს ქართული რედაქციის გაღაცემერიდან.

---...---

საქართველს ჯალათთა ხიხხლიანი აღღეში.

ეს არ

1. დახახვრეწათ გამზალბულნი.
2. მკვლელი ჯალათი.

- 15 -

უნდა დავივიწყოთ.

საქართველო ს.ს.ს. დემოკრატიულ პარტიის

50 წლისთავი. *

წელს სრულდ 50- წელი რაც ჩაისახა, შედგა და გამოვიდა საზოგადო სარბიელზე ქართველი სოციალ დემოკრატიების პირველი ოჯახი, რიცხვით ერთობ მცირე. მაგრამ საქმით გაბედულობით, და ენერჯით აღჭურვილი.

ეს იყო დრო შიმშილ და ბნელი, დრო საშინელი პოლიტიკური რეპრესიის, მორალური დაეარდნის და საზოგადო უმოდრობის. ამ საერთო წყევლიდში ქართული აზროვნება იყო კიდევ უფრო ჩაბნელებული, ერთ წერტილზე გვიწინული და დაობლებული. მაღლა იდგა ყოველად შრისხანე მთავრობა და მის წინაშე დაჩოქილი საზოგადოება. მოთხოვნების მაგიერ თხოვნა. მოძრაობის ალაგას ექვემდებარდომილესი გაცნობა, თავისთავის იმედის გაქრობა, თავის ძალღონის არარობა, აზრის და ერთის ტყვეობა, აი შაშინდელი დრო მწარედ მოსწავწნარი.

შეორეს მხრით, მხატვრული მწერლობის გავლენით ხალხში იღვიძებდა უჩინარი ძალა, მტკიცდებოდა მისი ნებისყოფა და გაბედულება; მაგრამ არ იყო მისი ხელშედეგანი. მისი მიზნები, მისთვის ასპარეზის გამშლელ და ფრთების შემსხველი, იმ დროს ვინ იფიქრებდა ხალხის: ძალაზე, მის თაოსნობაზე, მის მიერ თავისთავის პატრონობაზე. — პატრონი ისხდნენ ნებივრად მაღლა, ემანი, წელში გატეხილი, დაბლა. ხოლო შუაში პირველთა წინაშე მახვეწარნი და ამჟოროთა მხსნელნი. ერთნი, ასეთ მსხნელად იტყვლიგეცოიას, შეორენი თავდაზნაურობას თელიდა — არაეინ არასოდეს ხალხს.

ამ შეებნელ დროს, ამ საერთო დაჯდომილობაში გაისმა პირველი ხმა — პირველი სოციალ დემოკრატიების მემართული ხალხისადმი: შენი ბუდი შენ ხელთ არის ჩაგრული და დეეილნო შეერთდით!

მოხდა ხაოკარი ამბავი; სულ მოკლე დროში, ათიოდ წელიწადში ქართველი ხალხი დაიძრა, ხელი ხელს მისცა და მოძრაობის ფერხულში ჩაება. მის მაღლა მდგომი საზოგადოება მას გაუქვა, ისიც ამოქმედებას მიეცა და ძველი აზროვნების გზა დასტოვა. ერმა მონახა დასაჩტუნოლი ბერკეტი, თავის სული და გული, თავისი მარჯვენა ხელი. ის დავერდნო თავის თავს, აიწია, აღდგა და თან აიყოლია მთელი მასზე დაუდნობილი სოციალური შენობა. მისი დრომქმული ნაწილები დაიშალა, საღი დაჩა. და ასე, მოხდა ნაციონალური ორგანიზმის გამოჯანსაღება...

* 1893 წელი.

როე ყორდანი 1943 წელი.

ქართული სოს. დემოკრატიის როლი მკმში.

საქართველოს ერის შინაგანში გასულ საუკუნეში მოხდა ღრმა ცვლილება; შეწყდა მისი პოლიტიკური არსებობა. გადაიჭრა მას საკუთარი სახელმწიფო საზღვრები და დამალია ამ საფუძველზე აგებული შინაური საზოგადოებრივი ურთიერთობა. პირველყოელისა დარჩა ესაქმოდ მრავალრიცხოვანი თავად-ზნაურობა. ცხადია მას დაეკარგა ბატონობის ისტორიული გამართლება და გადაიქცა მხოლოდ მკამელ წოდებათ. ბატონ-ყმობის მოსპობამ გლეხთა და თავად-ზნაუროთა სამტრო ურთიერთობა კიდევ უფრო გამაწყვეა, ვინაიდან გლეხობას, კანონის ძალით, ჩამოეჭრა მისი უფრო მამულებისაგანაც და გადაიხიბა მემალეულეს საკუთრებაში. ამას მოჰყვა ნადელების — დროებითი ვალდებულების სისტემა, ნებაყოფლობით თავის დახსნა. შთელი რიგი გაუთავებელი და სადარ, საჩხუბარი ურთიერთობა. რესეთში რეფორმამ ერთი დაკერით გაათავა ყოველივე უმური დამოკიდებულება წოდებათა შორის ჩვენში კი ის ისევე გაგრძელდა სხვადასხვა ფორმით — სულბოლომდე — რევოლუციამდე. ამას ზედ დაერთო ხიზნათა სახითი, მათი უფლებრივი მდგომარეობის გაუარესება; ბატონისათვის, მამულიდგან მათი გუერის უფლების მიცემა, მათი, ხიზნების, უმამულო და უსახლკარო ბოგანო გლეხებად გადაქცევა.

ამნაირად, მესხრამეტე საუკუნეში მომხდარ სახელმწიფო ცვლილებას მოჰყვა სოციალური ურთიერთობის გამაწყვეა. ზრძოლა წარმოებს ინდივიდუალურად, ხან და ხან შთელი სოფლებით, ლეგალური და არალეგალური ფორმებით, მაგრამ ბრძოლას არ ეძლევა არც საერთო ხასიათი არც პოლიტიკური შინაარსი.

ქართველი ერი შეცამეტე საუკუნედან დანაწილებული რამოდენიმე სამეფოდ და სამთავროებათ, არ შეიცავდა ერთ მთლიან ეროვნულ პოლიტიკურ სხეულს და მისი საშინაო თუ საგარეო მოძრაობა ერთ ხაზზე, ერთის ნებისყოფით არ მიდიოდა. ეველია კუთხე თავის თავზე და თავის გზაზე ფიქრობდა; აჯანყებულ კახეთს რუსების წინააღმდეგ ქართლი ამშვიდებდა. გურიის აჯანყების ჩაქრობაში იმერეთები იღებდენ მხურვალე მონაწილეობას. სოლომონ მეფის ბრძოლას აღმოსავლეთ საქართველო მხარს არ უჭერდა. გურიის დაცემას სამგერელო ხელს უწყობდა და ასე სხვადასხვა ნაწილი ერთი და იმავე ერისა ერთი მეორეს წინააღმ-

ღვე მუშაობდა. არც პოლიტიკური მძლიანობა, არც იდეო-
რი, არც საზოგადოებრივი, ვრი ერთი, ერთ ქირში დაღინ-
ში არ არსებობდა. ასეთ ნაკიონალურ დაქსასულობას თან
ახლავს, კლასიური, წოდებრივი, სოციალური დაქსასულ-
ობა. აი ამ სოციალურ და ეკონომიურ ერთიერთობას შესა-
მოკე წლებიდან ემატება ერთი ახალი ფაქტორი. ისწნება
და ეითარდება სამარწველო დარგები, დაქსასულ ხალხს ე-

ღვე რამოდენიმე თავის მოსაყრელი პუნქტები. ქალაქს და
სოფელს შორის ისვენება ცოცხალი კავშირი, მუდმივი მის-
ელა მოსვლა, ერთი და იმავე მდგომარეობაში ჩაყენებული
ფართე მანებისა. ღღეს გლები-შეურნე, ხელ სამარწველო
მუშა, შუამღვე ისევე შეურნე. აი ეს გარდაქმნა-გარდმოქმნის
პროცესი ითრევეს მოსახლეობის დიდ ნაწილს და აშხადებს
ნიადაგს პოლიტიკურ მოძრაობისას.

აი, ასეთ სოციალურ და იდეურ ატმოსფეროში გამოვი-
და სამოქმედოთ პირველი სოციალ-დემოკრატიული ჯგუ-
ფი და ჩაუყარა საფუძველი პირველ ფართე მანებურ პოლი-
ტიკურ მოძრაობას საქართველოში, ჯგუფის მიერ დათხო-
ნი თვლი ჩქარა გადაიქცა ჯგუფილად. იშვა ორგანიზაციე-
ბი, აღორძინდა პარტია გარყვეული პროგრამით, ტაქტიკით
და მუშაობით.

პარტიის ასეთი ნაყოფიერი მუშაობა აიხსნება იმით,
რომ ის თავიდანვე დაყვრდნო ხალხის ნამდვილ სულიკვე-
თებას, მის ნამდვილ ტკივილებს მიუხედა და ის გაიზადა
თავის საზრუნავ საგნად. ეს ტკივილებია სოციალური კონ-
ფლიქტების სერია; გლების აგრარული, მუშის შრომის სა-
კიოთბი. შინაგანი სოციალური ბრძოლა, რასაც ხალხი სტი-
ქიერად, დაქსასულად და პოლიტიკის გარეშე ვწვოდა საუ-
კუნოების განშეღობაში, გახდა სოც. დემოკრატიის დასაყ-
დნო ბაზად. ეყვრთხად. რითაც მან გააპო ერის პოლიტიკუ-
რი გულგრილობა, თავი მოუყარა ხალხის მოძრაობის და-
ნეულ ნაკადულებს, გამოკვეთა ერთი მთლიანი ხალხური
მოძრაობა, დაუპირდაპირა იგი მთავრობას, მთელ სამმართ-
ველო სისტემას. შთაუნერგა დემოკრატიული იდეები, მის-
ცა ერთი მაჯისცემა შეგრჯულს, ქართლელს, კახელს-საუ-
კუნოებით დაშორებულ და დანაწილებულ ქართველ ერს,
შექმნა მისგან ერთი მთლიანი საზოგადო. ძალა და შევიდა
აბობოქრებულ ისტორიულ ტალღებში ძლიერი ნებისყო-
ფით, მასიური აზარაზმულობით და ერთსფლოენობით.

ქართველ სოციალ დემოკრატიამ გამოაქანდაკა ქართ-
ველი პოლიტიკური ვრი.

(ამოღებულია ვაზ. „საქართველო“-დან, №260, 1917 წ!
 25 გვირგობისთვე, თბილისი.)

ძველია გადმოცემა: ქართველი ძლიერია უფსკრულის პირას მიყენებული. მანამდე იგი თითქო სუსტია და მოღალღული; ხელის მოქნევა იქენარევი აქვს და ნება ძალზე მონღლებული. ხოლო როცა პირღია უფსკრულს შიადგება, საცა მხოლოდ საშინელი გადაჩეხაა მოსალოდნელი, მაშინ იგი, ეთ შმაგი ეფეხეი საფრთხეს წინაშე, იკუმშება სასტიკი ძალ-მოკრეფით და უტეხი ძღევა-მოსიღებით აელეარებს მახელს. ამას მოწმობს შრავალი ტეხილი, საქართველოს ისტორიისა, ამას აცხადებს შრავალი ფაქტი ქართველის სიცოცხლისა, დაჭრილი ქართველი, დაჭრილი ეფეხვის ნახტომით თეითნებობს.

ასეთია ჩვენი ეროვნული ტემპერამენტი. ეს საოცარი თვისება ამ ისტორიულ დღეებშიაც მარჯვედ გამოვიჩინეთ. მსოფლიოს მოედვა ომის ცეცხლი, სამყარო იწვის. მიწის პლანეტა ქაოსის ფრთებით უფსკრულსაკენ მიეკანება. რუსეთი წაიღო რევოლიუციის ქარიშხალმა, ირღევა საუკუნეებით ნაქედი. იმსხერევა ეოველი შემოქმედება გაიყინა. აპოკალიპსის, „მცხრალი ცხენის“ ლანდი თარეშობს. ყოველგან, ყოველის შხრით უფსკრულია გათხრილი. და იი, ამ „განკითხვის ჟამს“, როცა საქართველო-საც დაუღდა ბედისწერითი საშინელებით კითხვა „ყოფნა-არყოფნისა“, იგი იჩენს ნამდვილ ეაქურ ძღიერებას. აქქარებული ქართველი სიღინჯით იმართება, იმპულსივი ქართველი ფიქრით იქედება; მოღლილი ქართველი ნების ფოლადს ამახვილებს.

ეს მოხდა საქართველოს ეროვნულ ყრილობაზე. ამ ყრილობით დაიწყო ჩვენი ეროვნული უღელტეხილი. ეს ყრილობა ისტორიულია უაღრესად. ჯერ თვითონ გარესახე ყრილობის. მრავალ ქართველს ერთგვარი შიში მოიცავდა, „პროვინციალი“ არ გამოხდებოდა ყრილობა. არის რაღაც საცნაური „პროვინციალისა“ და „სატახტო-ში“. ეს არ არის უბრალო დაპირისპირება: არც გეოგრაფიული და არც ადმინისტრაციული. ამ დაპირისპირებაში, უფრო ღრმა შინაარსია. ფარულად ნაგულისხმევი: სიცოცხლე თავის-თავადური, თავისუფალი („სატახტო“) და სიცოცხლე ფუნქციონალური, დამოკიდებული, („პროვინციონალი“). საბედნიეროდ ქართველთა ყრილობაზე ასეთი შიში არ გამართლდა, პირიქით: ყრილობა უთუოდ ატარებდა „სატახტო“ სტილს აქაქი ჩვენეულის შესავალს. სიტყვიდან, ნოე ეორდანის უკანასკნელ სიტყვამდე. აქ იყო პოლიტიკური გამოცდილება, აქ იყო ზომა-შერჩენილი დიდი ისტორიული პათოსი. ყოველი ეს „გარესახე“ თითქო, მაგრამ თუ ღრმად შევიცნობთ მას, მის გარეგან სამოსელში მეტად გულისხმიერს „შინა-სახე“-ს, დავინახეთ.

და დავინახეთ კიდევ ასეთი სახე. ყრილობა დაირაზმა სხვა და სხვა პოლიტიკური პარტიების ზოლებით, ხოლო მიუხედავად ამისა, საოცარი ის იყო, რომ მთელი ყრილობა ერთს მაგარს რაზმს წარმოადგენდა. აღარსად სჩანდა ჩვეული ჯგუფური დაყოფა, აღარსად ისმოდა საშინელი „შენ-ჩემობა“, აღარ იყო. შუღლი, შური, ლეარძლი, უნდობლობა, გაუტანლობა. ამ ყრილობაზე მოისპო საქართველოს ისტორიის პირველადელი ცოდვა: არწამება მთელისა და ნაწილის შორის, ერთიმეორის გამანადგურებელი განხეთქილება. აქ ვიგრძინით პირველად ნამდვილი ქმედითი ეროსი: სიყვარული არა რაღაც განყენებულისა არამედ ჰეშმარითი, ცოცხალი არსისა. ყრილობამ აშვილა შეუტეობელი სიყვარული საქართველოსადმი, რომელიც თურმე მიუტეებულ ცეცხლივით ყოფილა მიმალული ჩვენში. საქართველო აღმართა როგორც დიადი მთელი. იგი დადგა ყოვლის განსაზღვრულების მაღლა; იგი გამოცხადდა, როგორც დაუშრეტელი უზენაესი არსი.

სად იყო პოლიტიკური „დოღმა?“ სად გაქრა პარტიული „პროგრამა?“ სიით გაფრინდა ვიწრო ჯგუფური „ლოზუნგი?“ ამ ყრილობაზე ჩვენ შევიცნეთ, უკანასკნელ წვეთამდე, რომ საქართველო უფრო დიდი ყოფილა, ვიდრე „დოღმა“, „პროგრამა“, „ლოზუნგი“. განა „უზენაესი მთელი“, დიადი სოციალური სხეული რომელიმე ფარგლებში დაეტევა? საქართველომ გაარღვია ყოველი რკალი ჩვენ მიერ შექმნილი და თვითონ გაიშალა უზილავი, ერთს უსაზღვრო მზეოსან რკალიად; საქართველო არა, როგორც ემპირიული ფენომენი, არამედ როგორც მეტაფიზიური მყობადი.

საქათველო ყოფილი, არსებული, საყოფელი; ამ რკალმა მოგვიცა, უნებლიეთ, ყრილობის მონაწილენი და მე. — დაკარგულები ნეტარებით ვიძიებოდით მის თბილს ნიჩვანში. განვიცადეთ საქართველო მთელი მისი ისტორიული სხეულებით, როგორც ფშანები განიცდიან ფესვებს ათასი წლის მუხისას, აენტოი ქმედითი ეროსი ჩვენი, და ვიგრძენით მთელი ქართველობა, ვით ეროვნული, მრავალ საუკუნოთა შორის ხორციელებელი, ჩვენში აღმშართნენ წინაპარნი ჩვენნი: კეთილშობილი რაინდები, მრისხანე მახვილებით და მზით-მოსილნი შემოქმედნი გენიალური პროფილებით.

გარდაიღაბა ყოველივე ზღუდე. დაიმსხვრა ყოველი ზღვარი; „მე“ „შენ“ აბლანდელი ეამი და წარსული. დაიმზო ჩვენი უცნაური ეროვნული აპერცეპტია: „საქართველო ეს მე ვარ“, მის მაგიერ ჩაისახა სხვა შემიცნება, უფრო სწორი და მართებული: „ჯერ საქართველო და მერე მე“. ნოე ყორღანიაშვილი თავისი უკანასკნელი ისტორიული სიტყვით მხოლოდ ეს ფსიხოლოგიური ამბავი დადასტურა: „ამიერიდან არსებობს ერთი ქართველი ერი.“

ყრილობაზე გაისმოდა ერთი რამ დამაფიქრებელიც; ყველა იმას ამტკიცებდა, რომ საქართველოს თავისუფლება ნაყოფია რუსეთის რევოლუციისა, ბევრი შესაძლოა ამ ფორმულას ისე გაიგებს, თითქოს ჩვენ ჩვენი ძალებით კი არა, გარეშე ძალებით მოგვეპოვოს თავისუფლება. არას გზით ეს გაგება მისაღები არ არის. ჯერ ერთი: რუსეთის რევოლუციის ავანგარდი იყო და არის საქართველო;

რამდენი რაინდი რევოლუციონერი მისცა რუსეთს საქართველომ? რუსეთის რევოლუციის ისტორია, საქართველოს გამოირიყბებით არას გზით არ დაიწერება. ქართველი, რევოლუციონერია ნების ტემპერამენტით დააკვირდნით: იმ დროს, როცა რუსეთი რევოლუციიდან ანარქიისაკენ მიეჭანება, საქართველო მთელს ამიერკავკასიაში განაგრძობს რევოლუციის ორგანიზატორულ გზას, საქართველო რევოლუციის ცეცხლის შესანიშნავი კუთხეა და მაშასადამე „სხვისით არ არის ნაშობი მისი თავისუფლება, და თავი და თავი: ერი რომელიც ჰქმნის ასეთ ერთსულოვან ყრილობას, ერი, რომელიც აცხადებს ასეთ სახელმწიფო შეგნებას, ერი, რომელიც ასეთი ზომით კოლონადებს თავის თავადურ ნებას, — ის ერი — „თავისუფალი“ თვისგნით და მაშასადამე, იმ თავითვე თავისუფალი. იგი ასეთ ეამს მხოლოდ უხეშ მონობას იცილებს თავიდან. საქართველოს ისტორიაში ახალი უღელტეხილი აღიშართა მზეოსანი, ქართველმა იხილა სყოფელი საქართველო. ამიერიდან საქართველოს არა უშავს რა. მრავალი ქართველი მომსწრე ამ ისტორიული წუთების იტყვის უთუოდ: „აწ განუტევე მონა შენი!“

ՁՈՆՈՆ ՆՏԱԿԱՐՈՂ

Երևանի Գրական Միություն «Հայաստանի գրական».

Առիթով թույլատրելի շնորհակալություններով
ձեր հետ մի պահից մեզան պոզիտիվումս.
Կեցի թե՛ր զստառն նախնու նահանգումս:
Եզրահասն Ձեռքերի ի մահուսն յարումս.
Ձայնն զըստիսցուցան ի մտքս թրոշուսն
Լպիտ իջիտիս լուսինի յիջիտիս.
Չըստիցիտիս ի յայնի նշուցուս
Ի յայնի լուսինի յիջիտիս յիջիտիս.
Ելուսն ի յայնի յիջիտիս յիջիտիս.
Լպտի ի նայիտիս ելուսն ի մահուսն.
Ըստիցուս պոզիտիս նայուսն յիջիտիս:
Ըստիցուս յիջիտիս յիջիտիս յիջիտիս,
Ի մահուսն յիջիտիս յիջիտիս —
Կպիտիս յիջիտիս յիջիտիս յիջիտիս
Ելուսն յիջիտիս մի ի մահուսն յիջիտիս
Ելուսն յիջիտիս մի ի մահուսն յիջիտիս
Ելուսն յիջիտիս մի ի մահուսն յիջիտիս.

ჩემი მკაცრი. ვერვინი. წყნარ დაუყრდნობი.
 ალთა აფრთხილი ჯი თვლითი ხაზითა.
 ვიხივინ დასაყრდნობს ბნითი ვადაყრდნობი
 მთელი წყნობის ამოქრთის ჩემი შიი წყაყრდნობი.
 ჭკვერდის ყრდნობის მთელიყრდნობს მთელიყრდნობი:
 ღონ ბნითი წიგნითა ჯი მთელიყრდნობს,
 იქ აქვეყრდნობს ყრდნობის მთელიყრდნობი
 ღონ ბნითი ყრდნობის დასაყრდნობს მთელიყრდნობს.
 ყრდნობის მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს.
 ჩემი დასაყრდნობის მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს:
 ღონ ბნითი დასაყრდნობს მთელიყრდნობს.
 ვადაყრდნობს. მთელიყრდნობს. მთელიყრდნობს.
 მთელიყრდნობს: მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს.
 ჯი მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს;
 ჩემი შიი ვადაყრდნობს მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს.

1922 + ვრთობთ ჩემი მთელიყრდნობს.

ეს წერილი " იხლონილი წამები" და " მიწის ხელი" აქ განხილვებულ ვრთობთ ჩემი მთელიყრდნობს, ბაგონ ხანდრო
 მთელიყრდნობს ვადაყრდნობს მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს "ჩ-ლ-ში"
 ვადაყრდნობს მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს, მთელიყრდნობს
 მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს მთელიყრდნობს.

სამი

წერილის პასუხად .

წერილი პირველი .

პატივცემულ მკითხველს მკითხველ!

ამა წლის "ლიტერატურულ საქრთველს"-ში(24-IV, 25-V, და 24 -VY "კომუნისტში") მოთავსებულია წერილები შემდეგი ხათურებით: 1.- "ხალაურხა ხალ წაიყვან" ავტორი, ბაგონი სოხო კორინთელი, 2.- "ხიმაირიდე ეს არის გამარჯვება" ავტორი მწერალი გურამ გეგეშიძე, 3.- "ნიხლი გაღიწმინდა-გამს. "კომუნისტში" 29 აპრილი 1924 წელი , ავტორი ბაგონი ავაკი .

ხურგულაძე, საქრთველს ხ.ხ.რ. მეცნიერებათა აკადემიის წევრ კორესპოდენტი. ვფიქრობთ რა ყველა თქვენთაგანს არ გაქვთ მხაშეალება გაეცნოთ ამ წერილებს, ამ იგომ თქვენთვის პატივცემულ მკითხველს , ჩვენ ურნადმიდ შემოკვლეპით ვათავსებთ ბაგონ გურამის წერილს, ხოლო დანარჩენ ირი ავტორის წერილებიდან უაღვილობის გამო სამწუხაროდ იძულებული ვართ მოვიყვანოთ მოვიერთი ადგილები, რაც დაახლოებით მოგვემო წარმოღვნახ მათი წერილების შინაარსიხახ, რომლებზედაც

ვკადნიერდებით და ჩვენს აზრს მოგახხენებთ.

დავიწყით პირველიდან "ხალაურხა ხალ წაიყვან" .

"ყველაფრის ცოდნა არავის შეუძლიან, ხირცხვილია

"და მჭნებელია თითქმის იცით იხ რაც არ იცით"

ღ. ცოდხელოი.

ახე გემართებათ ხამწუხაროდ თქვენ ბაგონო ხოხო, ხა-
 იაწამოიგონეთ, რომ არხივის გაყიდვა ხურდათ, ამინგა-
 მგონე თვით ქათმეზხაც კი გაეცინებათ ქანდარბელ.
 ეს, რომ ახე ყოფილიყო, ვანქარეშიდენსი ნოე უორდა-
 ნია და მიხი ეროვნული მთავრობის წევრები ანდერძს
 დაფოვებდენ, რომ არხივი უნდა ვადაეცეს მის ნამძვილ
 პაფრონს ხაქართველობ? ანდა, როდესაც ხწერო, რომ
 მენშევიკებს არ ხურხო არხივის დაბრუნება, რადგანაც
 არხივშია ბევრი ისეთი ხაბუთები, რომლებიც ხახელს
 გაუფლებენ ნ. ყორდანიას მთავრობახო, და ამ თქვებს
 მიერ შეთხზულ მოჭორულ ამბის ავტორად გამოგყავსო
 ჩვენი მცხოვანი პროფესორი ბაგონი გ. ნაკამიძე, რომ-
 მელიც იყო და დარჩა უერთგულესი მხახური ეროვნული
 მთავრობის. ნ. ყორდანიას მთავრობას არც დახამალი
 და არც ხახირგხო არაფერი არ აქვს, მოვა დრო და მა-
 დლიერი ქართველი ერი მათ ღვაწლს და თავგანწირულ
 ბრძოლებს უკვდავების შერავანდებით შემოხავს რა-
 დგან მათ ჯახწერებს ხაქართველობს იხტორიის ბრწყი-
 ნვალე ფურცლები, და თქვენ ბაგონო ხოხო დიდი ილიას
 ხიფყვებით, რომ ვსთქვათ: "რაცლომ არ გრცხვენიათ ხა-
 კუთარი თავისა, როდესაც იგიო ხიგრუეა, რახაც თქვენ
 ხწერო და მაინც ხწერო". ეს თქვენი წერილი ფყუპ
 მმახავით წაავავს განძეულაშის შეხახებ გამოგონე-
 ბულ ხიგრუეს მის თითქოს გაყიდვა გაფდანგვაბელ,
 ეხლა ხომ მაინც დარწმუნდით, რომ იხ არავის არც
 გაუყიდ-გაუნიაეებია და ხწორელ ეროვნულ მთავრობამ,
 რომელიც უნხოეთმიდ იყო მიხი ნამძვილი მოვლელ ბა-
 გონ პაფრონი და არა ხხვა ვინმე ხაქართველობს უკლე-
 ბლათ ჩააბარა.

არხივის შეხახებ პრ. ქალბაგონ ედენე მეფრეველმა

ამ უკეთილშობილმა მანდილოსანმა დიდებული წერილი გამოაქვეყნა ბაგონ ავალიანის ხაპახუხოდ, რომელმაც გაზეთ "კომუნისტში" გამოაქვეყნა წერილი "იყილება უცხოეთში ქართული ქონება" რომელზედაც იმავე გაზეთში ქალბაგონ ელენემ მოათავსა ხაპახუხო წერილი ხალხ ნათქვამია "არხივი შეხანიმნავ მდგომარეობაშია და საბოლოო ანგარიში ის უკლებლათ საქართველოს დაუბრუნდება". თქვენ ხომ ბელნიერება დაქვთ საქართველოში იცხოვროთ, და ისწერილიც წაკითხული გაქვთ, მაგრამ მაინც არგჯერათ, იხმება კითხვა ხატრობა მგლის თავზედ ხახარება იკითხოთ?, მაგრამ მე მაინც მოვალეთ ვთვლი თავს ზოგიერთ ხაკითებზედ ბოლიმლის გიპახუხოთ, თქვენ შეხანიმნავად იცით, მაგრამ მაღავთ, რომ არხივის გაღაგემის შეხახებ აწ განხვეწებულ უროვნულ მოავრობის წევრების გიორგი ურამის, ღაწოე ცინცამის მოწვევით პარიზში ჩამობრძანდნენ პაგლივცემული პოგ ავალემიკოსი ირაკლი აბაშიძე და პროფესორი ილია ჟაბალუა. მათი შეხვედრა ნოე ცინცამის დავალემით მოვაწყვე ამ ხწრიქონების ავქორმა პროფესორ ი. ჟაბალუახთან შეთანხმებით აწ განხვეწებულ ჩემ მეგობარ ნათეხავ ვახუანგ მაჭავარიანის ბინაზედ, რომელმაც ხწუმრები მიიწვია დევილშიდ ხალიღათ და მოხალაპარაკებლათ. მე არ მქონდა პაგლივი გამეცნო პაგლივცემული ავალემიკოსი, რადგან იმ ხალიღს მე ვერ დავეხწარი, მხოლოდ პროფესორ ილიას კი რამდენჯერმე შევხვდი და თუ თქვენ იხურვებთ ინახუღეთ ისინი, რომლებმაც ჩინებულათ იციან მიზეზი თუ რადგომ არმოხურხდა შეთანხმება. ხამწუხაროთ გიორგი ურამე უკვე ცოცხალი აღარ იყო, მის მაგივრათ მოღაპარაკებას აწარმოებდნენ აწ განხვეწებულნი

ცნობილი რუხთაველოგი ვიქტორ ნოზაძე, ეროვნულ მთავრობის კულტურის მინისტრთან ერთად აწ განხვეწებულ ნოე ცინცაძესთან, საქართველოდან კი პოეტი აკადემიკოსი ირაკლი აბაშიძე და პროფესორი ილია წაბაღლა. რათ გინდობათ ამერიკაში არსივის ხაკითხის გარკვევა, როდესაც მაღლობა ღმერთს, მანდ აღგიღბედ იმყოფებიან თბილისის უნივერსიტეტის პატივცემულნი ემიგრები, რომლებიც საქმის კურსშიდ არიან, რადგან იხინი იყვენენ მთავარი წამყვანი პირები ამ მოლაპარაკებისა და ამერიკაში მყოფ. ქართველობას არავითარი მონაწილეობა ამ მოლაპარაკებაში არ მიუღიათ და არც საქმის კურსში ყოფილან, თქვენდა დახარწმუნებლათ ვიმეორებ შეგიძლიათ მიმართოთ თბილისში მყოფ პატივცემულ ემიგრებს. ამ მოლაპარაკების მონაწილენი ნოე ცინცაძე, და ვიქტორ ნოზაძე, კალეგორიული წინააღმდეგი წავილენ ამერიკად არსივის საქართველოში დაბრუნებაზედ იმ მოხაზრებით, რომ არსივშია ოფიციალური საბუთები საქარველოს დაპყრობისა, მოხკოვის მიერ ღენინის ღოცვა-კურთხევით, და შიშს გამოთქვამლენ, რომ კრემლი ამ საბუთებს გაანადგურებს, რადგან ის აბათილებს მათ ღებულებას თითქოს ქართველი ხალხი აუჯანყდა ნოე უორდანიას მთავრობას განდევნა იხინი, და საქართველოს განსაბჭოება მოხდა ქარაველი ერის ნება ხურვილით. ამივემ ეხდახან ნაადრევათ ხოვლიან არსივის გადაღემას. და მოლაპარაკება უშედევით დამთავრდა. ამის შემდეგ გადაწყდა არსივის შენახვა, შარვარდის უნივერსიტეტში, მოხავლელათ, და განსაწმენდათ, რომლის კლახიოვიკაცია დიდებულათ ჩააგარა ჩვენმა რესოფანპროფესორმა გ. ნაკაშიძემ. აქვე ვხარგებლობთ და დიდ მაღლობას ვუცხადებთ პროფე-

ხორ ჰაიპს, რომელმაც უდიდესი და უაღვიწყარი სამსახური გაგვიწვია, ჩვენი არსივის უნივერსიტეტში მოხატავსებლათ და ჩვენი ნება-სურვილსამებრ ხელშეკრულების გაფორმებაზედ.

ვწუხართ, რომ თქვენ არაყური არ იცით ამ არსივის შეხახებ და არც სეოილოზთ ნამდვილი ამბავი გაიგოთ.

რაც შეეხება ნოე ყორღანიას პირად არსივს, მოგახსენებთ შემდეგს: თქვენ ხწერთ, რომ 'ეს არსივი იმყოფება ნოე ყორღანიას უფროს ხიძის ხელში, სახელი და გვარის დაუხახელებლათ, ეს უფროსი ხიძე გახლავართ მე ღევან ფაღავა, სახელი და გვარიც მაქვს. ნოე ყორღანიამ და მისმა მეუღლემ ღილი პაფივი მცეს ნლოზა გამომიგხალეს და მათი არსივი ხათანალო ანღერძით ჩამაბარეს მე.

უნდა მოგახსენოთ, რომ ის რაც საქართველოს ეროვნულ მთავრობას ეკუთვნოდა ე.ი. ყველა ოფიციალური ხაბუთები ჯერ კილევ თავის ხიგოგხლემი ნოე ყორღანიამ გადახცა მის მეგობარს არსივის გამგეს გიორგიერაძეს მთავრობის არსივთან შეხალანათ, მე კი დამიფოვა უფრო პირადი ოჯახური არსივი (ღლიურები, ხელმნაწერი ჩემ უფროს ქალიძვირს ეთერის დაუფოვა "წიგნი ოჯახში ხაკიკითხავი," სადაც მოხსნილია ყორღანიების ხაგვარველო იხგორია, ოჯახი და მის მნიშვნელოზა, ქალის როლი, როგორც იხგორიაში იხწ ოჯახშიღ, და ზილოს ერთგვარი თხოვნა შვილებისა და შვილიშვილებისადმი "ხხვას არ უქნათ ის რაც არ გხურსთ უქნათ თქვენ ხაკუთარ თავს და არ ააძენოთ თქვენი პირადი ზენიერება ხხვის უბედუროზაზედ" და ხხვა. პირადათ მან მოხოვა, მისი ხანუკვარი ხურვილია მისი ხარხივი გადაეცეს მის მშობლიურ ღანჩხუთს მიუხეღავათ იმისა, რომ მისი პაფარა

სახლი დაანგრევს, დედ-მამისა და შვილის ხაფიავები
შეურაცყვეს, მოსხარეს და საღღაც ვადაცარგეს.

ამ არსივის შეერთება მას ხრულიადაც არ ხურდა მოავრო-
ბის არსივთან მიხი ხურვილი იყო ღანსხუთს ვადაცემოდა
ეს არსივი.

არსივი ანოერძთან ერთად ინახება ნოცარიუხთან, რო-
მელიც შეახრულებს ჩემი გარდაცვალების შემდეგ ნოე
ყორდანიახ ანდერძხ ჩემი მეძვედრეების თანდახწრვით
და თანხმობით.

დასახრულ მიუხედავათ თქვენი "პაფრიოღმების" პაფრივის-
ცემისა ვნანობ, რომ ივიწყებთ, თქვენი ნიჭის და კა-
ღმის მოვალეობას სიმართლის ხამხახურს, და არა დაბად

... ცღუნების, რომლითაც შეცდომამში შეგყავთ პაფრი-
ხანი გულწრფელი მკითხველი. არა ხწორი ცოღნა უარესია
ვიღრე არ ცოღნა, არ უნდა გრცხვენოდეთ იკითხოთ ის,

რაც არ იცით. გვიკვირს ამ "პერეხფრიოვიის" ხანაშიღ,
როგორ კადრულობთ ჩვენ სახელოვან წინაპართა, დამოუ-
კიდებელ ხაქართველთს ფუძემდებელთა უპაფრივემელობას,
და ვაიძახით მაინც უნდოღათ გაეყიდათო.

სამწუხაროა ბაფლონო სოხო, რომ თქვენ ხერიოზულათ ბრძა-
ნღებით დაავადებული ბოღშევიკურ ობივაფელურ ხენით,
რომლის ნიშანღობღივი თვიხებაა ბაფლონობა სიღრეთო,
ძაღმომრეობით და არა სიმართლის ძაღით.

თქვენი განკურნება, გათეთრება, როგორც თქმულებაა შე-
უძლებელს ვერვინ შესძლებს ფუჭი ცღაა, რაღვან, როგო-
რც ქართული ანღაბა გვახწავღის "არ გათეთრღება ყორანი,
რაც უნდა ხეხო ქვიშითა", რაც ფრიად ხამწუხარო ხე-
ვღის და ჭმუნვის მომგვრეღია.

სიგარეტზე-

-მს არის გაგარჯვება...

მწერალი გურამ გიგეშვიძე ინსპერატორა მურხანლისკ ავთანდილ გვილენიანს

შეიძლება ვთქვათ: — ზოგადი თემა იტორიას მანძილზე ხე-ქართული ახრავს არსებობისათვის. ეს ძალზე მასზე ხშირად, რიგედაც უფროს კვლს ტოვებს ქართული ერთ უსიკავსე. ამიტომ, თუ ავლდებო დავით აღ-მშენებლისა და თამარ მეფის დროინდელ სქართველოს, რიცა ზვეს დამოუკიდებელი სხელმწიფი და იმ ეპოქისთვის ერთიმ მადლო კულტურა გვიჩნდა, რის გამოშვებულად მარტი მთითა რუსიველიც აქმარებდა, ცხოთა დავსნდით.

შე არა მკონია, რომ იმდროელათი წლის წინათ, 20-ანი წლებს მარტარულს, დეიოესად იყო სიქვე დღეს უველსათვის წაიგლით, რომ იმ თაობის აღმავანთა სრულიად უსაფრელოდ იმბინდენს ერთ-მანეთს და დღეოდენს. იყო ქვე-სა კარბინების განუკათხავა ქარსში, გარტყდებულთა იყო ცილისწამებთ, ზეზლიბთ, დამგენა, ერთი თობის გულისთვის, სამ-საბურთა დაწინაურებისთვის. მზარდ კა სრულიად უმნიშვნელო ჭრეზის გამო, წაიგსავა წაიგ-სავს, მეკობარა მეკობარს, მეზი-ბელა მეზობელს მევენებლისს აბ-არდებდა და სხეკედლოდ იმე-ართდა. ისე რომ, იმ თაობის

აღმავანებს ცველის რიცა ვსუ-ღისხშირით) არაფერი აქვთ სტ-არბაბი და ურბენნით ზეზად თ-ვენს. შეიძლება ეს უველსათვის სე-პოქალაქი იმის გამოიხსილიყ იყოს. არ არის გამოიხსილი, რომ სხეკალაქი იმთა დამბუ-ბელ უმნიშვნეღებს სხდენს ერთს უსიკავსე რიცა მთა მის არ იმდობს და წაიგსავა წაიგსავს, ზორბტება ზორბტებელ აღარ ექვენებს მისს. მარტალთა, მ-შინ ამ მარტალთი იმ იყო გვერ-ცილებული წაიკიანთა და მექ-არაიგობთა, მექარა იყო ჰოლოტი-კური უსაბაბში და სხეკე, რიც-სა სრულიად უმნიშვნელო და უსე-სე-თეიანთ თავს ახლთა სე-წოკედლიბთ აღმნიშვნელიბთ აბ-ღენდენს და ანტრადენს ქვეყანას-მეორე მზარდ, ასეთ ვითარებანთა უფრო მეტი იყო წინა ეპოქისი ჩამოკლებებულთა, გროკენლ-გამა-თავსეფლებელთა მობრბობის წაიგ-სე აღმოცენებულთა და ამ კეთილშობილურთა სულსკეთე-ბით გამსკველული წამავალი ქა-რთველი მამულსეული და დი-და ანტელადენტი, და, მთუბე-დად იმისა, რომ მათ დევსას თ-თქმის ტოტალურთა ხახათა მქო-ნდა, ისინი მასც აბრბებდენს ქეშმარტად დაიდა გროკენული სიქმეებს კეთების მეცნიერებანთა, ლიტერატურანთა და ზელოკენებ-ანთა, რაც ახლთა უსეათით.

ამე რომ, მე ვერ ვიტყვი, რომ მანქანდამანუ უნა ვართ წასუ-
ლი, თუცა, ცხადია, ესე დღის
წინაა ვერტობა, რა თქმა უნ-
და, სავარაუდოდ ვართ ჩამო-
ჩვილი მხოლოდ მიწინავე ერ-
ებსა და ქვეყნებს, ჰყენი ვიფი-
თი კულტურა ძალიან დაბალია.
სულთერა კულტურის მიზამო-
ვარს მათს აქვს აზრი, როცა იგი
ვათავისებულნი აქვს მივლ ერს,
უიველ შეისხვივნი, ჩაღაც ვა-
ლუნას მანც ახდენს ერის ცხო-
ვრებებზე, წინააღმდეგ შეხსხვი-
ვა, იგი შევადრია განხვივთია ვინ
ხანდავს ჰყენნი დღეს რუსთა-
ვას შევირებამს უმეტესობას იგი
შეიძლება წყაობულიც კი არ
ქონდეს.

იგი წეს კიდევ არ ვართ
მოდ თანხვედრული არსებობისა-
თვის, უხარულ, მიწვეული არ
ვართ სავითარა აზრის თავისუფ-
ლად გამოთქმას, მასაც თავისი
ისტორია აქვს თავისუფალი აზრი
რუსეთის ამბებრამს არსილდეს არ
ახსებობდა, ეს სულაც არაა ე. წ.
„ქართული მოვლენა“, როგორც
ამის დამტკიცებეს ცდილობენ მა-
ინაი და მკანაი. სტალინის კუ-
ლტი სხვა მოვლენა და ქართვე-
ლობა — სხვა. სტალინი, ისევე
როგორც იბრაჰიმოვი, ხეჩია და
ხეჩინი სხვანი, სულაც არ არიან
ტოივრული მოღვაწენი სხენი ივე-
ნენ ტოივრული ნაბილაზით და
წრფელადული ამბავივთა შე-
ტროხილი პარტიენება, რომელ-
ნაც არ თავლიბენ თავითი სე-
ციულებში თავითი სხელებს
დარქმევს ქალაქებისა და დაბე-
ლისათვის, ქუჩებზე რომ არაფე-
რი ვიქვით. რომელი დავი ქათი-
ველას სხელი ჰყავი რომელივე
ქალაქს საქართველობა, მანც
როდესაც ვიქვით მამბარებებს,
ცხუკობებს, ვაგბეკობას და სხვა-
თა სხელებებს სანათავისებული
ქალაქები.

ამ თვლისწინათ სტალინიზმი
არა ქართული მოვლენა, სტალი-
ნური რეპრეზენტები — ეს არის ვა-
ჩხლები ივანე IV და პეტრე I
დესპოტურა პილიტიკისა, შიჯი-
თის თანამედროვე არაქართულ
კალმისანს სულ ტყუილად იწი-
ვდება თავითი ისტორიას ვე-
ლისათვის ცნობილი მოვლენები.

თუ ირანსმოიხილავთ — ხალხს
საწინა სტალინიზმი ქართველნი ხალ-
ხს თავს მოახვია თავისი წრებში
მანც ვერ ვიფიქროვებ კარგად საქმე
და ეს დამაფრთხილებელი საქამ
არ უქნებ. რომ შემოსხვევებელი
კალმისნება ცდილობენ სტალინი-
ისტორიისდელი რეპრეზენტები ქა-
რთული რეწომენით ამხან, შეტ-
ვეილებს ამავ, რომ მათ არა
აქვთ ელემენტარული ინივერსი-
რების ვაჩხობა, არც უნარი და
არც სურვილი რომ ქალხის-
მეგბლობა იტვირთონ.

დღევანდელი რუსული პრესა
თავის ფურცლებზე სავსად იე-
კილს უთმობს ჰყენს მამარი და-
მამიტირებელ და შიჯეკარ შურთა-
სხვიფელ შეისხვევებს ინივერსი-
ლური პოზიციადან, და ჰყენ,
იმას მამარი, რომ სავითარის-
ტობა და კოზობობა არ დავა-
წამონ, თავი ვერ დაგვიცავს და
ვერს იგობსნა სოდას მომდის-
რებობს ჰყენა წყურბობა.

შიჯეკარ ისტორიკოსის მამა-
ნია, რომ ამ სავითრებზე არსბე-
ვაილისტებში არ უნდა ილამა-
კონ, ჩადგან სხანა, თურმე და-
კუმენტებს არ აცნობენ. დიუ-
შენტებებს ცოდნა რომ აუცოდებ-
ელია, ამავ ირი აზრი არ არს-
ებობს, მაგრამ, შევირებს მხრავ.
ვეილი დიუშენტები არ არის სან-
დო. ვეილის კარგად მოცხსენება,
რომ არსებობს შეითმინელი დო-
კუმენტები, რომლებიც ვანრახს
აუალბებენ სინაშევილებს, და ვარ-
და ამის, ვერავითარი ფარტახის
ქალღი ვერ წყაულობს იმას
რაც ხალხის მეხსიერებამ აღბე-
ჭრა და შეითმინა, ამ შემოთქე-
ვნი ხალხის მეხსიერებები ტყუი-
არი დიუშენტები, ჩადგან საქმი
შეხებება ჰყენს უხლოეს წარს-
ულს, რომელიც ვეილის ვაჩხობს
და წეს კიდევ ვაილილივს.

ხალხის მეხსიერებამ შემოინა-
ხა საწინა რიხი და ქართობის ნა-
თავადრების ფიქტურა დიუშენ-
ტის საქართველიწინაშეობით ქალ-
პილიტიკის დამტკიცების პარტიკულარ-
ვე წრებში, რაც ვაჩხობს შე-
ყენს სრულიად უდანაშაულო
ხალხს და სხვადასხვა არაქართველ-
ტყუიმდრქვევებით უმოწყოდ-
დახვობებს, ვაგბენ მანებუა ჰყ-
ენა პარტიის ისტორიკოსებში, ვინ

მოაწვი ეს აქცია, რას ასახავდა
მასხად, როგორ არის ეს ასახუ-
ლი დოკუმენტებში, რადგან ზღა-
ვას შესწავრებაში ეს შესწავრება-
ლია, როგორც ახალი ამბების
მისაზრებელი სახეობა აქტი. მე
შეგნებულად არ ვახსენებ ამ
ქართული ადამიანის სახელს, ვა-
ხაც ეს ამბავი დანაშაული
ხრადდება. არ ვახსენებ, რად-
გან ამხილურები დაწვინებუ-
ლობის ვარგებ, შეუძლებელია
ახელი მისე ხრადდება აქილი
ვინმეს. ამ კითხვებ სწორედ ახ-
ტარიკობაში უნდა ვაგვიან პი-
როვნული პასუხი, მისი მიხედვ-
ებისა და მხუჭობების წყველად.

დოკუმენტები, აღბნა, არ აქ-
ნებს ასახული, შერაც, ცნობილი
„ზოგადი“ საქმიანობის წინ
არა შედარადი თუჩი, მის ხა-
ნაყად მისილი თანამართლებს,
წელი ამისთვის მოცემული 330
წინა, რომ ქართველი უნდა ვაგ-
ვიდგროთი ტყუილს, ამ ადამი-
ანობის წიგნების ხანდას ქაჩ-
ნადი ხეუთარ სამხილითა და-
დებოლი ხსნის ვარ, ხსნის
ქ, მის ხეობის ვადი დადა-
რის. ამ ამბებს მიმწარებს დღე-
საყ ციხილესი არის.

არც საქმიანობის და მისი-
ლის თქმის უღებებს მოცემი-
თი, პარდასი უნდა თქვას ახ-
ის, რომ ქართული საზოგადო-
ების არის ნაწილი უღებებს სე-
ვტიურად არის ვახსენებდა სე-
რეო რეპრეზენტების საქმიანო-
ბის მიმდევრობის მხარე. მის
330 წილილესი სტატია აგზავ-
ნებს და საქმიანობის ხანდა-
რებს თვითნებური დადგენი-
ვაწარებს.

არც სტალინს მივლი კავში-
რი მხილვარი მამის და მასწავ-
ლებელს უწოდებდა, აქტიური
მხოლოდ პრიფერირაციის ბელ-
ადს, უწილი დროს გენის დაკ-
დევ არის არა, — რომ გიქვა,
სტალინი ჰყენია, ქართველია,
პარში ვნას ამოყალიბდნენ, რის
ქვეა თქვენი, ქართველით, ის

გენობის მივლი მხოლოდს თან-
ხრად გუთვინის. მამის არ შე-
ძლებოდა ამას ქართველებში სი-
ამყისა და ერთგულებას ვაჩნის
არ გამოეწვია. ახე მოაქცილია
უწილი თანამართლებს ადამიანს და
თანამართლებს თუჩი, თუჩი მსხ-
ვი საქმიანობის დადგენილია,
არმდებოქ მსოფლიო დადგინდნენ
სტალინის პიროვნებას. არ არის
გამორიცხვული ისიც, რომ სტალი-
ნისადამი ხდობს ერთგვარი ქვე-
ცნობებია მისთვის თუ სასოწარ-
კვეთის შედგენილყოფილია ზე-
ნის. ხაჭე ამ არის, რომ სტალი-
ნისადამი საქართველო საუკუნეზე
შეგია მისს ვანაშლითაში თუი-
დობია რუსეთის ამბიარას, ამ
„მალბია საქმიანობის“ სტატია
ერთგული და სოციალურია რე-
ვარის ქვეშ. დადსქარბილურია
შეუთს რუსეთი მივლი საუკუნის
ვანაშლითაში სრულიად აქიარად
ცდალილბა ქართველ ხალხში ერთ-
გული სულს ჩაქვს, მის
დადავარებას, რუსეთისადამი,
კოლმისაქობის საშუალებით მის
დადავარებას. ამბიარ, რიცა მის
ქართველი თანამართლებს
დებლობის შედგენილი ამ ს-
სტალინის შედგენილია და-
წინდეს, ქართველითა ვითარცა
წილილბილესი ხეხს, ახე მი-
ქადნენ სტალინის ქართველობის,
როგორც ამბის ამბის, რომ ქ-
ართველი კაცო თვით მხოლოდ
კუთხეს არ ვაჩნებდა, შეუღდა-
ვად ამბის, რომ სწორედ სტალი-
ნის, ხეჩიას და სხვა მისი დაქი-
შების საშუალებით, სტალინი
მამილია გამოუცხადო ქართველ
ანტიკომუნისტებს ესა საუკუნი-
ნი წილილ და წარმართვად მის-
ლის. ეს დარტყმა ჰყენისთანა პ-
ტარია ესა შეტად ქართულ დუქად
და უფრო ძალუდად დასილი.
ჩვენ დაუკარგეთ ჩვენი საზოგადო-
ების უწილილ მოწინავე და
შეგნებულნი წილილი და ამ დას-
წილის აღდგენა დღემდე ვარ მო-
ცხადებრებაში. მიუხედავად ამისა,
ქართველობის მანც დიდხანს იყო
სტალინის ერთგული, რადგან არ
არის ახალი მანაქმდებო უფროს

განხილვისას იმის შესახებ
 დედა და შვილი ერთი ხელს და-
 კითხი, ერთ წამს სრულიად ხე-
 რადობისა და სიბრძნისა მადლობა
 უნდა გიხადოთ. ეს განხილვისას უნდა
 ამხსნათ და ჩაითვლებს. პარ-
 თოს, ამაზე ჩინს, რომ ამაზე თა-
 ვისი ბუნებით განტანს არან
 და ერთგულნი ერთმანეთს მიღებული
 მარტოხანა, რომელსაც ძვირად
 ღირსებენ. ამაზე ჩინს ქართუ-
 ლი ფსიქიკის თანადროული ხამ-
 უარე, მაგრამ, შვირე მხარე, ამ-
 ხან მებრძვლებს, რომ ცოტა გვი-
 ან მოუდვირთ ახარე, გვიღობა
 მოვლენათ. სწრაფად შევსების
 უნარი, პოლიტიკური ელემენტუ-
 რისა და სიჭკვიარობელ. მარტო-
 ვადე ამაზე, უკვე სრულიად აქ-
 არის წახვლის ხანება. დღევან-
 დელი თაობა, ჩვენი მოწინავე ახ-
 ილგზარობის სრულიად ხელად
 შევსებს სტალინის, როდეს აბტო-
 რიანს და მუარად დავს ალია ქა-
 ვედას მთერ დასაბულ ერთგულ
 პიონერსაზე. რაც უფრო მეტი
 დიდებს, ამ პიონერსაზე მივღა
 ქართველი ერთი, მთი უფრო უკ-
 შევსებს, რომ ჩვენი ერთგული
 ვნარება სტალინს და მისი ხანის
 ეს არ არის, არც ერთმანეთს
 ნიშნისათვის ვამსჯავდეთ სხვა
 ქართველები, არამედ უარსაგან

და ვაბრავ ვიკრავალი, დავით
 აღმშენებელი და ვიარაგ ბრწუ-
 ნავალი, თამარ მთეცი და ქვიციან
 წამებული, დამატარი თავდადებუ-
 ლი და შიდა ახალცხელი, ცოტა-
 წე დადიანი და მუდღეული თვდო-
 რე, ალია ქვიციანე და ივანე ქა-
 ვაშიშვილი და მრავალნი სხვანი,
 რომელთა ძალისხმევამ და თავ-
 ვანწარებამ გამოვლენა შეენს ერს
 დღევნელე. შეუნარჩუნს ერთგული
 თვითშენების და მამულის სუვა-
 რული, რაც დავისგან მონიჭებ-
 ული მადლია და რომლის უნე-
 დებელიყოფა სხვა რამ მანათ
 დანაშაულია არა მხოლოდ საქუ-
 თარი ერთს, არა მხოლოდ კაცობ-
 რიობს, არამედ ბუნებისა და
 განცხადს წინაშე.

თუ სტალინი დამანაშავეს (ეს
 კი ახეი), მარტო ავი არ არის და-
 მანაშავე. გარდა იეოვას, ავადი-
 სის და სერვისის, მათთან ერთად
 დამანაშავეს არან მისი უახლო-
 ესი თანამშრომლის: ირაქონიკო-
 რი მაქიანის, კავარციხის, მოლო-
 ტოვი, ვიარაგლოვი, კალანისი,
 ივანოვი, სრუშოვი, მალენკოვი
 და სხვანი და სხვანი, ის ადამი-
 ანები, რომლებიც მას გვერდით
 იდგნენ, როცა ის ამ ხანაზედ აქ-
 ციებს ხამავდა.

სსსრში

სიბერტლის

მხარდაჭერა მკვეთრად

რეპრეზენტაცია

-- წერილი მეორე --

ჩვენს გაოცებას საზღვარი არ ქონდა, როდესაც გავვეცანით მწერალ გურამ გეგეშიძის წერილს ამა წლის "ლიტერატურულ ხაქართველოში" (29 აპრილი), გავვაკვირვამის გამბედაობა, შეურიგებელ პირდაპირობამ, მხილებამ და პრესის ფურცლებზე გამოცხანამ, იმ საზარელ სიმხევეჭიხსა, რომელიც ჩაიღინა ბოლშევიკურ ხელისუფლებამ ჩვენ ღელულ სამშობლოში და მთელ ქართულ ერს წამებობის შავი ხუღარა გადააფარა, ათეული წლების მანძილზე.

მიუხედავად იმისა, რომ სიმართლე მკვეთრად იმარჯვებს მწერალი გახალებ მიზეზების გამო ზოგიერთ სიმართლის აღმადგენელ ფაქტებს ამ ყაბად ვერ იხილავს, ვერ აქვეყნებს და მომავლისათვის ხელოვებს.

ჩვენ ვშიშობთ, რომ პატივცემულ მწერალს ახეთი წარმოუდგენელი გაბელული გამოხვდა, და მხილება ბოლშევიკურ სინამაგლისა ძვრად არ დაუხდეს მას, და მთლიან ქართველ ერს, რადგანაც ჩვენი ფიქრით შევლომა და ნა... აღრეფია გულმართლად იწამო გორბაჩოვის "რეფორმები" და იფიქრო, რომ ის იზიარებს პაყარა ერების მისწრაფებებს, და დაუშვებს წარხელის ახეთ დაგმობა გამავეზას, რადგან ნაწილობრივ იხივ იყო მონაწილე ახეთ საქმიანობის.

სბჭოთა ხელისუფლების წიაღშიდ მეორე იმის შემდეგ მხოლოდ ორჯერ იშვა აზრი საბჭოთა სიხუქების სხვაგვართ მონყობა გარდაქმნისა, რომლის პირველი ინიცია-

ფორი იყო ხრუმოვია, ხალხი იმედით გაიმსჭვალა, მაგრამ, როდესაც მან ჩაიგდრ მთელი ხელისუფლება, გაიხსენეთ, როგორი "ხამხანური" გაეწია მან საქართველოს აფხაზეთის საკითხში, რა ჩაიღინა მან ვენგრიაში, რას აპირებდა შორეულ კუბაში, რითაც შექმნა მესამე ომის საშიშროება და სხვა.

"ხრუმოვიჩინა" მარცხით დამთავრდა და თვითონაც პირადთ მიხი მსხვერპლი გახდა.

მეორე მახარობელი მერცხალი გახლავთ გორბაჩოვი, კაცი ჭკვიანი, რომელიც მიგნებულად მიუღვა საბჭოთა წყობილებაში შექმნილ მდგომარეობას, და ვადაღვა ბოლშევიკურ წყობილებაში არნახული უჩვეულო გაბედული ნაბიჯები, და წამოაყენა ხრულიად მოულოდნელი ახალი დებულებანი რეჟიმის გარდაქმნა, გამჭვირვალობის, და დემოკრატიიზაციის, რომელიც ჯერჯერობით, მხოლოდ განვითარების საწყისშია და ამჯერად ხაეგებოთა, მიუხედავად მისი პოლიტიკურ გამარჯვებისა უკანახკნელ პარტიულ კონგრესზე, აღუხლდებოთ არ მოხიანს არავითარი ნიშანხვეტი მისი სოლოთ გამარჯვება შეაღხვდისა.

თუ კარგათ დააკვირდებოთ გორბაჩოვის "გარდაქმნის" პოლიტიკას ჩვენ ვფიქრობთ, რომ პირველყოვლინა ის წვლილობს მთელი ძალაუფლების მის ხელშიდ აღებას, და შემდეგ ვადაკეთება გაუმჯობესებას საბჭოთა სისტემის ხას, და არა მის თავვიდან მრშორებას. მან ახლიდათ ყველას ვახაგონათ გამოაცხადა პარტიულ კონგრესზედ, რომ მიზანი მისი "ვერესროვიკის" არის "აღდგენა ხელხლად აგება თეორიულად, და პრაქტიკულად დენიერ სოციალიზმის მხოლდმხედველობისა და მისი საბოლოო დამკვიდრებისა". ის რჩება ერთგული დენინის მოძღვრებისა, რომელიც ჩვენი რწმენით ხათავება ჩვენი და ვი-

დასრულებული მთელი კაცობრიობის უბედურებებისა და ბოროტების ხანის შექმნისა, და არაა არავითარი გარანცხობა, როდესაც გორბანოვი სბოლოთ ხელთ იგლებს მთელ ხელისუფლებას, რომლისკენაც ის მიიღწევს დარჩება შემწყვლავლებელი და სამართლიანი პატივითა ურების მიმართ (მოგავლობთ მის პოზიციას პატივითა ურების ხომსებობისა, და თათრების მიმართ). არ იფიქროთ, რომ ჩვენ უარყოფითად უყურებთ ყველა მის გადადგმულ ნაბიჯებს, მაგრამ წარხულის რუხულ-ბოლშევიკური ვერაგობის მაგალითები გვაფიქრებს, და ამიწვომ მოგიწოდებთ: არ აჩქარდეთ, იყავით ფრთხილნი და მომთმენნი, მაგ ბოროტ წყობილების აზვირთებულ ჭაღლების ამყობ და მყობნი, რათა სამშვიდობოზე გაიყვანოთ ჩვენი ქვეყნის მხუბუქი ხუხუცი ნავი გამოინიხნეთ დიდი ხელგრძელობა და თავდატერა, როგორც ყოველთვის. მუდამ გახსოვდეთ, რომ 1937 წლის ხიხლიან ჭერორს. პრეზიდენტად გაცილებით მეტი ქართული შეეწირა ვინემ სხვა ურების შვილები, რომელმაც ჩვენ დედებს და მთელ ჩვენს ერს ხამულამიდ გაუხლელი შავები ჩააფრეს/ვერავ დამპყრობელ ხალხებმა.

დიდი გამჭრიახობა და ხიბრძნეა ხატრო, რათა მოხვოთ: ვინა დასაფი არ დაგვიწამოს, ამ შემთხვევაში ის იქნება უღმობელი და შეუბრალებელი ჩვენ მიმართ, და გლოვის შავ ხუდარას კვლავ დიდი ხნით გადააფრებს ჩვენ ვანაწამებ ერს.

---...---

პარტიული ბიუროკრატია, თავის ჩინების ერთადერთი
 და უკანფროლი ბაჭონ-პაჭრონნი ჯერ-ჯერობით მსხვერპლ-
 ნი მრისხანე გარდაქმნეების, ვრუნჩხვითი კონველსიაში
 იმყოფებიან, რადგანაც მსხვილი პარტიული ბოხებიც კი
 შიშობენ, რომ ხვალ გორბაჩოვის ახირების გამო ისინი
 დაკარგავენ მდიდრულ ბინებს, დახურულ განმანაწილე-

ბლებს, კვალიფიციურ სამედიცინო მომსახურებას, დაჩებს
 და სხვა პრივილეგიებს, რომლებსაც ისინი ახე შეეჩვი-
 ვნენ და, რაც ახე ხანაფრელი და ძვირფასიასაბჭოთა
 პირობებშიღ. მათი ხიძულვილი "ვერესფროიკისამლი"
 იზრდება და ირავმებიან.

- წერილი მეხამე-

1988 წლის 24 აპრილის გაზეთ "კომუნისცში" მოთავსებულა წერილი ხ.ხ.რ. მეცნიერებათა აკადემიის წევრ კორესპონდენტის პავლეცემულ აკადემიკოსის აკაკი ხერგულაძის ხელის მოწერიო.

ჩვენ ამ წერილის ვაგნობის შემდეგ ხიამყენებოთ აღვნიშნავთ და ვეხადებოთ აკადემიკოსის უერიცვალებას, რადგანაც 1982 წელს მის ავტორობით გამოცემულ წიგნში "რუხეთთან შეერთების საქართველოს პროგრესიული შედეგები"- დამოუკიდებლობის გამიცხადებას პავლეცემული აკადემიკოსი რუხეთიდან ძალით ჩამოძორების და მცდელობის ხახელით ნათლავს, და აცხადებს, რომ საქართველოს სოციალ დემოკრაიული შთავრობა"არც დამოუკიდებელი და არც დემოკრაიული არ ყოფილაო"

ამა წლის 24 აპრილს გაზეთ "კომუნისცში" გამოქვეყნებულ მის წერილში "ნიხლმა ვადიწმინდა"კი გვიმუკივებს, გვახწავლის და გვარწმუნებს, რომ "26 მაისის აქცმა დაავვირგვინა ის ხაუკუნებრივი ბრძოლა, რახაც ეწოლა ქართველი ხალხი ცარიზმის კოლონიალურ ჩავვირის წინააღმდეგ, და დასძენს დამოუკიდებლობის აღიარებამ უართო ვახაქანი მისცა უროვნულ ენერგიახ, რომლის პრაქტიკულ შედეგებმა დაუყოვნებლივ იჩინეს თავი კულტურის ყველა ხვეროშილო".

პავლეცემულო აკადემიკოსო! ვახოვთ მიილოთ ჩვენი უმორჩილესი მადლობა ამ ხაკვირველი, ხაუცხოო ჩარმცავი სიმართლის აღიარებისათვის, მაგრამ მწუხარებახ გამოვოქვამთ, რომ თქვენ ღლახაც ამ ეგრედწოდებულ ხაჯაროების ღროხაც მოლიანად არ ხწმენსოთ ნიხლს იმ ეპოხახლამკოთხველს მაინც უმაღლავთ, რომ 26 მაისის დიალი

ინგორიული აქტი აღსრულდა ხწორედ ბოლშევიკურ ხელის-
უყვლების მიერ დაღახრულ მენშევიკების მეთაურობით, და
თქვენც უმართებულთ ნაცვლად სიძარღლის აღდგენისა
ქირდავთ და ხხენების ღირხადაც არ ხთვლით ქართველი
ერის ნღობით აღჭურვილ ნოე ყორღანიას, რომელმაც პი-
რველმა განურჩევლად პარტობისა თუ მიძართულეპისა გა-
რღა ბოლშევიკებისა, რომლებიც არარაობხ წარმოადგე-
ნღენ ხაქართველთმქმთელი ერის ნება ხურვილით შეა-
ნგრიო მეფის ერთო ხაფუხაღოს ნეხღიანი მიძიმე კეღელი
ღა ამოგღიჯო 117 წღის განმავღღობოში ძალით რაწრულ
რაქხოვიღი ხაქართველთ რუხეთის იმპერიის ხხეულიღან.
ოი რახ ხწერხ ამ ხაოცრად ხახწაულღებრივ შეხანიმნავ
ხანაბღელ ხაქართველთხ ნაციონალ პარტობის ღიღერი, ცნო-
ბიღი პოღიფიკური მოღვაწე ღა იურიხფი , ნოე ყორღა-
ნიას ღავაღეზით თავიხუფად ხაქართველის კონხფიფუცი-
ის ავღორი აწ განხვეუნებული გიორგი გვაბავო: "ნოე
ყორღანიას მეთაურობით აღხღვა ხაქართველთ ერთი მოღი-
ანი , ღა განუყოფელი, რომელხაც აღგიღი აღარ ქონიო
ღიღი თამარის შემღეგ, ღა ღახმენხ ნოე ყორღანიო შევი
ღა ხაქართველთხ ინგორიოშიღ, როგორც ფუძემღღებელი ხა-
ქართველთხ ხუვერუნულ ხახელმწიფოხიო" ღა ახკვენის
"ესოო ნამღვიღი ინგორიო, რომელხაც ვერავითარი ძა-
ღა ვერ ამოძღის ხანამ ქართველი ერი იარხებღებხო"
(შხადღი ივერიო"ნომერი-2- 1982 წღელი-პარიზი.)
ამბობენ, რომ წერო ხარკეო, რომელმიც თვითუელი თა-
ვის ნამღვიღ ხახეხ აწვენებხ, გეკითხებოო, რომელიო
ბრუნღი ხარკე, ხარკე 1982 წღის თუ 1988 წღის? ან ღა
ქართველ ხაღხხ, რომემღის უნღა ქონღეხ პირი მეღამ
ღიო, რომ ხწავღულ ინგორიკობებისოგან უმაღღეხათ ბო-

ქვეყნიდან ნაირნაირი პროპაგანდული ცრუ აბეჭი ყდაპონ. თქვენ შეხანიშნავად იცით, და ღღეს ამ საჯაროების ხანაშილ მაინც ნულარ ხქერო, რომ "საბჭოთა მკვლევარებს აქამდე ხელი არ მიუწვდებათ იმ არხივზედ, რომელიც მენშევიკებმა საზღვარ გარეთ გაიყვანეს" შეგახსენებთ, რომ თქვენ საკმაომახალეში გაქვთ დამოუკიდებლობის ხანაზედ აღგიღებდ, რომელხაც ჯერ კიდევ ბოლშევიკური ხელისუფლების მძიმე ბოქლომი აღევს.

(1919 წელს საქართველოს მთავრობის უპროგრამად გამოხცა 509 გვერდიანი წგნი რუსულ ენაზედ შედგენილი მაშინდელ ცნობილ ნამდვილ იხტორიკოსების მიერ, ხადაც ვრცელადაა ატყერილ-დახაბუთებული თუ როგორ და რა პირობებში მოხდა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხალება, ეს წიგნი აჯარებს შემდეგ სახელწოდებას: "ოზიავლენიე წეზავისი მოხცი გრუშიი 26 მაია 1918 გოლბ" თქვენ უხათოთ იცნობთ ამ წიგნს, როგორც იხტორიკოსი, რადუნაც ვიცი რომ ეს წიგნი მოთავსებულია მანდ ბიბლიოთეკაში დაქვევინითანა სწავლულისათვის ხეომისაწვლოშია.

ბუნებრივად ისმება კითხვა : ღღეს მაინც ხაიღვან გავიკეთ ან, რომელი მახალეებით ხარგვბლოთ თუ მენშევიკებმა უნხოთშილ გაიყვანეს მთელი მახალეების არხივი, როღესაც აცხალებთ, რომ "26 მაისი იყო დავვირგვინება ქართველ ხალხის ხაუკუნებრივ პრძოლის თავისუფლებითათვისო"

თქვენ შეხანიშნავათ იცით , რომ მრავალ "ბელნიერება-სთან " ერთად ბოლშევიკებმა მოხკოვიდან ქართველ ხალხს ჩამოუყვანეს ერთი იშვიათი რუსული "ძმური ხარუქარი" ეს მოხკოველი განძი ვახლავსთ ხიფყვის, ფიქრის,

და აზრის ხახელმწიფო მონიჰოლია, რომლის მსხვერპლი
ბრძანდებით თქვენც, და არა მახალების უქონლობა და-
დახრულ მენშევიკების გამო, იხქროგორც ვერვინ შე-
ხალებს მზის ჩახვილის დაგვიანებას, ხიმაროლის ხრბო-
ღვახაფ ვერავითარი ძალალობა ვერ შემუხრაფს და ვერ
შეაჩერებს. თქვენი უპირველესი მოვალეობაა, ახალგა-
ზრდობის აღრზდა გათვითცნობიერება, ხიმაროლის აღღგე-
ნით, აღიარებით და დაფვით, ჩვენ დამოუკიდებლობის ჭა-
ნაზედ და, როგორც თქვენ ბრძანებთ "ყველა ჩვენი
იხგორიის ხამიხწავლო წიგნები უნდა გაიწმინდოს ყველა
ფყვილებიხაგან, რომლის კორიანგული ღლეძლის ხღგას ამ
ხახელმძღვანელოებშიღ" - ამ ხაჯაროების ხანამიღ თუ ნე-
ბას დაგრთავენ უზრუნველ ჰყოთ ხწორი იხგორიული ცნო-
ბების მიწოდებით ჩვენი ბრწყინვალე ახალგაზრდობა,
ყველა ხაზოგალოებრივ ცხოვრების ეღ მნიშვნელოვან
ხაკაბებების მიუღგომღათ, ხიმაროლის მხიღებით, რაღგა-
ნაფ ქართველ ახალგაზრდობიხათვის ღღის წებსრიგში ხღას
დამოუკიდებლობის ხანის ხიხწორით შესწავლა, ეროვნულ
მოქალაქეობრივ, ხოციღღურ ეკონომიური აქციურობის
ცხოველმყოფელობიხა და განვითარების, რათა ერთხელ
და ხამუღამოდ შვიღღუროვან ციხარფყელახავით ხიმა-
როლის აღი გაღმოუფინოს ხაქართველღოს იხგორიის ამ
ზებუნებრივ, დამახწხოვრების ღიღებულ დაუვიწყარ ხა-
ნას, რომლის მოჰოვება დაფვას, ხაქართველღოს ხახიქა-
ღულო შვიღებმა გოღიათური გამბეღაობით თავიანთი უმა-
ნკო ხიხხღი შეაჰკურებს, გვახწავლეს ბრპოღა ხა-
მპოღლის თავიხუღღებნიხათვის, და გვიანღერძებს ღვთი-
ურ ჩვენ მამა-ჰაჰათა ქართული მიწის ხიყვარული.

დადგა დრო, რომ ახლიდათ ხააშკარაოთ ყველას გახა-
 გონათ უნდა ითქვას, რომ მოხკოვმა ძალით მუხანათურათ
 მოგვეყვანა ერის უღიღესი ხაუნჯე, თავიხუფლება, და
 გაგვიუქმა ხაქართველოს ხუვერენული ხახელმწიფოებრი-
 ვობა, გამოგვაძევა თავიხუფალ ერთა ვავშირიდან, და
 ქართველ ერს, რუხული ხიშფით წამებობის მძიმე ხიჩუმის
 ხარქველი დაგვადო. დღემდის შუერაფყოფილ გაყადებმუ-
 ღია დამშყრობელ ვერაგ ჯალათთა დაქირავებულ "იხფორი-
 კობთა" მიერ . დიადი 26 მაიხის მონაპოვარი, და
 თქვენ ვაფივემულთ ჰვალემიკობო და თქვენ ვაფივემულ
 კოლეგებს შეგიძლიათ ხიშართლის აღდგენით გადახწმი-
 ნლოთ ჩვენი ქვეყნის დახ იხ ნიქლი რომელიც მახ ბურუ-
 ხში ხვევდა, მხოლოდ ერთი თხოვნითა და შენიშვნით, ყო-
 ველ მკვლევარს შეახხენეთ დღემდის დევნილ, შერქვენე-
 ნებულ დიდ ილიას ხიფყვები: "ჭემმარიფი შეიხფორიე
 ვითარცა გამკითხველი იმ დროების ქურქშილ უნდა ჩა-
 ჯდეს, და მერე განიკითხოს იმ დროების შვიდნიც".

---...---

ღევან უაღავა.

---"ჩვენი დროების" ამ ნომერს უგზავნი "დღე. ხა-იხ"
 რედაქციას თქვენთვის გადმოსაცემათ, აგრეთვე შეგა-
 ხხენებთ, რომ 1894 წლის ყურნალ "მოამბეში", რომელიც
 მანდ ინახება არხივშილ მოთავსებულთა ნოე ყორდანიას
 ხელის მოწერით "შეხამე დახიხ" მიერ მიღებული ხაპრო-
 გრამო წერილი - " ეკონომიური წარმაფება და ეროვნე-
 ბა ". --- აგრეთვე "ჩ-დის" ამ ნომერშილ თქვენდა ხა-
 ყურადღებოთ ვათავსებთ "ხაქ. ხ. დემოკრაფიის როლი ქა-
 რთველ ერში", ნ. უ-ას ხელის მოწერით.

აგრეთვე ვთხოვთ იხილოთ წიგნი 1910 წელს გამოცემული
 დავით ხარაჯიშვილის ხასხოვრად, ხადაც აღწერილია ილია
 ჭავჭავაძის და ნ. ყორდანიას შეხვედრა მის ბინაშელ
 დაქროვნულ თემაშელ ხაუბარი. -45-

ქვავანა, თაბლად ვიხივებდე, თანამდგომარეობის მდინდისა და
 ანალიტიკური რუკები, ან დაყოფისა და მოქმედების, ან
 რამდენიმე დროისთვის, აღმოჩენის შემდგომად თანამდგ-
 ურების აღიარება. ჭარბადი ერთად უწყობს მსგავსი
 თანამდგომარეობის განმარტების შემდგომად გეგმატიკი.

3. საჭარბადის მიმართული შრომატი, ან არის რამდენიმე შე-
 რახის თანამდგომარეობის, ან ერთმანეთი პირად ვერ ხელახლო, ან
 დასრულებული, ან დადგინდობის გეგმატიკი, რამდენიმე უწყობისა
 ჭარბადი შედეგის, ან არის ერთად დასრულებული უწყობის
 აღიარება. დასრულებული ერთმანეთი ან სხვათაშორის, თავს
 იქნება და-
 ნებდება. ან არის შედეგი საჭარბადის გეგმატიკი ან
 ანამდგომარეობის მიმართული ერთად დასრულებული უწყობის
 ერთმანეთი დასრულებული უწყობისა. ჭარბადი არის
 შემდგომად რამდენიმე დროის უწყობის ჭარბადისა
 ანამდგომარეობის მიმართული ერთად დასრულებული უწყობის
 დასრულებული უწყობის მიმართული ერთად დასრულებული
 უწყობისა, "უწყობისა დასრულებული", დასრულებული
 დასრულებული დასრულებული, რამდენიმე დროისა
 უწყობისა.

4. თავის მიმართული დროისთვის დასრულებული, ჭარბადი
 ერთად დასრულებული, უწყობისა დასრულებული, დასრუ-
 ლებული, დასრულებული, დასრულებული, დასრულებული,
 ანამდგომარეობის მიმართული ერთად დასრულებული
 დასრულებული დასრულებული დასრულებული დასრულებული

Եթե սրտի զանգը, հիմքի վրա ստեղծված Վերածնունդի ճակատը, նախ
 Վերածնունդի ճակատը ճակատի տեսքով կարծիք. ու զույգ ծրագրավորում էսպի
 քննարկում Երևանի համալսարանի տնօրենի կազմակերպչություն, հիմքի վրա ստեղծված
 միջազգային համալսարան. մեծ կարգի հաստատություն, մեծ կարգի Երևան, և
 Երևանի Կազմակերպչության ճակատը ճակատի վրա. Երևանի Կազմակերպչության ճակատը
 և Երևանի Կազմակերպչության ճակատը

հիմնական գործընթացը, 1924 թվականի սեպտեմբերի Երևան, Երևանի Կազմակերպչության
 թիվ 7, Երևանի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության
 Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության Կենտրոնի Կազմակերպչության

տալանի հիւսիսը շտապում է հարձակվել դեմը՝ ինչպես
նրան, հետո ցուցաբերելով հարգանքներ և յարգանքներ, զորան
« Երբ ելաւ Գրեգորը, ասել է զանգիր հիմն,
ուստ և զ Գրեգորի մեջն հարձակուստն »:

Երբ նրա հիւսիսը, հրեաներն իրենց ժողովրդի տալան-
արարողութեանը, և զանգիր Գրեգորի, բնական և անհարկ
անհարկ իրենց ժողովրդի։ « Երբ հարկ աստ ինքնուրույն
« Երբ անհարկ հարկ աստ ինքնուրույն,
Երբ անհարկ ինքնուրույն հարկ աստ ինքնուրույն,
Երբ անհարկ ինքնուրույն ինքնուրույն »:

Ինչպես Գրեգորի ժողովրդի և զանգիր Գրեգորի հարձակուստն
նրան և ինքնուրույն ինքնուրույն։ « Երբ անհարկ ինքնուրույն
նրան և ինքնուրույն ինքնուրույն »:

9 Ինքնուրույն և ինքնուրույն, ինքնուրույն ինքնուրույն,
նրան և ինքնուրույն ինքնուրույն։ « Երբ անհարկ ինքնուրույն,
նրան և ինքնուրույն ինքնուրույն »:

10 ԵՄՍՐԱՇ ՌԻՅՈՆ ԶՎԵՄԻՐՈՒՄԸ ԵՄՔԻՅԻՄ ԵՎՆՅԵՐՈՒ ՅԻՄՆԱՅՈՒ
 ՆՍ ՕՐԵՈՒ ԵՄՔԻՅԻՄԻ ԳՈՐԾԵՆԱՄՍ. ԵՒ ԿՐԵՆ, ԵՒ ՄԵՆՈՒԵՅՄ ԹՄԵՂՅՈՒ
 ՆՈՆ ԻՐԱՅԻՅՈՒՅԹ, ԵՒՆՈՒ ԶՄՅՈՒՄԻ ԹՄԵՂՅԱՆՈՒ ԿՈՂՅԵՄ. ՆՍ ՎԻՈՆ
 ՎԻՄԻՆ, ՎԵՄ ԵՒՆՈՆ ԹՐՈՒՄԵՐՈՒ. ՎԵՐՈՒՆՈՆ ՄԻՇՅՈՆ, ՎԵՄ ԶԵՆՅՈՒ
 ՕՐՈՒ ԵՆՈՒՄՈՒ ԶԻՔԵՅԹՈՒ ԿՄՅՈՒՅԵ ԿՄՅՈՒՅԵՐՈՒ. ՎԵՐՈՒՆՈՒ ԵՄՈՒՅԵՐՈՒ
 ՄԻՅՅՈՒ, ՆՍ ԶԻՅՅՈՒ ՎՈՒՄ ԵՆՅՈՆ ԴՅՈՒՆՈՒՄԻՆ ԻՐՄՈՒՆՈՒ ԻՐՄՈՒՆ
 ԿՅՈՒ. ՕՐՈՆ ԵՆՈՒ, ԵՄՔԻՅՈՒՅԹ, ՆՍ ՎԵՄԻՐՈՒՄԸ ԶՄԵՂՅՈՒՄԸ
 ԵՅ, ԿՈՒ ԶԻՔԵՅԹՈՒՅԹ, ԹՈՒՆԿՈՒՅՆ ԶՈՒՄ ԵՆՈՒՆՈՒՅԹ ԵՒ ԴՅՅՅ
 ՅՈՒ ԵՄՔԻՅՈՒՅԹ ԶՎԵՄԻՐՈՒՄԸ. ԵՄՈՒՆՈՒՄՈՒ, ԿՐՈՒՅԻՅԵՐՈՒ
 ՄՅ ԵՂՈՒՄԻՅՈՒՄԸ, ԶՈՒՅ ԵՒ ԶԻՔԵՅԹՈՒ ԹՄԵՂՅՈՒՅԹ, ՆՍ ՎԵՄԻՐՈՒՄԸ
 ՕՐՈՆ ԵՆՈՒ, ԿՅՈՒ ԵՆՈՒ ԵՒ ԵՂՈՒՄ ԵՆՈՒՆՈՒ. ՆՍՎՈՆ ՄՅՈՒՄԻՆ
 ԹՄԵՂՅՈՒՅԹ, ԿՐՈՒՄԵՐՈՒ ԹՄԻՆ, ԵՂՈՒՄԻՐՈՒՆ, ԶՅՈՒՄԻՆ, ԵՂՈՒ
 ՄՅՅՈՒՆ, ԶՈՆՈՒ ԵՂՈՒՄ, ԿՅՈՒՄՈՆ ԵՒ ԴՅՈՒՆՈՒՆ ԵՂՈՒՄԸ, ՎՈՒՄ
 ՎՈՒՄՅՈՒՅԹ, ԵՂՈՒՄԻՅՈՒՄԸ ՍՅՈՒՄԻՆ ԹՐՈՒՅՈՒ, ԵՒ ԿՄՅՈՒՄ
 ՄՅՅՈՒ ԵՆՈՒՄԸ ԻՐՈՒՄԸՅՈՒՅԹ, ՆՍ ԵՄՆ ԵՄՆ ԹՈՒՆԿՈՒՄ, ԵՄՈՒՄԻՆ
 ԵՂՈՒՄԸՅԹ, ԵՒ ԶՈՒՄ ԵՆՈՒՅԹ, ԵՄՈՒՄՈՒ, ԵՂՈՒՄԸ, ԶՅՈՒՄԻՆ,
 ԵՂՈՒՄՅՈՒՅԹ, ԶՎԵՄԻՐՈՒՄԸ ԵՂՈՆՈՒՆ. ԵՄՈՒՆՈՒՄՈՒ ԿՄՅՈՒՄ
 ԵՂՈՆՈՒ ԵՒ ԶՅՈՒՆ ԿՈՒՄՈՒ ԹՄԻՅՈՒՅԹ, ԵՂՈՒՄԸ ԿՅՈՒՅԹ, ՆՍՎՈՒՅՆ
 ԵՂՈՒՄԸՅԹ ԵՒ ԵՂՈՒՄՅՈՒՅԹՈՒՆ ԶՆՈՒ, ԵՂՈՒՅԹՈՒՆ ԿՈՒՄՈՒՄ
 ՈՒՆ ԵՂՈՒՄԸ, ՄՅՈՒՆՈՒՆ ԵՆՈՒՅԹՈՒ. ԹՈՒՄ ԶՅՈՒ ՎՈՒՄՈՒՄ
 ԵՆՈՒՄ ԶՈՒՆԿՈՒՅՆ, ՎՈՒՄՈՒՅԹ ԶՈՒ ԶՈՒՆ ԵՐՄ ԵՒ ԵՆՈՒ ԵՂՈՒՄ
 ԸՅՈՒ ԵՂՈՒՄՄ ԵՂՈՒՄԸՅԹՈՒՆՈՒՆ. ԵՄՈՒՄՈՒՅԹՈՒՆ ԶԵՄՈՒՄ
 ԵՂՈՒՄԸՅԹ, ԶՈՒՄՈՒՄՈՒՅԹ ՄՅՈՒՄՅՈՒՄԸՅԹՈՒ ԵՂՈՒՄԸ. ԵՂՈՒՄՈՒ
 ՈՒՄ ԶՈՒՅՈՒ ԶՐՈՒՄՅՈՒՅԹ, ԵՂՈՒՄՈՒ ԶՈՒՄ ՎՈՒՄԻՆ ԴՈՒՄՈՒ.

ըստ նախորդ ԹԻԿԾԹՊԿԿԿԿԿ 1/2 մոնոսի գրեթե անհավանական
 ուղերթի, Կոմիտեան առան բնա-ճեղի ընդհանրություն, նշան-
 օրինակ առան Կայանի, նպատակով ըստ, գրեթե անհավանական
 զբաղակցի, եւ նոր ընդհանրություն, Կո-
 միտեան պետք է հասնել ընդհանրությամբ. նախորդում ուսումնական
 ընդհանրություն, եւ պայմանավորված, առան ընդհանրությունը նրան
 ինքնին (համարաբանական ընդհանրություն ընդհանրության ԹԿԿԿԿԿԿԿ
 թանկ համարման ուղերթի ընդհանրության ընդհանրության), ըստ
 տրանսպորտի մոնոսի նախորդին համարման ընդհանրության
 նշանակության ընդհանրության ուղերթի, եւ նախորդին ընդհանրության
 համարման ընդհանրության. նախորդում ուսումնական եւ պայման-
 օրինակ, ընդհանրության ընդհանրության ընդհանրության, եւ ընդհանրության
 ընդհանրության, եւ ընդհանրության ընդհանրության ընդհանրության
 ընդհանրության

12. Երևանի Կոմիտեան Կոմիտեանի Կոմիտեան, նախորդին
 ըստ համարման, եւ նախորդին-նախորդին ընդհանրության.
 նախորդին ընդհանրության, նախորդին ընդհանրության եւ
 նախորդին ընդհանրության, համարման ընդհանրության-ընդհանրության
 ընդհանրության, Կոմիտեան պայմանավորված, նախորդին
 ընդհանրության ընդհանրության. նախորդին-նախորդին ընդհանրության
 ընդհանրության ընդհանրության, ընդհանրության ընդհանրության
 ընդհանրության. Կոմիտեանի ընդհանրության ընդհանրության
 ընդհանրության, ընդհանրության ընդհանրության ընդհանրության

Վճարային օգնություն օգնության օրհանոցը, ներառյալ ԿՄԻՍԻ ՍՏՈՒՑԱԿՆԵՐԸ
 Վճարային օգնության և պատվաստման, քաղաքի և քաղաքի
 օգնության օգնության և օգնության օգնության, նախագծի,
 օգնության օգնության, օգնության օգնության, օգնության օգնության,
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության

« Կա ընդհանուր օգնություն ինչպես նաև ինչպես նաև
 ընդհանուր օգնություն ինչպես նաև ինչպես նաև
 ընդհանուր օգնություն ինչպես նաև ինչպես նաև
 ընդհանուր օգնություն ինչպես նաև ինչպես նաև
 ընդհանուր օգնություն ինչպես նաև ինչպես նաև
 ընդհանուր օգնություն ինչպես նաև ինչպես նաև

Դժվարության ժամանակ օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության
 օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության օգնության

მზიანობის, უაღესო სამზის, რაც დაჩოვრისი არის, მისი პიკეტაჟის
სიწიკითა და უწყვილი ვიწმინტეობა, მისი უამრავობის სიყ
და მთავა, სულ დაჩოვრისი არის დაქრმობისა და სამემ-
ბის უწყვილი სეზო, მხრამ არ უიკვლავის ვაჩოვრისი არ
თავამებია, არაფრე თავამებია და მხრამებ, სიწიკითა
და მთავრისა და მხრამებ. ამ ვიწმინტის რედაქციი
დაჩოვრისა მთავრისა, და ^{სამრავლი} და მთავრისა არის ვაჩოვრ-
სიყვარული.

საყვარული იყოს მთავრისა და მთავრისა, ვინც სიწიკითა იყოს და მთავრ-
ისა და მთავრისა.
რედაქცია დაჩოვრისი არის.

გ. უგობნიძე
21-6-1922.

ამ ვიწმინტის წერილს უცხვილი და მრავლობისა გამო,
ხელნაწიკით ვაჩოვრისა, რიხთვიხავ მრავლობის ვაწი-
ეობის ვხთვიხავ, რიხთვიხავ ვაწივრისა მკითხველს, აგრე-
ფე ვაწივრისა და მრავლობის გ. უგობნიძეს.

გ. უ.

ღელავ, ჩემო ღელავ!

---...---

ღელავ ჩემო ღელავ,
ხაყვარელო ღელავ;
მე, შენს ჭანჯულ ცხოვრების გზას
მწუხარებით ვხედავ.

მე შენს გულის მწარე კვნესას
ცხელ წრემღებში ვკვეთავ,
ღა ვეღრუბო შენს წინაშე,
ვღგვევარ ჩემო ღელავ.

ღელავ, ჩემო ღელავ,
ღვთისნიერო ღელავ,
მე შენს გრძნულ ხითობს,
ხელში ღონვად ვწვეთავ.

მე შენს ციურ ხათხოვას
მშვენიერს ღა ნეჭარს
გულის ფირზე გრძნობით ვწერავ
ღვთისნიერო ღელავ! ღელავ ჩემო ხაყვარელო
ღ ე ღ ა ვ .

გიორგი ჭოგონიძე.

პარიზი 1988 წელი.

---...---

სნობილ დიხიდანწყებმა ძმებმა თენგიზ და ელუარდ მკვირვაძეებმა, როგორც პოლიციურათ დევნილ პირებმა, ამერიკას სთხოვეს თავშესაფარი, და იქვე დასახლდნენ. ბაჟონ თენგიზ გულავამ პატივი დამლო, და გადმომიგზავნა განმარწყებითი წერილის დართვით ხაბჭოთა ხელისუფლების მიერ განაწამებ საქვეყნოთ ცნობილ შუერიგებელ დართმობელ მეღგარი მეზრძოლის ბაჟონ მერაბ კოსწყავას ღექსი, რომელსაც აქვე ვართავებთ ღექსოთნ ერთად.

"მაღემაწყიკოსი ირაკლი კოსწყავა შვილი მერაბ კოსწყავასი, 24 წლის ახალგაზრდა ნახეს მკვდარი ბაწრიოთ ჩამომწვარი მის ბინამელ. ეს მოხდა 1985 წელს თბილისში, იმ დროს, როღესაც მამამისი პატიმრათ იმყოფებოდა შორეულ ციმბირის ცივ-ნესყიან ხაპყრობიღეში.

მიუხეღავათ ვართბღერებულ დელის და ნათესავ მეგობრების სხოვნისა, ხელისუფლებამ ნება არ დართო წანყულ მამას დასწრებოღა შვილის დაკრძალვას."

მერაბ კოსწყავა 1977 წლიდან 1987 წლამღე ძმებ თენგიზ და ელუარდ გულავებოთნ ერთად იხღიღენ ხახყელს ციმბირის გულაგკშიღ. ვანთავისუფლებულ იქნენ ხამიღვნი 1987 წელს შემოღგომამებღ. ეს ღექსი ვაღახვა ბ-ნ მერაბმა მის მეგობრებს, როღესაც მათ ხაქართვეღო დახწყოვეს. ბაჟონ თენგიზისხაღმი რიღი მადლოპით ამ ღექსს ... ვართავებთ"ჩვენ დრომამი".

ბ-ნი მერაბი კანავრძობს აქციურ თანამშრომღობას ეთუმიძარი რაინდი"შლისინსკისყგაუფშიღ" და აგრეოვე იოთა ჭავჭავაძის ხახეღობის ხაზოგაღეობამი. ხელისუფლებამ თღიღიადური გაფროსიღებამიხცა ბ-ნ მერაბს მის კვღავ დამაღმირების შესამღებღობამზე, ანცი ხაბჭოყური მეშაობის გავრძეღების გამი.

მერაბ კოსტავა:

ი რ ა კ ლ ი ს *)

არა, წუწუნი იქ არ ვაისმა,
რამეთუ ჰფლობდი სიღრმეს გაუმხელს,
თავი მოიკალ როგორც კლავსტმა,
ვერთურულ განცდებს ველარ წაუხველ;
ჩად იწამლაელი ასე გუნებას,
კაეშანს გულში რატომ იხვევდი,
ჩად ვერ გაუძულ შწარე ცლუნებას,
ფაუსტობამდე ჩად ვერ მიხვედი?
შეტის გაბედებით და ვაეკაცობით
სიცოცხლის ძარღვი ჩად გაიწვეტიტე?
ისრები შხამში ამონაწობი
უკლებლივ რატომ ვერ აისხლიტე?
ვერც მოგეფურე, ვერც დაგიტრე,
კირსა შიგან მყოფს ეს რა მიყავი,
იმ დაწვევილ დღეს, მე სასიკვდილზე,
ვაგლახ, შენს გვერდილ რომ არ ვიყავი.
ო, ზოგორი ვდარდობ, როგორ ვინალელი,
აწ მომხდარს რომ ვერ გადაველობე,
კიდევ კარგი, რომ ჩემთვის, ირაკლი,
გარდაცვლილები არ არსებობენ,
და არც კვლებიან, და არც ჰქრებიან,
გარდაქმნებიან ღმრთივ საოცრებად,
ჩადგან ისინი მუდამ რჩებიან
ჩემთვის ცოცხლებზე უფრო ცოცხლებად.
გუშანით გრძნობდი, რომ ბედისწერას
მუდამ დაჰყვება ხმა გამგმირავი,

მაგრამ ღმერთს აბა ვინ გაუწირავს,
 რომ შენში ვპოვოთ გასაწირავეი?!
 წამჭეზებელი წყველი თესლის,
 მოძალადეთა მომჩრიგებელი,
 მუდამ შიშობდა, აღესილი გესლით,
 წუთისოფელი შურისმგებელი,
 დამშკვიდრებელი ჭეშმარიტ გეზის,
 ნებით უღრკეთ: შეურყეველით,
 რომ შეგმტყიდებით, ირაკლი, გესმის?
 როგორც გოდოლი აუღებელი
 და სულით ეგზომ უახლოესნი,
 გაგენტესა ისე, ვით შორებულნი.
 გათიშვით სურდა ჩვენი წვალბა,
 კაეშირი მძღავრი, რომ დაეშალა
 და არ მიეცა საშუალება,
 გულისნადები გადაგვეშალა.
 მას უკვდავების წყაროებითა
 არ სურდა მორწყვა დასიცხულ ზვრების,
 რომ უზენაეს საწყისებიდან
 ეიმკიდეთ თავთუხს საკრალურ ცნების;
 გადავედინეთ სურდა გეზიდან,
 მუხთალის ზრახვას ნუთუ ვერ ხედები,
 გონება ისე გადამებინდა,
 ველარ ჩავშალე მტარვალის ცდები!
 შემოგვიტია, არ დაგვერიდა,
 ბალამის ნთხევით და ნიშნის გებით,
 რა აებელითად გადაგვეკიდა,
 რა უსაშველოდ მოგვაწვა რჭებით,
 როდესაც შენი დაბადებიდან
 შეებრალებლად გაჰყარა გზები.
 მაგრამ ვამორჩა მტარვალს ხედვიდან
 წმინდა კანონი შინაგან ძვრების,
 მამაშვილობა გვიჩნს აებელითად,
 თუ სულიერი არ გავხდით ძმები.
 ამგვარი ხვედრი რად არ ვვეტვირთა,
 აღვლესოთ გულნი, ვითარცა ხმლები,

რადგან სამკალი ასე გვემდობა,
ისევე ჩვენ შევკრათ თავთუხის ძნები.
თუმცა მე აქ ვარ, სოფლად შთენილი,
შენ კი სულეთში, იქ, ზესთასოფლად
ხარ რყინის ნებით გარდავლენილი.
თავს ნუ ვიგულვებთ, ირავლი, ოზლად,
ტრფობანაკარბი რადგან გულვებით,
სასუფვეველი იძულები,
ულრვე ზღუდეთა მარად დამძლევი,
ვეოთ სიგვარული ჩვენ გზად და ხილად,
და ბნელში ნათლით გეზის გამკვლევი,
შეობ გვექმნება განგება დიდად.
ცხადად ერთურთს რომ არ მოვედინლოთ
და ურწმუნობას ავეუგოთ წესი,
ჩვენ უნდა შევხვდეთ ჩემს სიკვდილამდე,
ვით ლაერტის ძე და აქილევსი;
რომ შევემტყიოთ ორი სოფელი
შუთ ნათელღებულ შუალამეში,
ჩვენ უნდა შევხვდეთ უცილობელად,
როგორც ენქიდუ და გილგამეში.
არცოდნა აღარ გვეპატიება
იმის, თუ რაა გეზი ღმერთისკენ,
ეს ურთიერთის არის ძიება,
იგი გზა არის ურთიერთისკენ.
ასე იცვრება შრავალი ერთით,
მსგავსი რომლისაც არ გვეგულდება,
თუკი სამყაროს გულია ღმერთი,
გზაა სიწრაფევეც და ერთგულებაც,
და ამიტომაც დაგვემძღვროს, ვვეღრით,
უღირსთ გვაჩვენოს თვისი დიდება;
თუკი სამყაროს აზრია ღმერთი,
გზაა სიბრძნეც და კეშმარტებაც;
და თუკი ვინმეს ეს დაჰბეღეთა,
ერთი აქვს სიტყვა, საჭმე და ცნება,
რადგანაც ღმერთი შემომქმედია,
გზა არის საჭმეც და წმინდა ნებაც.

მაშინ გაუვა ყველი წამებას,
შებვედრის წამი როს არ აგვცდებდა,
როს ჩვენს წიაღში ესე სამება
მძღე სიყვარულით გაერთარსდება
და, როცა ზღუდეს გაეუმკლავდებით,
როგორც ანჭიზე და ენოსი,
მიწას მოვწვევით მძღაერი მკლავებით,
ცაში დაეახროთ ჩვენ ანთოსი;
აღსასრულებად თუნდ იყოს ძნელი,
ღმერთმა ხელი ნუ აგვალბინოს,
რომ საქმე, თითქმის შეუძლებელი,
ამ სიყვარულმა შეგვაძლებინოს.

სექტემბრის 29, 1985. ირკუტსკის ციხე.
მერაბ კოსტავა

6. რადგანაც "ჩვენი ღრემა"-ზე აღრე გამოდიოდა ყუ-
რნალი "გუშავი"ამიფომ ბაფონ მერაბ კოსტავას ლექსი
გადაუგზავნეთ დახაბუჭლათ "გუშავის" ღირეკფორს ბაფონ
გიორგი წერეთელს.

ქალაღლი, რომელღებლაც ღბუჭღლი იყო ბ-ნ მერაბის ლე-
ქსი იყრქღლიერ ღაშიანებუღლი, ღა ძღელად იკითხებოღა.
ბაფონ გიორგიმ ღიღი ეროგუღებით გაწმინღა ქალაღლი,
ღა შეხაძღლებღლი გახაღა ლექსის ხრულყოფად წაკითხვა.
ჩვენ ეხღა მისი ნებართვით მთღიანად შეხფი ხიხწორით
აღღვენიღლი ლექსი მისი ყურნალიღან გაღმოგბუჭღეთ.

ბაფონ გიორგის ჩვენ უხხაღებოთ ორმაგ მაღღოზახს, ლე-
ქსის უნაკლო აღღვენიხათვის, ღა ნებართვიხათვის.

იმრე ნადის დახვრეუის
30 წლის თავი.

უნგრეთის 30 წლის აჯანყების წლისთავთან დაკავშირებით, მოხკოვის დამპყრობელთა წინააღმდეგ, ვენგრელები არ ივიწყებენ იმდროინდელ მთავრობის თავჯდომარეს და მის ხამი მინისტრის ხსოვნას, რომლებიც მუხანათურათ მოკლეს მოხკოვის "კეთილშობილ" კრემლისშენებელ "ამხანაგებმა".

მიუხედავად მოხკოვის ხანტყიკი უვაზისა, რომ ეს მანიფესტაცია არ დაეშვა სედისუფლებას, ვენგრელები გაბედულათ, უშიშრად მაინც მოვიდნენ მახიურად და გაეშურენ ბუღა-კეშვის ცენტრალურ მოედნისაკენ, დარჩურად მოკლულ გამირთა ხსოვნის საპატივცემულად. ამ ფრადიკულ დღის აღხანიშნავათ პარიზის ინტორიულ პერ-ღაშეს ხახაფლაოშელ გაიხხნა მემორიალური ძეგლი, რომელიც მიემღვნა დაღუპულთა უკვდავყოფას. 1956 წლის ოქტომბრის აჯანყების დროს 3000- უნგრელი გამთახადმა განუკითხავად მინმა "უფროსმა მამ" სიცოცხლებს, ხოლო მის შემდეგ ათახობით მახიური და-პატიმრებები იქნა ჩაფარებული.

პარიზის პერ-ღაშეს ხალხმრავად შეკრებულბაშე მოვიდნენ ამერიკის ორგანიზაციების წარმომადგენლები, პოლიციური პარტიების აღგილბრნივი და უცხოეთიდან ხაგანგებოთ ჩამოსული დედეგაციები, უნგრეთის დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი მოძრაობის წევრები, ვენგრიიდან სპეციალურად ჩამოვიდნენ და-სვრეცილთა ოჯახის წევრები, და იმრე ნაგის ერთადერთი ქალიშვილი, რომელმაც განახხადა, რომ დღემდე

არ იციან ხალაა მამამისის ხაფიავი, აღმათ ხაღმა
რუხეთშილ დახვრიცხე-ო.

პერ ღამეხ იმრე ნადის ხიმბოლიურ ხაფიავეზე ხიფყვე-
ბით გამოვიღენ მრავალ ორგანიზაციების წარმომადგე-
ნლები, ხახელდობრ იფალიის კომპარტიის ცენტრალურ
კომიტეტის წარმომადგენელი პიეტრო ფახინო, რომელმაც
განაცხადა, რომ იფალიის კომუნისტურმა პარტიამ პი-
რველმა დაგმო ხაბჭოთა ჯარების მხეფური ინფორმაცია
და მათ მიერ ჩაღენილი რეპრესიები უნგრეთთა წინა-
ღმდეგ. ხიფყვეპით გამოვიღენ იფალიის ხოციალისფური
პარტიის მღივანი კლოდიო მარფელი, ხაფრანგეთის ხო-
ციალისფურ პარტიის მღივანი ფილ მარფენი, რომელმაც
განაცხადა, რომ იხფორიამ აღიარა იმრე ნადის და
მისი ამხანაგების მოქმეღებათა ხისწორე, და და-
ახკვნა ღღეხ ჩვენ ვხეღავთ, რომ უფფალიფარიზმის ძა-
ღები, რომღებოც უძღვეღენი გვეჩვენებოღენ უკან იხე-
ვენ, ღემოკრადფია კი წინ მიიწევხო.

წაკითხულ იქნა პრეზიდენფ რ. რეგანის ღეპემა, ხაღაც
ნათქვამია " ჩვენ არახოღეხ არ ღავივიწყებთ იმათ,
ვინც ებრძოღა უფრო ძღიერ უღმობელ მოწინააღმდეგეხ,
ხწამღათ, რომ ღაღგება ღრო, როღა უნგრეთი იქნება
თავისუფალი, ღამოუკიღებელი და ღემოკრადფიული."

ამ წეხჩვეუღებაზე ქართვეღებოღან მიწვეულ იქნა
ეროვნულ ხაბჭოს წარმომადგენელი ბაფონი ვიქტორ
ხომერივი. აღხანიმნავია, რომ ეართვეღებხ ღიღ პა-
ფივხ ცემენ ვენგრიულები და, როგორც ახეოხ ყოვე-
ღათვის იწვევენ ბაფონ ვ. ხომერივხ მათ ოფიციალურ
ღირსშეხანიმნავ ღღეღების აღხანიმნავად.

1956 წლის უნგრეთის სიბხლიან განკითხვის დღეებში, როდესაც წარუდგინეს არმიებები კრემლის უმაღლესი პრემიერ-ბუღალტრით უმოწყალოდ სვრულდენ უნგრულ პაფრიოფებს, ერთ ასეთ დამხჯელ რაზმშილ ხამწუხაროდ მოხვდნენ ოთხი ქართველი წითელ არმიის ჯარის კანნი, რომლებმაც ხაკვირველ გამბედაობით არ შეახსრულეს მათი ოფიცრის განკარგულება და არ ეხროლეს დახახვრეუათ ჩამწკრივებულ უნგრულ პაფრიოფებს, რომლებიც მაშინვე გაანიარაღეს, გვერდშილ ამოუყენეს უნგრელებს და მათან ერთად დახვრიტეს ეს ქართველი რაინდები. ამ გმირულ თავგანწირვას განანცხალა ვენგრელების განმანთავიხუფლებელ კომიფეცის თავჯლომარემ ვენგრია არახიღეს არ დაივიწყებს, და მოვა დრო, როდესაც განთავიხუფლებული ვენგრია, ბუღალტრში მეგღს აუგებს ხწორედ იმ ადგილას ხაღაც დახვრეფილ იქნენ ეს ოთხი გოლიათი თქვენთვის და ჩვენთვის საამაყო ქართველი რაინდები, განთავიხუფლებულ ხაქართველოს წარმომადგენლნების თანდაწრებით.

პარიში 16 ივნიხი 1988წ.
დამხწრე.

---...---

- 0 1 -

მოკლედ !

სიამაყის გრძობით გამჭვადუნნი, ულოცავთ ჩვენ თანამეგობარებს აწ განსვენებულ ჩვენი დიპლომატიური მუშაკების ანახა და გრიძას ქალიშვილს ელენე (ელიკო) წერეთელს, ხაფრანგეთის საპაფიო ლეგიონის კავალერის ხარისხით დაჯილდოვებას.

უსურვებთ მას ჯანმრთელობას მთელი მისი ოჯახით, მუდმივ წარმატებებს და ზედასვლას, ამ უცხოეთში დაბალებულ ჩვენთვის ხასიქადულს ახალგაზრდა ქართველ მანდილოსანს.

---...---

ამით ქართველი კლდე ქემულარია, ხაფრანგეთის ხრულ-უფლებიანი ელჩი "ონუში" პენსიაზე გავიდა. ხაფრანგეთის პრეზიდენტის ბრძანებულებით, მას ხაფრანგეთის საპაფიო ლეგიონის ოფიცრის ხარისხი ებოძა. ქვბით ულოცავთ მას ამ საპაფიო ჯილდოს მიღებას.

Nous sommes heureux d'apprendre la nomination de Claude de Kemoularia, ancien Ambassadeur à l'ONU, au rang d'Officier de la Légion d'Honneur et le félicitons .

R3060

"NOTRE DRAPEAU"

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის

საგარეო
საზღაპო

Fondateur : Noë Jordania

Nous serons éternellement reconnaissants à la France et aux Socialistes Français qui, les premiers, de la Tribune de la Chambre des Députés ont protesté contre l'occupation de la petite République Démocratique Géorgienne par l'Armée Rouge Soviétique .

Voici un extrait du discours prononcé à la Chambre des Députés le Jeudi 29 Janvier 1925 par Pierre Renaudel, célèbre homme d'état Français et député du Parti Socialiste .

DE LENINE A STALINE

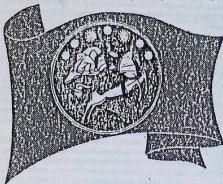
Quelques données :

On sait que la Russie soviétique, violant le traité conclu à Moscou, le 7 mai 1920, avec la République géorgienne, a envahi cette dernière en 1921, et après une guerre acharnée de 6 semaines, l'a occupée militairement.

Les exécutions en masses ne sont désormais pour les bolcheviks que des faits divers, les tchékas et les prisons ne suffisent plus à contenir les prisonniers politiques.

M. Trotsky, alors commissaire à la guerre de la Russie soviétique, a résumé à sa manière, la terreur,

Lors de son passage à Tiflis au début de l'année 1924, il a déclaré : « En 1922, Staline m'a dit : « Il y a lieu de retourner la Géorgie de fond en comble, afin de détruire en elle l'influence et la force du menchévisme » Cette œuvre peut actuellement être considérée comme accomplie. La Géorgie a été suffisamment retournée... »

L'Indépendance de la Géorgie socialiste

La Géorgie faisait partie, avant la guerre, de l'empire russe dans des conditions qui, d'ailleurs, n'avaient pas été approuvées par l'Europe elle-même. La France, par exemple, n'avait jamais reconnu l'annexion ancienne de la Géorgie par le tsarisme.

Je passe sur ces détails historiques. Je veux dire seulement que, dès le traité de Brest-Litovsk, les petits pays, qui constituaient la Transcaucasie, s'étaient refusés à participer à la discussion du traité de Brest-Litovsk et, lorsque celui-ci fut signé par la Russie, l'une des conséquences fut précisément de précipiter la séparation entre la Transcaucasie et la Russie.

On se l'expliquera en pensant qu'en ce qui concerne particulièrement la Géorgie, le traité de Brest-Litovsk abandonnait à la Turquie un certain nombre de territoires qui constituèrent précisément le domaine illégitime de la Géorgie.

Quoi qu'il en soit, dans la suite des événements, le 26 mai 1918, n'entérinant pas naturellement les décisions qui avaient été prises à Brest-Litovsk, la Géorgie proclamait son indépendance et se donnait immédiatement une constitution dont je marquerai l'un des caractères en lisant son article 46 :

L'organe représentatif de la République géorgienne est le Parlement de Géorgie, composé de députés élus au suffrage universel égal, direct, secret et proportionnel. Tout citoyen, sans distinction de sexe, jouissant de tous ses droits et ayant vingt ans révolus, a le droit de participer aux élections.

Je ne cite cet article que pour montrer dans quelle voie démocratique s'engageaient les socialistes qui allaient diriger le gouvernement de Géorgie. Car, dans ce pays, ce n'était pas un gouvernement bourgeois, c'était un gouvernement social-démocrate qui s'installait.

Pour montrer dans quelle mesure il était soutenu par le pays, j'indiquerai que, dans chacune des consultations qui ont eu lieu, la proportion des suffrages social-démocrates fut considérable.

C'est ainsi qu'aux élections à la Constituante russe, sur 892.000 votants, il y avait 640.000 voix social-démocrates contre seulement 24.500 voix bolchevistes, le reste se trouvant réparti entre d'autres partis et des minorités ethniques arméniennes, tartares. L'Assemblée nationale, géorgienne cette fois, élue suivant la Constitution que je viens de dire, comprenait 109 social-démocrates, 8 nationalistes-démocrates, 8 socialistes fédéralistes, 5 socialistes révolutionnaires; aucun bolchevik n'avait été élu.

La Géorgie essayait, à travers des difficultés considérables, de développer et d'assurer son indépendance. Je ne veux pas, là non plus, entrer dans des considérations pour montrer quelles étaient les difficultés non pas seulement de la Géorgie, mais de la Transcaucasie où, vous le savez, sont trois pays : Géorgie, Arménie — où restent aussi des vieilles oppressions à la fois russe et turque — et Azerbaïdjan, le pays du pétrole.

Peu à peu, je le répète, la Géorgie essayait de conquérir son indépendance.

Il lui fallait pour cela obtenir sa reconnaissance par les grandes nations. Il lui fallait surtout être en paix avec la Russie elle-même; et il était bien naturel qu'à l'égard de la Russie nouvelle, la Géorgie fût amenée à demander que fût appliqué l'un des principes non pas seulement du bolchevisme, mais de la Révolution russe telle qu'elle s'était développée et mûrie : le libre droit des peuples à disposer d'eux-mêmes.

Je vais maintenant attirer naturellement votre attention sur le déroulement des événements. Ce sera par des faits, par des documents empruntés au bolchevisme lui-même, que je vais répondre à l'histoire un peu fantaisiste qui a été apportée ici sur cette question par M. Cachin.

La paix signée entre Géorgie et Russie.

Donc, la Géorgie cherche la paix avec la Russie. Elle y parvient. C'est le 7 mai 1920 qu'à Moscou un traité de paix est signé avec la Russie. Je ne le lit pas, certes, tout entier. Mais en voici les deux premiers articles qui sont courts :

Article premier. — Se basant sur le droit de tous les peuples, proclamé par la République Socialiste Fédérale Soviétique Russe, de disposer libre-

qui, d'un même coup, y compris la séparation totale de l'Etat dont ils font partie, la Russie reconnaît sans réserves l'indépendance et la souveraineté de l'Etat géorgien, et renonce de plein gré à tous les droits souverains qui appartiennent à la Russie à l'égard du peuple et du territoire géorgien.

Art. 2. — Se basant sur le principe proclamé dans l'article précédent du présent traité, la Russie s'engage à renoncer à toute intervention dans les affaires intérieures de la Géorgie.

Rien de plus net.

Ce traité était signé à Moscou, le 7 mai 1920, par M. Ouratidzé, représentant la Géorgie, et M. Karakhan, représentant la Russie.

Cet acte avait une suite qu'il importe de faire connaître, car, ainsi que je le dirai à la fin de cet exposé, le problème des pétroles pouvait, en effet, apparaître comme étant au fond des choses.

Ce traité de paix ne demeurait pas un acte unique : la Russie signait, à Tiflis, avec la Géorgie, le 14 novembre 1920, un traité de commerce où étaient définies les livraisons de pétrole à la Géorgie — qui n'en dispose point — et le fonctionnement du pipeline qui transporte le pétrole de Bakou à Batoum.

On peut dire que c'est seulement lorsque la Géorgie a été armée de ce traité de paix avec la Russie, que les nations alliées, qui pouvaient marquer quelques hésitations, ont pensé pouvoir s'engager en face du gouvernement de ce pays.

Un certain nombre d'entre elles avaient reconnu *de facto* la Géorgie, elles ne l'avaient pas reconnue *de jure*. Or, peu de temps après les actes dont je viens de parler, le Conseil suprême, à la demande du président du Conseil français d'alors, M. Briand, reconnaissait *de jure* la Géorgie par un acte que j'ai ici, et la Géorgie en était avisée le 27 janvier 1921. C'est d'ailleurs seulement le 25 février 1921 que les représentants de la Géorgie à Paris, remettaient leurs lettres de créance au Président de la République.

L'invasion bolcheviste en Géorgie

Ainsi se déroulaient les faits : traité de paix en mai 1920, traité de commerce en novembre 1920. Mais, brusquement, sans qu'aucune déclaration de guerre fût intervenue, sans qu'aucune négociation préliminaire eût été engagée avec la Géorgie, le 11 février 1921 et les jours suivants, les armées russes entraient en Géorgie et, naturellement, avec le débordement de forces qu'une nation de 100 et quelques millions d'habitants peut jeter sur un peuple de 3 millions, il était bien évident que la partie engagée de cette façon devait être perdue. Elle le fut. En quelques semaines, la Géorgie voyait son gouvernement obligé d'abandonner sa capitale, puis même obligé d'abandonner le pays qu'il gouvernait.

On a déclaré qu'il n'y avait pas eu d'invasion de la Géorgie.

C'est ici qu'il faut précisément montrer les méthodes employées et, pour les montrer, ainsi que je l'ai dit tout à l'heure, je recourrai surtout à des documents communistes, à des documents bolchevistes.

Cependant, laissez-moi vous montrer comment, dans un document, les représentants de la Géorgie ont présenté les événements :

Le 11 février, disent-ils, les troupes russes faisant partie de la 11e armée, envahirent la Géorgie du côté de l'Arménie.

M. Schelamann, représentant du gouvernement des soviets à Tiflis, déclara au gouvernement géorgien que la Russie ne savait rien de cette attaque et qu'elle était entreprise par le gouvernement arménien.

En même temps, le gouvernement géorgien reçut de la part de M. Chavardov, représentant de l'Arménie soviétique, une déclaration non moins formelle, selon laquelle l'Arménie était totalement étrangère à cette offensive.

Les faits prouvent que, de ces deux assertions, celle de M. Chavardov fut la vraie : au cours des huit heures écoulées sous Tiflis, les troupes géorgiennes firent de nombreux prisonniers; les interrogatoires qu'ils subirent démontrèrent qu'ils étaient tous originaires des provinces centrales de Russie et appartenaient à des unités régulières des armées de Moscou.

Ce n'est donc pas l'Arménie, mais bien la Russie des soviets, qui lança ses forces contre la Géorgie, le 11 février, du côté de la frontière arménienne.

Messieurs, les Géorgiens qui ont écrit cela ont-ils dit la vérité?

Il n'est pas douteux que, du côté russe, on ait cherché à faire croire que c'étaient bien les Arméniens, comme tels, qui avaient attaqué la Géorgie. Où trouverai-je la preuve de cette affirmation? La voici :

Le 1er mars — trois semaines après l'invasion — *l'Humanité* publiait ce communiqué de l'agence Rosta :

L'insurrection des populations arméniennes et musulmanes a été provoquée par les persécutions gouvernementales, exercées contre les personnes suspectes de bolchevisme. Les comités révolutionnaires se sont formés dans toutes les villes d'Abkhazie.

Le lendemain, reprenant cette même thèse, on lisait, toujours dans une dépêche de l'agence Rosta, qui est l'agence bolcheviste :

Riga, 2 mars. — Tchitcherine, dans une longue communication, fait l'histoire des événements de Géorgie. Il cite des radios interceptés qui montrent la connivence du gouvernement géorgien avec les Dashnakistes (ou parti arménien) qui ont attaqué les insurgés arméniens et musulmans et se sont emparés d'Erivan.

Plus loin :

Tchitcherine maintient son offre de médiation malgré la mauvaise foi du gouvernement géorgien qui ne répond pas aux radios russes.

Enfin, le 3 mars, *l'Humanité* publie ceci :

C'est ainsi, ajoute l'agence Geyer, que les mencheviks de Géorgie s'efforcent de ruiner la malheureuse Arménie. Dans les circonstances actuelles, l'Arménie est obligée de s'approcher de la Russie, et les autorités géorgiennes savent bien qu'en coupant ses communications avec la Russie, elles l'isolent. Lorsque les Arméniens ont pris les armes pour se défendre et que la république voisine de l'Azerbaïdjan vint les aider, les mencheviks se sont mis à crier qu'on leur faisait violence.

Mais, dans son livre *Entre l'Impérialisme et la Révolution*, Trotsky écrit, en 1922, ceci qui vous montrera immédiatement la véracité des informations données par l'agence Rosta :

Nous n'avons pas la moindre intention de diminuer ou de rabaisser l'importance du rôle de l'Armée soviétique dans la victoire des Soviets du Caucase. En février 1921, cette armée prête à la révolution un concours surpassant quelque beaucoup celui qu'avaient fourni pendant trois ans aux mencheviks les armées turque, allemande, anglaise, sans parler des gardes blanches russes.

Si le comité révolutionnaire, qui dirigeait l'insurrection ne commençait pas ses opérations à Tiflis... — écoutez bien ceci... — centre de la garde populaire métrévidale, mais dans les frontières où il pouvait s'arc-bouter à l'armée rouge et rassembler des forces, cela prouve uniquement qu'il était un sens politique avisé, ce que l'on ne saurait dire de Khandjky, qui, après coup, cherche à dicter aux révolutionnaires géorgiens une tactique contraire, à celle qui lui a donné la victoire.

Et dans ce même ouvrage, à la page 142, Trotsky, revenant sur ces faits, dit :

Nous ne vîmes et ne pouvions voir aucun obstacle de principe à répondre à l'appel de l'avant-garde révolutionnaire de Géorgie, à faire entrer les troupes rouges dans ce pays pour aider les ouvriers et paysans pauvres à renverser, dans le plus bref délai possible et avec le minimum de sacrifices, cette misérable démocratie qui s'était elle-même perdue par sa politique.

Ainsi ce n'était pas, comme vous le voyez, une révolution, c'était bien une invasion des troupes rouges.

Si, d'ailleurs, on considérait qu'il y avait révolution, le fait que la Russie avait reconnu l'indépendance de la Géorgie, dans les termes que je vous ai cités, lui commandait de ne pas intervenir dans les affaires intérieures de ce pays, de laisser, par conséquent, la révolution accomplir son œuvre. (*Applaudissements à l'extrême gauche et à gauche.*)

Je m'excuse de citer le témoignage de Trotsky, Je m'en excuse deux fois. Je cite, en effet, un homme qui me paraît un peu tombé dans l'oubli des bolcheviks, un homme que, il y a quelques jours, on a essayé de compromettre en disant que nous approuvions, que moi-même j'approuvais sa tactique contre la tactique de Zinoviev. Nous n'approuvons ni l'une ni l'autre. Je m'excuse cependant, Je le répète, d'avoir à le citer, non pas pour le discuter, mais parce que je veux lui apporter des faits et des textes sur lesquels j'entends que la Chambre juge et non pas seulement sur mes affirmations.

Aussi bien, dans un rapport officiel bolcheviste, on va nous fixer sur la valeur des forces dites révolutionnaires, c'est-à-dire des forces bolchevistes en Géorgie.

J'ai montré l'importance comparée des partis en Géorgie, lorsque l'Assemblée nationale géorgienne s'est formée. Mais, les bolcheviks eux-mêmes le reconnaissent-ils?

Je n'ai pas besoin de le dire, tous les documents que je cite, Je les ai ici, prêt à soumettre, s'il en est besoin, les originaux à

qui voudra les contrôler. Mais il ne servirait guère à la Chambre que je les lui montre, ils sont en langue russe, et j'en apporte la traduction contrôlée. Voici, par exemple, une brochure établie en 1924, pour un congrès du communisme géorgien. Elle porte pour titre : « Matériaux du rapport politique du comité central du parti communiste de Géorgie, au troisième congrès du parti communiste. » Avec, en épigraphe : « Seulement pour les membres du congrès, Tiflis, 1924. »

L'auteur du rapport parle des déviations du parti bolcheviste et cite un certain nombre de faits qui en sont le témoignage.

Et voici ce que je lis :

En 1919, dit ce rapport, extrême gauche — boycottage de la constitution et une série de tentatives conspiratrices pour s'emparer du pouvoir sans avoir l'appui des masses. En 1920, l'inactivité et, peut-être, le manque de volonté pour créer un appareil légal du parti... — les méthodes sont partout les mêmes — ... lorsque la première possibilité se présenta de légaliser le parti.

Vous le voyez, ce sont des reproches que fait à l'ancienne direction du parti bolcheviste géorgien l'auteur du rapport.

En 1921, continue-t-il, en faisant allusion à l'invasion russe — l'inactivité presque complète du parti pendant l'offensive de l'armée rouge en Géorgie.

Voilà donc le reproche principal. Quelle est l'explication donnée par le rapport ?

Tout cela indique, dit-il, que les bolcheviks géorgiens ont eu aussi, dans le passé, leurs déviations sérieuses du bolchevisme véritablement révolutionnaire et du stalinisme éprouvé.

C'est ce qui a pu venir, en effet, en Géorgie, un bolchevisme prolétarien bien assis, quand il n'y avait pas là un mouvement ouvert par lequel peut seulement se forger, se solidifier, le parti bolcheviste.

Qu'est-ce à dire, messieurs, si ce n'est précisément qu'on n'a pas le droit d'invoquer la présence d'un parti bolcheviste et révolutionnaire sérieux contre les social-démocrates et si, par conséquent, les motifs que l'on a invoqués pour envahir la Géorgie ne sont précisément pas une chose fautive ?

La préméditation de l'invasion

Mais il y a pis. L'invasion de la Géorgie était préméditée. Et on peut dire, que, presque au moment où les dirigeants russes signaient, sinon leur traité de paix, au moins le traité de commerce qui, par ses considérations économiques, donnait du poids au traité de paix politique avec la Géorgie, ils s'adressaient à l'un de leurs généraux pour avoir de lui un rapport sur les conditions dans lesquelles une action militaire pouvait être engagée contre la Géorgie.

Ce rapport, c'est le compte rendu du commandant de la 11e armée, Becker, au Président du Conseil révolutionnaire militaire de la 11e armée et il est daté du 18 décembre 1920.

Dans ce rapport, M. Hecker envisage les conditions dans lesquelles une invasion de la Géorgie peut se produire avec des chances de succès.

Vous allez voir comment cette invasion est combinée.

Comme j'en ai déjà rendu compte à la réunion du conseil révolutionnaire militaire de la 11e armée, le 3 décembre courant, les opérations contre la Géorgie ne sont possibles qu'à condition expresse de neutralité amicale des troupes de Kiazim-Karabekir car, même au cas de désignation pour ces opérations, en plus de la 11e armée, de toute la 9e armée et de la 2e armée de cavalerie, notre commandement n'aura pas à sa disposition les forces suffisantes pour former une barrière sûre contre les Turcs.

Suivant les renseignements de notre service de renseignements, les forces de Kiazim-Karabekir, situées sur la ligne Sofkambek-Alexandropol, atteignent 22.000 à 24.000 hommes de troupes régulières et de 14.000 à 16.000 cavaliers turques et tartares. Vu l'impulsivité de l'armée arménienne qui traversé une période de dislocation complète et qui demande une réorganisation fondamentale, nous devrions mettre comme barrière contre les Turcs des forces non inférieures à 2 divisions d'infanterie et une brigade de cavalerie.

Mais, même dans ce cas, notre opération dans la direction Kazakh-Pont-rouge et plus loin sur Tiflis, serait très gênée. En cas d'une résistance sérieuse des unités géorgiennes, nos troupes pourraient se trouver dans une situation catastrophique. Or, je ne vois pas la possibilité de fournir une telle barrière d'autant plus qu'au commencement des opérations militaires, je n'oserais pas ramener les troupes occupées au Lenkoran, au Daghestan, Djavouchik et Karabakh.

Dans ces conditions ma conviction profonde, que j'estime devoir vous soumettre par écrit, est qu'avant le règlement de nos rapports mutuels avec les Turcs, il serait dangereux de commencer les opérations militaires contre la Géorgie.

Si le conseil révolutionnaire militaire de la 11e armée recevait des garanties réelles d'attitude amicale des troupes de Kiazim-Karabekir, le problème d'occupation de la Géorgie et de Tiflis, en premier lieu, deviendrait plus réel.

Pour une opération tout à fait sûre contre la Géorgie, j'estime nécessaire la concentration des forces suivantes dans trois directions principales : Kazakh-Pont-rouge, 2 divisions d'infanterie, 2 divisions de cavalerie; Poïli, 1 division d'infanterie, 2 divisions de cavalerie; ligne d'Akatsfa-Elianichipoli, 2 divisions d'infanterie; en tout 6 divisions d'infanterie et 6 divisions de cavalerie, à l'effectif total de 20.000 hommes et 4.000 sabres. La direction de Poïli doit être encore desservie par trois troupes bilodés qui peuvent être prélevées dans un court délai sur la 11e armée; pour retenir les troupes géorgiennes dans la direction de Sotchi, il faudrait laisser 1 division d'infanterie et, pour couvrir Vladikavkaz, le détachement de marche du commandant X...

Le rapport est long. Je n'en lis que les conclusions :

Quant à l'état de l'armée et la garde géorgienne, je n'en parle point ici, puisque j'ai fait le compte rendu détaillé à ce sujet au conseil révolutionnaire militaire de la 11e armée le 24 novembre 1920. Je dois seulement répéter que, malgré leur faiblesse et l'état d'esprit révolutionnaire, les troupes géorgiennes peuvent résister, surtout, si dès le début l'initiative nous échappe.

Les considérations ci-dessus ne sont nullement exposées pour démontrer l'impossibilité d'une attaque contre la Géorgie, mais seulement parce que je considère que cette attaque doit être faite uniquement après une préparation soignée afin d'en finir au plus vite avec les gens de Tiflis.

Si, néanmoins, les événements politiques obligent à attaquer, il faut s'attendre à ce que la guerre contre la Géorgie prenne un caractère de durée.

Je suis profondément persuadé que nous pouvons occuper sans difficulté tout le territoire géorgien jusqu'à la chaîne Sourame, mais mes troupes seraient ensuite arrêtées. Par conséquent, je me permets de proposer de

retarder l'attaque contre la Géorgie jusqu'à la réalisation des conditions suivantes :

1° Concentration dans la région de Bakou-Bakh-Noukha-Elisabethpol-Kazakh de 7 divisions d'infanterie et de la 2e armée de cavalerie;

2° L'arrivée de concentration sur la ligne Bakou-Elisabethpol de tous les trains de blé constituant le ravitaillement prévu pour les mois de décembre et de janvier;

3° Un accord avec le commandement turc.

Avec ces conditions et en cas de fermeté des unités, la suite profondément persuadé que la campagne contre la Géorgie pourrait être terminée dans un délai de six semaines.

Ainsi, messieurs, aucun doute, la Géorgie a été envahie par les troupes russes avec préméditation. (*Applaudissements à l'extrême gauche et à gauche.*)

Le Gouvernement socialiste de Géorgie cherche une conciliation

Dans les six semaines prévus par le rapport de M. le général Hecker, le gouvernement géorgien était, comme je l'ai dit, réduit à l'impuissance et obligé de s'enfuir. Comme il avait la certitude d'avoir avec lui la population, il ne cessa, dès son arrivée en Europe, et à Constantinople, d'abord, d'élever sa protestation contre l'invasion qui avait subjugué la Géorgie.

Il ne pouvait pas lui entrer dans l'esprit qu'entre les socialistes et les bolcheviks, qui sont ou prétendent être aussi des socialistes, il n'y aurait pas, sur les bases mêmes des traités, une possibilité d'entente.

L'ancien gouvernement a donc fait des efforts de conciliation nombreux, dont quelques-uns, en particulier, ont consisté à faire appel aux ouvriers d'Europe et à leurs organisations, aux divers Internationales.

Je ne parlerai pas longuement de ces efforts. J'indiquerai seulement que furent faites des propositions de nature à arranger les choses sans être obligé de recourir ou à la force extérieure ou à une révolution intérieure contre le nouveau gouvernement qui s'était instauré, non pas par la voie du vote, mais par la voie de la désignation à Tiflis d'une tchéka révolutionnaire et d'organismes installés sous la protection de l'armée rouge, comme nous l'avons vu tout à l'heure.

M. Jordania, l'ancien président de la République géorgienne, au mois de mars 1921, c'est-à-dire quelques jours après, disait :

Nous sommes prêts à accepter des arbitrages. Que l'armée rouge se retire de Géorgie... — c'est la conclusion de son document — Que le gouvernement russe laisse au peuple géorgien le droit de disposer de lui-même et d'organiser sa vie et son Etat selon sa propre volonté! Que l'on consulte le peuple géorgien lui-même!

Quelle réponse fut faite à ces offres de conciliation?

D'abord dans un document, qui n'a qu'une page, mais dont les cinq sixièmes consistent en injures, le parti communiste de

Géorgie répondait négativement. Je ne citerai qu'une phrase pour en montrer le caractère vraiment admirable :

Même si les communistes avaient consenti à l'organisation de la commission d'arbitrage d'après le projet menchéviste, les internationalistes jeunes ne l'accepteraient jamais. En effet, les socialistes jeunes, depuis longtemps, se sont habitués à ne s'adresser aux communistes qu'en langage de gifles et de balles.

Ainsi, à la demande d'un arbitrage, les bolcheviks de Géorgie répondaient : « Si nous l'acceptons, vous n'en voudriez pas. » Formule évidemment assez commode. Mais les bolcheviks géorgiens sont-ils seuls responsables?

Je reviens au livre de Trotsky, et je lis à la page 144 :

Le retrait des troupes soviétiques de Géorgie... — Je fais remarquer qu'il s'agit toujours des troupes soviétiques. — Avec l'organisation d'un referendum sous le contrôle d'une commission mixte composée de socialistes et de communistes n'est qu'un piège impérialiste des plus vulgaires, que l'on veut nous tendre sous le drapeau démocratique du droit des nations.

Les géorgiens ne se lassent pas. C'est ainsi que, le 5 juillet 1923, ils proposent :

qu'une commission formée par un nombre égal de communistes et de socialistes occidentaux vienne en Géorgie pour examiner la situation dans le pays et pour faire ressortir la véritable volonté du peuple.

Nous acceptons, ajoutent-ils, que la commission consulte non pas toute la nation, mais seulement les ouvriers et les paysans, c'est-à-dire ceux qui, d'après la constitution soviétique, disposent du droit électoral, et qui, d'après vos affirmations seraient les maîtres du pays.

Je n'ai pas besoin de dire que cette dernière demande, de 1923, n'obtint pas plus de réponse favorable que celles de 1921 et de 1922.

La Géorgie s'insurge contre les envahisseurs

J'arrive à l'insurrection d'août-septembre 1924, à propos de laquelle nous avons aussi à donner quelques explications.

Ses causes naturelles d'abord.

J'ai entre les mains, pour la période de 1921 à 1924, un dossier considérable de terreur, arrestations, emprisonnements, fusillades. Les preuves sont nombreuses, mais je n'insiste pas sur cela, sauf pour dire que c'est la politique de répression, appliquée à la Géorgie par les bolcheviks de Russie et ceux de Géorgie qui ont pris le gouvernement, c'est cette politique qui a, comme toujours, provoqué l'insurrection d'août-septembre.

Il y avait un homme qui l'avait prévue. Un homme dont on ne contestera certainement pas l'autorité, Lénine, qui, dans une lettre célèbre, a indiqué au gouvernement bolcheviste de Russie lui-même qu'il faudrait essayer de défendre les choses. Même, dans un des documents que je vous ai lus tout à l'heure, il indiquait :

Il est d'une extrême importance de chercher une entente acceptable pour

la formation d'un bloc avec Jordania — l'ancien président de la République géorgienne ou autres menchevika géorgiens, tels que lui...

Cela ne s'est pas produit. Il y a eu insurrection.

On a nié l'importance de cette insurrection; on a nié que les paysans et les ouvriers de Géorgie en fussent les acteurs, y eussent participé. On a prétendu que l'insurrection avait été le produit d'une action extérieure à la Géorgie même, qu'elle était due, d'une part, aux puissances impérialistes, dont vous êtes, monsieur le Président du Conseil, car, dans des documents qui ont été publiés à Moscou, en particulier dans la *Pravda*, on indiquait que vous, et moi d'ailleurs, nous avions eu un rôle prépondérant dans la préparation de cette insurrection. (*Sourires.*)

M. LE PRÉSIDENT DU CONSEIL. — Ah! Ah!

M. PAUL FAURE. — C'est pour cela que nous avons voté les fonds secrets (*Rires à l'extrême gauche.*)

M. PIERRE RENAUDEL. — L'*Humanité* avait même, un jour, annoncé qu'elle publierait une lettre de moi, qui établirait nettement ma complicité dans l'insurrection de Géorgie.

Messieurs, depuis cette époque, je n'ai pas lu cette fameuse lettre, tout au moins dans l'*Humanité*. Je n'ai pas besoin de dire que c'était une fable ridicule.

En tout cas, pour ma part, dès le 8 août, je recevais de mes amis de Géorgie une dépêche, expédiée de Constantinople, dans laquelle ils m'annonçaient qu'un certain nombre d'amis, que j'avais connus lors d'un voyage en Géorgie, en 1920, ayant l'invasion, et qui avaient été faits prisonniers, venaient d'être fusillés dans les prisons de Tiflis. On me faisait part, en même temps, de ce qui s'était passé.

J'écrivis immédiatement à M. le Président du Conseil une lettre le priant d'intervenir auprès de la Société des Nations.

Notre ami, M. Paul-Boncour, qui a eu naturellement aussi sa part d'injures, apportait à la Société des Nations une protestation contre les événements qui se produisaient en Géorgie. (*Applaudissements à l'extrême gauche, à gauche et sur divers bancs du centre.*)

Je m'excuse de faire défilier ces textes et ces faits (*Parlez! Parlez!*).

M. FRANKLIN-BOUILLON. — C'est très intéressant.

M. PIERRE RENAUDEL. — Mais vous voyez que je n'y mets aucune espèce de passion et que je tiens surtout à soumettre à la Chambre des faits, appuyés de documents propres à éclairer son jugement.

Sur divers bancs. — C'est très utile.

M. PIERRE RENAUDIC. — Le 18 septembre, profitant des polémiques engagées dans *L'Humanité* et rompant avec une habitude, chez moi bien déterminée, de ne pas répondre à ce journal, j'écrivis cependant à M. Marcel Cachin, à qui je posai trois questions que voici :

Une lettre à M. Cachin

Où ou non, la Russie bolchéviste avait-elle signé, en 1920, avec la Géorgie libre, un traité de reconnaissance et de paix qu'elle a violé sans aucun préavis, en 1921, par une invasion de trois de ses armées ?

Où ou non, les fusillés géorgiens Khomériké, Saloukvadzé, Pégava, Tchikvichvili, Ananidzé, entre autres, étaient-ils en prison lorsque l'insurrection géorgienne a éclaté, et veux-tu dire aux lecteurs de *L'Humanité* dans quel pays civilisé on peut considérer comme d'usage, même, en temps de guerre, de fusiller des prisonniers sans défense ?

Enfin, quelle est la position de Valiko Djougouéli, dont tu invoques la rétractation et dont les nouvelles annoncent cependant l'exécution ?

Messieurs, j'attire votre attention maintenant sur la réponse qui me fut faite, le 18 septembre, dans *L'Humanité*.

On ne reproduisit pas ma lettre — naturellement — mais M. Marcel Cachin sentit néanmoins la nécessité de me répondre.

Il répondit à ma première question :

Lorsque les ouvriers, les paysans russes ont signé l'acte de 1920, ils ne se sont pas engagés à ne pas porter appui aux prolétaires géorgiens lorsque ceux-ci, à leur tour, jugeront venu le moment d'accomplir leur révolution sociale. (Exclamation à l'extrême gauche) C'est ce qui advint en 1921. Depuis, ce ne sont pas les Russes qui dirigent la Géorgie.

Evidemment l'armée rouge avait fait son coup.

A ma deuxième question : au moment de l'insurrection, on a fusillé, en Géorgie, des prisonniers sans défense, qu'en pense *L'Humanité* ? M. Cachin répond :

L'Humanité pense deux choses : d'abord qu'on a porté un si grand nombre d'inventions de cet ordre au compte des bolcheviks, que, pour être fixée, elle attend des renseignements de source un peu moins suspecte que celle de Renaudic.

C'est le 18 septembre, n'oubliez pas cette date, messieurs.

Enfin, à ma troisième question, concernant Djougouéli, je vous prie de peser tous les termes de la réponse qui est faite le 18 septembre :

On sait que Djougouéli est l'un des chefs menchévistes qui ont dirigé l'insurrection du 18 août. Renaudic apprendra que Djougouéli a fait aux juges devant lesquels il a comparu après sa défaite, les aveux les plus complets. Il a déclaré que ce sont les impérialistes de France et d'Angleterre qui ont fait pression sur lui et ses amis pour organiser la révolte à main armée contre le prolétariat de son pays ; que ce sont ces mêmes capitalistes qui ont aidé le mouvement contre-révolutionnaire ; qu'il regrette, lui, Djougouéli, de s'être laissé aller à un acte aussi criminel ; qu'il reconnaît que les travailleurs géorgiens désormais, sont non pas menchévistes, mais bolcheviks.

Telles sont les déclarations de Djougouéli.

J'espère, ajoute sudaudeusement M. Cachin, qu'elles donneront satisfaction

à Renaudel. Et les télégrammes de Géorgie ajoutent que Djougouéli et ceux qui, comme lui, reconnaissent leur erreur, bénéficient de l'indulgence des révolutionnaires qu'ils ont voulu assassiner. (Exclamations à l'extrême gauche et à gauche.)

M. FRANKLIN-BOUILLON. — Et c'est lui qu'on a assassiné!

M. PAUL FAURE. — Les tribunaux de l'Inquisition ne faisaient pas mieux.

Les prisonniers géorgiens fusillés sans défense

M. PIERRE RENAUDEL. — L'insurrection commençait le 28 août. Dès le 3 septembre, Krilenko, l'ancien chef des armées russes au moment du coup d'Etat d'octobre, devenu procureur général de toutes les Russies, était à Tiflis. Il était interviewé, lui, procureur général de toutes les Russies — il ne s'agit pas du pouvoir géorgien, — par le journal *Zaria Vostoka*, ce qui veut dire *L'Aube d'Orient*. Voici cette interview du 3 décembre :

Hier est arrivé de Borjounsk... — c'est une localité balnéaire de Géorgie — à Tiflis, le procureur Krilenko. Dans une interview avec notre correspondant, voici ce que Krilenko a déclaré :

L'affaire Savinkov dénote un changement dans l'attitude des milieux contre-révolutionnaires russes en faveur des soviets. Savinkov est un des représentants de ceux qui, dans leur carrière politique, sont arrivés à un accord ouvert avec les capitalistes européens dont l'action s'est manifestée dans l'organisation du massacre et l'insurrection contre le Pouvoir ouvrier et paysan par la finance et pour la finance des capitalistes étrangers.

Depuis l'insurrection de Jaroslav, inspirée par l'ambassadeur français M. Nouleis, et jusqu'à son action comme agent du gouvernement polonais, les agissements de Savinkov n'étaient que l'action d'un mercenaire de la bourgeoisie.

Savinkov est un de ceux qui étaient avec les généraux Denikine, Wrangel et autres forces contre-révolutionnaires qui luttèrent pour renverser le gouvernement ouvrier paysan à l'aide des gouvernements impérialistes.

En ce qui concerne la grâce de M. Savinkov, M. Krilenko a dit : « Pour nous, les fonctionnaires de la Justice, qui sommes habitués à de telles métamorphoses des complices dans les salles de Justice, tous ces aveux et repentirs de Savinkov n'ont aucune valeur. De tels aveux ont été entendus en grand nombre ces derniers temps. »

Mais un parallèle s'impose entre l'affaire Savinkov et l'affaire Djougouéli. Djougouéli s'est repenti aussi. Mais ce qu'il a réussi à réaliser a « porté ses fruits », et la téléka géorgienne, en l'ayant fusillé... — le 3 septembre, *Humanité* du 18 septembre — ...n'a fait qu'agir dans son droit.

Plusieurs membres à gauche, s'adressant à l'extrême gauche communiste. — Menteurs! (Vives protestations à l'extrême gauche communiste.)

M. PIERRE RENAUDEL. — Messieurs, il me semble que la force des faits que j'apporte ici suffit à répondre aux protestations de ces messieurs (*Applaudissements à l'extrême gauche et à gauche*), et je ne crois pas que mes amis aient des raisons de les relever.

Krilenko ajoute : « Certes, en ce moment, la Russie, ce n'est pas la Géorgie... »

Écoutez cela, messieurs,...

M. TERNAUX. — On vous écoute.

M. PIERRE RENAUDEL. — ...car c'est l'aveu de la légitimité de l'insurrection.

M. THÉO-BRETIN, désignant l'extrême gauche communiste. — Ceux-là ne sont pas responsables.

M. PIERRE RENAUDEL. — Je ne les considère pas comme responsables. Je l'assure même, mon cher Bretin, que je ne les considère comme responsables dans aucune acception du mot. (Très bien! très bien! et rires à l'extrême gauche.)

« Certes, en ce moment, ajoute Krilenko, la Russie, ce n'est pas la Géorgie et, chez nous il est impossible qu'une action comme celle-ci puisse s'engager, une action cohérente, l'entreprise aventureuse des menchéviki, qui est issue des conditions historiques spéciales de l'existence de la Géorgie dans ces dernières années. C'est pourquoi l'exécution de Savinkov n'était pas nécessaire.

Je reviens à ma première question : a-t-on fusillé des prisonniers sans défense? Le 18 septembre, le journal *l'Humanité* attendait des preuves autres que ma parole. Or, à Tiflis, le 31 août, avait été publié dans le journal *Zaria Vostoka*, organe du comité régional de Transcaucasie du parti communiste russe déjà cité et que j'ai là dans mon dossier, un document intitulé : « Avis de la tchéka de Géorgie ».

Dans ce document, dont je ne lis pas non plus tout le texte, j'indique seulement qu'il y a les noms de vingt-quatre condamnés à mort, parmi lesquels Noé Khomérikhi, Djougouéli, Tchikvichvili, Pagava, etc.

Le lendemain, la *Zaria Vostoka* publie un second avis de la tchéka de Géorgie, le 2 septembre 1919, n° 666 :

De la part de la commission extraordinaire de Géorgie : Publication d'une liste complémentaire des personnes qui, pour avoir préparé et organisé l'action armée contre le prolétariat, et comme ennemis irréconciliables du pouvoir des ouvriers et paysans, ont été condamnés à la peine suprême, à être fusillés.

Cette liste comprend de nouveau vingt-neuf noms et est signée : « Le collège de la commission extraordinaire de Géorgie. »

Voici les dernières lignes de ce document :

La condamnation des personnes ci-dessus mentionnées, ainsi que de celles mentionnées dans la *Zaria Vostoka* du 31 août, est exécutée.

Voilà comment, le 31 août, Djougouéli avait été grâcié suivant *l'Humanité* du 18 septembre. (Applaudissements à l'extrême gauche et à gauche.)

Sur l'insurrection même, mes amis géorgiens m'ont remis la statistique des prisonniers exécutés dans la ville de Tiflis : extraits de la prison de Méiékhhi, 138; extraits de l'hôpital de Méiékhhi, 12; extraits des prisons des tchékas, 24; extraits de la prison départementale, 10. Au total, 184 exécutions à Tiflis.

Dans la province de Mingrétle et dans les autres provinces, il n'y a eu d'élus exécutions.

Voici, enfin, un détail que je dirais savoureux, si le terme n'était un terme joyeux :

La famille portant le nom de Panlatchvili, habitant le village de Roussi, en Kartlie, fut entièrement exterminée :

Louï Panlatchvili et son fils David, âgé de 16 ans;

Jean Panlatchvili, ses filles Thamar, 16 ans; et Souliko, 6 ans; et leurs deux bébés de 4 et 3 ans;

Mme Julie Panlatchvili, son fils Grégoire, 12 ans, et ses deux filles, Louise, 10 ans, et Irène; 8 ans;

Badour Panlatchvili, son fils, 11 ans, et ses trois filles, 8, 4, et 3 ans;

Joseph Panlatchvili, sa femme, leurs filles, 12 ans, 6 ans, 4 ans, 3 ans;

Gufco Panlatchvili, sa femme Marguerite, leur fille, 9 ans, leur garçon, 4 ans, et leur bébé, 3 ans;

Mme Doussia Panlatchvili, sa mère, 60 ans; en domestique, 14 ans;

Mme Anna Panlatchvili, 23 ans. (Vives exclamations à l'extrême gauche et à droite.)

M. MISTRAL. — Quelle bande d'assassins!

M. PIERRE RENAUDEL. — Ai-je accusé à tort, quand j'ai dit qu'on avait assassiné non pas seulement des personnes appartenant à des familles et des enfants? (Aplaudissements à l'extrême gauche et à droite.)

La guerre, c'est la guerre, hélas! et l'on comprend que, dans les combats, des hommes soient tués. (Vives interruptions à l'extrême gauche communiste.)

M. LAPORTE. — Vous l'avez faite aussi, l'apologie de la révolution.

M. PAUL FAURE. — Ah non! pas cela! Nous ne sommes pas des assassins!

M. LE PRÉSIDENT. — Messieurs, je vous prie de cesser ces interruptions et d'écouter M. Renaudel.

M. PIERRE RENAUDEL. — Mais je reviens à ce que j'appellerais la question morale des prisonniers.

En effet; je le disais au milieu des interruptions; la guerre, c'est la guerre, et l'on comprend que, dans la guerre, des hommes soient tués. Comme le disait M. Cachin, il y a quelques jours : quand on fait l'insurrection et quand on fait appel à la violence, on sait à quoi l'on s'expose. On sait qu'on risque la répression, plus encore dans la guerre que dans la révolution. Mais, lorsque des hommes n'ont pas participé aux faits, et même en guerre s'ils y ont participé, mais s'ils sont prisonniers, ont peut dire qu'alors leur existence est sacrée.

Or, les hommes qui étaient là ont-ils participé à l'insurrection? Étaient-ils engagés dans l'insurrection?

M. LE COLONEL PICOT. — Et les enfants de quatre ans!

M. PIERRE RENAUDER. — Je ne parlerai pas de tous.

M. Khomériki, dont je vous ai cité le nom, était une personnalité tout à fait remarquable. C'était l'ancien ministre de l'agriculture du gouvernement géorgien; il a fait dans l'ordre agricole, des choses excellentes, que je n'ai pas lieu, naturellement, d'exposer en ce moment. Or M. Khomériki avait été arrêté en octobre 1923, vous entendez; un an avant l'insurrection.

M. Saldukvadzé, ancien député social-démocrate, avait été arrêté en 1922, deux ans avant l'insurrection.

M. Pagava, ancien député, avait été arrêté en janvier 1924, sept mois avant l'insurrection.

Quant à Djougouéli, je révélerai sur son cas. Enfin, Tchikvichvili, maire de Tiflis, avait été arrêté en juin 1924, trois mois avant l'insurrection.

Par conséquent, ce sont bien des prisonniers sans défense que l'on a fusillés, et je dis que c'est là un acte contre l'humanité et la civilisation tout court. (*Applaudissements à l'extrême gauche, à gauche et au centre.*)

Le cas de Valiko Djougouéli

J'en arrive maintenant au cas de Valiko Djougouéli. Je vous ai lu — je vous prie d'y revenir par la mémoire — la réponse que M. Cachin n'a faite sur son cas, en affirmant qu'il s'était rétracté, qu'il avait été grâcié...

M. FRANKLIN-BOUILLON. — Qu'il avait « bénéficié » de bien des avantages.

M. PIERRE RENAUDER. — « qu'il avait bénéficié d'un traitement de faveur, que Djougouéli et tous ceux qui, comme lui, reconnaissent leur erreur, bénéficient de l'indulgence des révolutionnaires qu'ils ont voulu assassiner ».

Tout est à peser dans la réponse de M. Cachin, que je vous ai lue.

Du prisonnier Djougouéli, je ne dirai pas grand'chose, parce que, lorsque M. Cachin en a parlé ici, il a bien fait allusion à des textes d'un livre de Valiko Djougouéli, dont on prétend tirer contre lui des preuves de cruauté, mais il n'a pas apporté ces textes. Quelques extraits, savamment tronqués, se trouvent d'ailleurs dans le livre de Trotsky, dont j'ai parlé tout à l'heure. Avec sa fidélité à singer les Russes, comme dit M. Monatte, l'Humanité a repris ces textes sans se reporter aux vraies sources.

Ce que je puis dire, c'est que, lorsque dans son livre, qui est un livre d'impressions, intitulé *La Journée Croix*, Valiko Djougouéli décrit son rôle, lorsqu'il examine les conditions dans lesquelles

il a été amené à faire la guerre pour assurer l'indépendance de la Géorgie, en même temps qu'il traduit les impressions dont son esprit est frappé par les spectacles de la guerre, les incendies et les ruines que la guerre sème, en même temps qu'il décrit ces horreurs, il marque, au contraire, combien il en est affecté, combien il en souffre.

Il y a même, dans ses mémoires, un rappel du moment où il était en guerre, où il commandait les armées géorgiennes, et où, à ce titre il a pris des mesures pour empêcher le pillage et le massacre par ses troupes.

Mais, je le répète, je ne veux pas insister sur cet aspect psychologique de Djougéli, puisque aussi bien on n'y a pas beaucoup fait allusion avant moi.

Seulement, Djougéli était ce que nos amis Géorgiens social-démocrates appelaient le chef de la garde populaire.

Il était parti de Géorgie en même temps que le gouvernement géorgien, et, dans les quelques mois qui ont précédé ces événements, il est venu passer quelques jours à Paris, où j'ai eu l'occasion de le revoir, ayant fait sa connaissance à Tiflis, en 1920.

Djougéli retourne en Géorgie quelques mois avant l'insurrection. Il est arrêté à Tiflis dans les premiers jours d'août, ainsi que je crois l'avoir dit. Il entre en contact avec les représentants policiers et judiciaires de la Géorgie. Dans les conversations qu'il a avec eux, il examine la situation de la Géorgie, et voici en quoi a consisté ce que les bolcheviks ont appelé sa rétractation.

Dans une de ses lettres qui ont été publiées dans des conditions que je dirai, lettre adressée à Kvintaliani, président de la tchéka de Géorgie, et écrite dans la nuit du 9 août, à trois heures du matin, Valiko Djougéli dit ceci :

Nous avions convenu que nous nous reverrions dans la soirée, que vous me feriez connaître certains documents, et voici que cette nuit vous m'en avez montré une partie. Tout cela m'a permis de comprendre que toute une série d'arrestations, et la même en particulier, n'ont pas été dues au hasard, que, de plus, il arrive souvent que notre correspondance la plus importante passe préalablement entre vos mains et que vous la renvoyez à destination ensuite.

Evidemment, la police de la tchéka est bien organisée.

J'ai compris, ajoute Djougéli, que votre seul vœu attentivement, que, d'autre part, il se trouve parmi nous certains énergumènes, et là-dessus je ne pouvais plus hésiter, ma résolution était définitivement formée.

Je me suis convaincu que, dans ces conditions, vous serez toujours prévenir l'insurrection et ne la laisserez pas s'étendre, de sorte que toute tentative dégrènera nécessairement en une aventure hasardeuse et aboutira à une calamité nationale.

Que par la suite la question de l'insurrection se heurtera de plus en plus à des retards et à des difficultés. C'est pourquoi la social-démocratie doit décidément se prononcer contre l'insurrection et éliminer de nos relations cette question. Connaissant l'état général de la masse des social-démocrates ainsi que ma propre autorité en cette question, je déclare résolument que je réussirai à agir dans un sens favorable sur sa solution.

Et voici ce qui marque le caractère de sa présence en prison :

Finalement, dit-il, je vous ai proposé ceci : il serait indigne de moi de mentir, de dire que j'accepte le système soviétique et que je commence à nier toute espèce de lutte.

Voilà comment cet homme se rétracte !

Je n'en déclare pas moins que je renonce à toute lutte armée, qui ne saurait aboutir qu'à de graves calamités nationales.

Et il ajoute ce 9 août :

Exactement je demande ceci. Permettez-moi, sur ma parole d'honneur ou contre garantie, ou après avoir absorbé quelque poison lent — cela parait bête, ajoute-t-il, mais ce ne l'est pas tout à fait — de sortir de la tchéka pour trois ou quatre jours et d'échapper en liberté cette question maudite avec mes amis.

Nous y sommes les uns et les autres également intéressés, nous en tant que parti militant, vous en tant que pouvoir. Car les uns et les autres nous voulons nous inspirer des intérêts du peuple, nous ne voulons pas jouer avec ces intérêts. Personne n'a besoin d'une nouvelle effusion de sang. En trois ou quatre jours, l'espère suffisamment éclaircir cette question et la rayer définitivement de l'ordre du jour.

Et, ce même 9 août, à sept heures du matin, dans une espèce de post-scriptum à cette longue lettre — car elle est très longue — y revenant, Djougouéli dit encore :

Ainsi, contre quelque garantie que ce soit, je vous prie de me laisser sortir de la tchéka pour trois ou quatre jours, et plus ce sera vite fait, mieux cela vaudra. Sinon, il ne restera entre vos mains qu'un cadavre lamentable, et il festera dans la ville la même nervosité que par le passé.

Le cadavre lamentable, ce devait être celui de Djougouéli, car avant qu'on ne le tuât, il avait essayé de se suicider, il avait essayé de s'ouvrir les veines.

Dans une lettre qu'il a réussi à faire passer à ses amis géorgiens, il demande à ceux-ci instamment d'abandonner toute idée d'insurrection. Il leur indique précieusement que, pour sa part, il veut se suicider, que c'est en quelque sorte son testament qu'il leur envoie.

Or, messieurs, c'est après avoir pris cette attitude que Djougouéli a été fusillé !

Mais voici quel est pire. Il avait demandé à sortir de prison pour aller voir ses amis. Il avait écrit des lettres aux bolcheviks à la date des 9, 10, 11 et 12 août. Pendant toute cette période, les bolcheviks restent silencieux. Ils suivent cependant de cet oeil attentif que nous connaissons bien — l'œil de Moscou — les événements qui peuvent se produire en Géorgie. Mais d'une part on n'autorise pas Djougouéli à sortir pour entrer en contact avec ses amis; d'autre part, on garde dans les cartons les lettres qu'il a écrites et les propositions qu'il a formulées.

L'insurrection commence le 28 août. Le lendemain, la tchéka publie dans le journal de Tiflis les lettres de Djougouéli, non pas

pour enregistrer la rétractation de celui-ci, mais parce qu'elle espérait que, par là même, elle jetterait dans les rangs des Géorgiens révolutionnaires le découragement et l'espoir de déception qui résulte naturellement de l'abandon d'un homme qu'on considère comme un chef.

Après avoir fait cette publication le 29, et tiré tout ce qu'elle pouvait tirer de Djougéli, le 31 la trécha le fusilla.

Je dis que ce crime vaut, en machiavéllisme et en horreur, celui dont fut victime Matteoli tué par les fascistes italiens. (*Applaudissements à l'extrême gauche et à gauche.*)

M. FRANKLIN-BOUILLON. — Ce sont des virtuoses de l'assassinat.

La force du soulèvement populaire géorgien

M. PIERRE BÉNAUDIEU. — On a nié la force du soulèvement populaire. La réalité du soulèvement se trouve affirmée par des documents bolchévistes eux-mêmes... Car, s'il n'y avait pas eu soulèvement et lutte sérieuse, le journal communiste de Tiflis n'aurait pas, le 7 octobre, écrit ceci :

« Parmi les vaillants communistes qui combattirent avec acharnement contre les insurgés dans la région de Gourie, le camarade Méparitchvili était au premier rang. Sur le front de Sadjevakhlo, il lutta avec acharnement pendant quatre jours entiers contre l'insolent ennemi qui manifestait une résistance opiniâtre. Mais la journée du 1er octobre lui fut fatale. Dans une lutte acharnée Méparitchvili fut blessé, fait prisonnier par les insurgés et mourut. »

De même, si les paysans n'avaient pas participé à l'insurrection, on n'aurait pas écrit ceci dans la *Zaria Vostoka*, *L'Aube d'Orient* du 13 septembre, sous la plume d'Otsjonikidzé, qui fut le chef des troupes russes en Géorgie :

« Philip Akhmetadzé et moi, avons pendant ces jours-ci été en Géorgie. Nulle part les paysans n'ont pu répondre pourquoi ils s'étaient mis à cette aventure. »

« Je comprends, ils n'étaient pas pressés de donner des explications. Certainement les paysans savaient qu'avec ces explications données à leurs maîtres, des arrestations et des exécutions s'en seraient suivies, mais les faits ainsi se trouvent parfaitement prouvés. »

Il en a été de même dans presque toutes les régions de la Géorgie.

« Enfin, je veux encore citer quelques lignes d'un document. »

Dans la *Zaria Vostoka* — *L'Aube d'Orient* — que j'ai eu si souvent l'occasion de citer, journal des bolchévistes, on trouve, le 12 octobre 1924, les résolutions adoptées par le parti communiste de Géorgie sur les propositions de M. Kakhiani :

Après avoir pris connaissance de tous les matériaux relatifs aux derniers

événements et du résultat de l'enquête faite par la commission du comité central envoyée dans les provinces où le mouvement insurrectionnel a été étouffé, l'Assemblée plénière conclut que les soulèvements armés en Géorgie se sont produits non pas sur le mécontentement de la masse et de la population, mais furent dictés et organisés sur le commandement des Impérialistes de la IIIe Internationale, base de ces Impérialistes.

Vous connaissez l'explication. Je n'y reviens pas, mais ici, encore, je note l'aveu d'un soulèvement puissant.

Enfin, un dernier trait. Dans la *Rabotchaia Pravda*, journal bolcheviste de Tiflis, le 11 septembre, voici ce qu'on peut lire, sous la signature d'un des hommes qui détenaient le pouvoir :

« Il faut dire — l'auteur vise les moyens de se défendre — que, sous ce rapport, les mencheviki se sont montrés sans caractère et faibles, des « Invertébrés », qui firent un soulèvement démocratique suivant les règles démocratiques et ils ne surent livrer à l'ennemi aucun de nos camarades... — Ecoutez bien cela! — ...Ainsi que nous ayons failli par centaines et que nous ayons même failli des membres du comité central.

Ainsi, non seulement on constate que les insurgés géorgiens, lorsqu'ils en ont eu l'occasion, ont montré de la générosité, mais on leur reproche cette générosité comme une duperie; en se vantant solennelle des crimes qu'on a commis: (*Applaudissement à l'extrême gauche et à gauche. — Interruptions à l'extrême gauche commente.*)

Les troupes russes sont-elles en Géorgie

Dans son discours, M. Cachin a affirmé que les troupes qui assuraient le maintien des bolcheviks au pouvoir en Géorgie étaient géorgiennes.

Voici, à ce sujet, une note qui m'a été remise par nos amis de Géorgie et qui vous éclairera :

¹ En Transcaucasie, il existe depuis l'occupation une armée spéciale du Caucase, composée de trois divisions: une pour la Géorgie, une pour l'Arménie, une pour l'Azerbaïdjan, avec toutes leurs unités spéciales: cavalerie, artillerie, génie, aviation, trains blindés, automobiles blindées, etc.

² Cette armée est actuellement composée de Russes; avatité créée en Russie, en 1919, pour l'envahissement de la Transcaucasie. Elle est sous le commandement d'Egorov, ancien officier du régime tsariste, qui déjà, lors de la première révolution, en 1906, participa, sous le régime tsariste, à l'expédition contre la Grande soulevée. Elle envahit successivement l'Azerbaïdjan, l'Arménie et la Géorgie.

Remarque 1. — Cette armée se trouve actuellement sous le commandement en chef de Pougatchev, colonel d'état-major sous le régime tsariste.

Remarque 2. — La cavalerie de l'armée spéciale du Caucase, comme toute la cavalerie de l'Union des républiques soviétiques, est sous le commandement de Boudenny.

Pendant l'insurrection d'août-septembre 1924, une partie des troupes se trouvant en Arménie et en Azerbaïdjan, fut amenée en Géorgie.

Il en outre, des unités furent amonées, quatre colonnes d'air: deux régiments chacune: 1er par la côte de la mer Noire, en Abkhazie; 2er par Karakol, en Svantzie; 3er par la route militaire de Géorgie, en Douchéti, par Vladicaucase; 4er des navires de guerre russes entrèrent à Batoum.

Depuis l'occupation, les troupes sont d'une façon constante ainsi réparties en Géorgie :

Tiflis: 9e régiment d'infanterie, 1 bataillon de la garde, 1 unité de hounantny (école militaire, une école de perfectionnement militaire), un régiment

de cavalerie, un régiment de chars de fer, un bataillon du génie, une compagnie de balcons, trois trains blindés, huit automobiles blindées, douze biplanes, quatre batteries.

Il en est de même dans les autres régions de la Géorgie. Je n'ai pas besoin d'indiquer les détails pour ne pas laisser la Chambre.

Enfin, les Géorgiens ajoutent :

Les forces énumérées ci-dessus sont uniquement composées de Russes et amenées de Russie. En ce qui concerne la prétendue armée géorgienne, elle est uniquement composée d'une unité incomplète de 2.000 hommes et est subordonnée aux chefs de l'armée d'occupation.

Pendant l'insurrection, cette division fut tenue à l'écart. 250 officiers en furent même chassés. Quelques-uns d'entre eux furent exécutés. 15 officiers supérieurs géorgiens, au service de l'armée rouge, avaient été exécutés déjà en 1923.

Voilà comment il n'y a pas de troupes russes en Géorgie!

Et, dans la *Zaria Vostoka*, il écrit :

Dans les temps difficiles où un nouveau régime se constitue et où la vie sociale et économique d'un pays est organisée sur des bases nouvelles, une sévère discipline est nécessaire et, par conséquent, les autorités soviétiques de Géorgie ont le droit de prendre des mesures pour supprimer les éléments qui s'efforcent de créer le désordre et de désorganiser le nouveau développement de la vie.

••

LETTRE DU GROUPE SOCIALISTE AU PARLEMENT

à M. HERRIOT, Président du Conseil,

sur la Reconnaissance des Soviets et l'Indépendance de la Géorgie

Paris, le 3 juillet 1924.

Monsieur le Président du Conseil,

Vous allez procéder prochainement à la reprise des relations diplomatiques avec la Russie soviétique.

Le Parti socialiste, vous le savez, n'a aucune objection à formuler contre un tel acte. Mieux, il n'a cessé de le réclamer comme nécessaire.

Le Groupe socialiste appuiera donc la mesure que vous vous proposez de prendre, en conformité d'ailleurs avec la déclaration ministérielle, en conformité aussi avec la lettre que vous avez bien voulu faire tenir au Congrès socialiste de juin 1924.

Mais le Parti socialiste désire attirer votre attention sur un important détail à propos duquel sa pensée n'est pas moins constante.

Le peuple d'un petit Etat du Transcaucase, la Géorgie, qui avait proclamé son indépendance, au même titre que les autres petits ou grands Etats issus de la Russie et de sa Révolution, se demande anxieusement aujourd'hui et, en accomplissant l'acte de reconnaissance de la Russie soviétique, les Etats alliés et particulièrement la France, ne vont pas abandonner la position qu'ils ont prise à son égard.

L'indépendance géorgienne, proclamée le 26 mai 1918, confirmée le 12 mars 1919 par l'Assemblée constituante de Géorgie, a été reconnue par la France « de jure », le 27 janvier 1921.

La France était autorisée à une telle décision, puisqu'entre autres choses, la Géorgie avait été, antérieurement, reconnue par la République soviétique de Russie. Un traité avait, en effet, été conclu le 7 mai 1920 par lequel le gouvernement russe reconnaissait, à la fois, le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes et le droit particulier de la Géorgie à son indépendance.

L'article 1er de ce traité est ainsi conçu :

- Sa basant sur le droit de tous les peuples, proclamé par la République Socialiste Fédérative Soviétique Russe, de disposer librement d'eux-mêmes jusques et y compris la séparation totale de l'Etat dont ils font partie, la Russie reconnaît sans réserves l'indépendance et la souveraineté de l'Etat géorgien, et renonce de plein gré à tous les droits souverains qui appartiennent à la Russie à l'égard du peuple et du territoire géorgiens -

En février 1921, sans déclaration de guerre, la Géorgie a été envahie par les armées russes. Son peuple n'a, depuis ce temps, cessé de protester contre la violence dont il était ainsi l'objet, sans doute parce qu'il était un petit Etat sans défense.

Le Groupe socialiste ne veut pas rechercher en ce moment si les gouvernements de la Russie soviétique sont décidés à maintenir longtemps encore une occupation militaire qui s'est faite en violation du traité qu'ils ont solennellement signé.

Il lui suffit de constater que la France a la tradition du respect des traités et de la parole donnée.

Il pense donc que la République française ne saurait, sans dommage moral pour elle-même, abandonner l'attitude prise à l'égard d'un petit peuple dont l'indépendance a été universellement reconnue. Le Gouvernement français doit la conserver, même si le développement des négociations ne permettait pas d'obtenir l'assentiment de la Russie.

Le Parti socialiste suggère donc que le Gouvernement de la République déclare qu'il reconnaît pleinement - de jure -, l'Union des Républiques soviétiques - sous réserve des actes internationaux par lesquels fut reconnue - de jure - l'indépendance des différents Etats issus de l'ancien empire russe, et ayant leurs représentants accrédités auprès du Gouvernement français. -

Il tombe sous le sens que si une telle formule, à défaut d'une autre plus explicite, n'était pas adoptée, l'abandon de la cause géorgienne risquerait de devenir une menace pour d'autres petits pays, puisqu'il sanctionnerait tacitement une entreprise de la force et en rendrait pour d'autres cas la tentation toujours possible.

Le Groupe socialiste au Parlement pense enfin que, sans doute quelque jour le problème de la Géorgie indépendante se posera à nouveau devant la Société des Nations et que des conditions favorables permettront de le résoudre.

Le Gouvernement de la République commettrait donc une faute en aliénant par avance sa liberté de jugement devant le Tribunal international de la Paix.

Dans l'espoir que vous voudrez bien examiner ces considérations avec la bienveillance et l'esprit d'équité internationale que commande un tel problème, le Groupe socialiste se tient à votre disposition pour toute conversation complémentaire.

Veuillez agréer, Monsieur le Président du Conseil, nos salutations socialistes.

Le Groupe socialiste au Parlement.

INSURRECTION GEORGIENNE

-1924-

Au fond de leur cachot noir
Les détenus sont décidés
De tout subir pour la gloire
De leurs idées de liberté !
Les condamnés en attente
Interminable de leur destin ,
Ont la joie d'être tous ensemble
Autour de ce lugubre festin !
Familles , amis bourdonnant autour de la prison
Insectes ils sont déjà et les vautours
Vont s'acharner sur leurs débris !
Vision atroce pour la jeunesse ,
Car ils sont jeunes et pleins d'ardeur
Leur âme aspire à des prouesses
Et l'espoir emplit leur coeur !
Le monde aussi attend , espère
En la clémence du vieux tyran
Tcheba , tu es déjà sur terre

A. Jorjania -
-15-

Lau

A LA FRANCE

Je bois à la FRANCE et à son peuple charmant,
Je bois à la FRANCE et son esprit si grand.
Je bois à la FRANCE, pays de liberté,
De loi respectée, de beauté glorifiée,
Je bois à la FRANCE qui accueille les vaincus,
Le havre des faibles et des exilés.
La FRANCE a cru en nous, de notre pays, chassés,
Et je bois à sa santé.
Je bois à la FRANCE qui a su jadis,
Briser ses chaînes et ses boulets.
A son génie qui guide l'esprit, à sa bonté, à sa lumière
Qui nous réchauffe et nous bénit.

A. Jundakovic

Paris 1920.

A LA FRANCE

J'éprouve depuis longtemps pour toi un amour naturel,
Et je t'ai promis, à jamais, mon amitié fraternelle.
Rien ne me réchauffe plus le cœur que de t'aimer ;
Rien ne m'est plus doux que de te rêverer.
Tu es pour l'univers une aube de couleurs, et,
Par toi, la mystérieuse puissance de Dieu m'inonde de lumière.
La source semblant venir du ciel a seule la pureté de ta
tendresse

Tu es la fleur du monde et
"Comme la vertu croit à l'immortalité,
Comme l'oeil croit au jour, l'âme à la vérité",
Je crois à ton éternité.
Comment te louer avec mes faibles paroles ?
Mon âme tourmentée prie pour toi avec la ferveur
Dont elle prie le Dieu Sauveur.
Je voudrais que tu accentues cette prière.
Je veux baiser ton sol, et glorifier celui
Qui a donné à ton visage cet accent de bonté et de charité.
Ne me demande pas qui je suis, d'où je viens
Je te dirais seulement que mon but est l'Amour,
L'Amour qui élève tous les sentiments nobles de notre cœur
Et qui est le seul royaume de beauté égal à celui de Dieu.
Que ferais-je de la vie, si elle ne sert la justice
l'Équité et la Paix ?
Dès ma jeunesse, j'ai banni à jamais la haine,
La méchanceté et le sang que l'on verse.
J'admire et je bénis celui qui, parmi les hommes,
Sème l'amour et la fraternité,
Et lorsque je laisse parler mon cœur
Il me dit ta justice et ta bonté.
Tu es le rayon de beauté qui illumine le ciel des peuples,
Et tu chantes, comme le rossignol chante à la rose,
La liberté et l'Amour ;
Si à genoux je baise ton sol avec vénération,
C'est parce que tu es immortelle
Et que je te veux grande pour toujours.
Ne me demande pas qui je suis, d'où je viens,
Protège moi seulement et accepte, sincère,
Cet hommage à ta simple beauté.

Paris, le 25 Décembre 1988

Tegonide g.

Notre savoir de quelle manière les dirigeants du Pcus ont énoncé leur parole et font honneur à leur signature apposée sur un traité international.

Le 7 Mai 1920, le Gouvernement soviétique signa, avec la Géorgie, un traité par lequel il reconnaissait, d'une façon catégorique et sans aucune réserve, l'indépendance et la souveraineté de cette dernière.

Voici dans quels termes était conçu le premier paragraphe de ce traité : "Se basant sur le droit de tous les peuples, proclamé par la République Socialiste Fédérative Soviétique Russe, de disposer d'eux-mêmes, jusque et y compris la séparation totale de l'Etat dont ils font partie, la Russie reconnaît sans réserve l'indépendance et la souveraineté de l'Etat géorgien et renonce de plein gré à tous les droits souverains qui appartenaient à la Russie, à l'égard du peuple et du territoire géorgiens".

Plus tard, le 14 Novembre 1920, le même Gouvernement soviétique signa avec la Géorgie un accord de transit et de commerce qui garantissait les intérêts économiques des deux pays.

Ce qui arriva trois mois après la signature de cet accord est connu de tout le monde. Le 11 Février 1921, les armées rouges, sans déclaration de guerre, envahissent la Géorgie du côté de l'Arménie et de l'Azerbaïdjan soviétisés par la force, ainsi que du côté de la mer Noire, et, après cinq semaines d'une résistance acharnée de la part de la Géorgie, elles réussissent à occuper son territoire.

Cette violation flagrante des obligations internationales fut un véritable défi jeté à la face du monde civilisé.

En effet, deux semaines avant cette invasion inouïe, le 27 Janvier 1921, le Conseil Suprême des Alliés (France, Angleterre, Italie, Japon, Belgique), siégeant à Paris, reconnaît de jure l'indépendance de la Géorgie et, faisant connaître au Gouvernement géorgien cette reconnaissance, le Président de ce Conseil, Aristide Briand, écrivait entre autres : "Les Puissances alliées sont heureuses de pouvoir témoigner ainsi à nouveau de la sympathie avec

laquelle elles ont suivi les efforts du peuple géorgien vers l'indépendance et de l'admiration que leur inspire l'oeuvre qu'il a déjà accomplie.

La Géorgie était reconnue également par la plupart des autres puissances et elle se trouvait avec elles en relations diplomatiques normales. Sa légation à Paris, ouverte dès le début de 1921, fonctionna jusqu'en 1933 inclus.

Il n'est donc pas étonnant que la violation de la Géorgie, entrée dans la famille des peuples libres, par la puissance qui avait été l'une des premières à la reconnaître, ait soulevé dans le monde une indignation générale. Parmi les protestations sans nombre émanant des différents pays, la plus sévère fut celle du Conseil Municipal de Paris, le 23 février 1921, qui se terminait par ces mots : Le Conseil Municipal de Paris "voeu au mépris des hommes le Gouvernement bolcheviste, qui, sans déclaration de guerre, porte le meurtre dans la République de Géorgie".

On n'a pas oublié les manifestations de sympathie à la Chambre des Députés chaque fois que la Géorgie martyre était évoquée. Il suffit de mentionner ici un cas. Le 7 Avril 1922, M. Edouard Herriot, s'adressant au Président du Conseil, disait : "La souveraineté de la Géorgie a été formellement reconnue par les Puissances alliées. Elle a été reconnue, d'autre part, par le Gouvernement russe lui-même en vertu d'un traité fort précis. Je demande à M. le Président du Conseil de bien vouloir déclarer que son Gouvernement demeure attaché à la cause de cette indépendance. Le disant au nom de la France, qui a déjà agi pour l'indépendance de la Pologne et des Tchèques, qu'il nous permette de faire parvenir un espoir à un malheureux peuple opprimé." Raymond Poincaré, Président du Conseil, lui répondit : "L'honorable M. Herriot n'a fait qu'exprimer la pensée du Gouvernement lui-même, telle qu'elle a été exprimée plusieurs fois déjà à l'Etat de Géorgie. Le Gouvernement possède d'ailleurs à Paris un représentant et ce représentant a accès au Ministère des Affaires Etrangères."

Le Gouvernement français défendit hors de la France, avec la même énergie, les droits de la Géorgie. Il insista et obtint que la délégation soviétique ne soit pas admise à représenter la Géorgie aux Conférences internationales de Gênes et de Lausanne.

Voici les instructions données à la délégation française à Gênes par Raymond Poincaré, Président du Conseil, et lues par lui à la Chambre des Députés, le 7 Juin 1922 : "Le Gouvernement français qui, avec les autres Gouvernements alliés, a reconnu l'ancien Gouvernement géorgien comme Gouvernement de Jure ne saurait d'ailleurs admettre de traiter aujourd'hui une question de cette nature avec les représentants du pouvoir de fait qui a chassé de Géorgie le Gouvernement régulier" - 97 -

Pendant l'insurrection du peuple géorgien contre le pouvoir d'occupation, en Août et Septembre 1924, sur l'initiative des délégations française et belge, l'Assemblée de la S.D.N. chargea son Conseil "de saisir les occasions qui pourraient se présenter d'aider, par des moyens pacifiques et conformes aux règles du droit international", au rétablissement de l'indépendance de la Géorgie. M. Mac Donald, délégué du Canada, rapporteur de la Sixième Commission, qualifia ainsi l'envahissement de la Géorgie : "Un fait presque sans précédent dans l'histoire du monde. La Russie, bien qu'elle eut reconnu la Géorgie, l'attaqua, au mépris de ses engagements. Depuis cette date, la situation de ce pays a suscité la sympathie de toutes les nations du monde."

Il est vrai que, par la suite, la France a reconnu le Gouvernement de l'U.R.S.S., mais cette reconnaissance n'a pas empêché le Gouvernement de la République de maintenir à Paris la Légation de Géorgie pendant neuf années encore. Du reste, dans le télégramme de reconnaissance, envoyé le 28 Octobre 1924 par le Président du Conseil, M. Edouard Herriot, en dehors de la réserve générale : reconnaissance de jure "comme Gouvernement des territoires de l'ancien Empire russe où son autorité est acceptée par les habitants", il a été fait une réserve spéciale pour la Géorgie et la Bessarabie, stipulant que cette reconnaissance "ne saurait porter atteinte à aucun des engagements pris".

Le peuple géorgien n'a pas accepté et n'acceptera jamais l'autorité du Gouvernement soviétique qui occupe son territoire, en violation perfide du traité signé par lui et consacré par le monde entier.

- D E C L A R A T I O N -

---.---

Nous sommes les enfants d'un peuple opprimé .
La force étrangère nous a arraché la liberté politique
ainsi que la liberté nationale ; nous sommes sous le joug
en tant que peuple et nation .

Qui comprendra mieux notre souffrance que celui
qui croit en ces deux libertés et qui a inscrit sur
son drapeau le droit de l'homme et le droit des peuples,
et qui a déclaré ce droit pour tout le monde, pour toute
l'humanité ? C'est la France qui était et reste le
défenseur des opprimés . La France a su réunir en elle-
même l'esprit français et universel, l'esprit national
et humanitaire .

Nous ne croyons pas et n'avons jamais cru que
ceux qui imposent le despotisme à leur propre peuple,
pourraient apporter aux autres la liberté, et que
les conquérants de peuples libres puissent affranchir
les nations opprimées . Le banditisme international
détruit tous les droits sous toutes ses formes . Deux
drapeaux opposés flottent aujourd'hui sur le monde :
celui de la liberté, et celui de l'esclavage ;
la place du drapeau Géorgien se trouve dans le camp
de la liberté .

● Tel est le mobile de notre orientation politique
et dans la même direction vont nos pensées nationales .

- . . -

Le peuple Géorgien souffre sous la domination de la Russie Soviétique ; il n'a jamais admis cet état de choses, et combat sans cesse son oppresseur, le Pouvoir Soviétique, et avec celui-ci tous ceux qui l'aident, contre tous ses alliés quels qu'ils soient. Nous n'étions jamais, nous ne sommes et ne serons en aucun temps du côté de l'URSS et de ses défenseurs, ni au point de vue idéologique, ni politique, ni national. Il y a longtemps que les ponts sont rompus entre nous et que la lutte entre nous est déclarée. Maintenant les Alliés se sont placés dans la même position que nous. La dénonciation du bolchévisme par nous comme l'ennemi, non seulement de la Géorgie mais aussi de toute l'humanité, comme résurrection de l'ancienne barbarie russo-asiatique, est devenue évidente aujourd'hui et est partagée par le monde civilisé.

Nous n'avons pas changé notre place, et la ligne de notre conduite reste la même qu'auparavant, sans aucune variation. L'histoire a justifié notre position, la position du peuple Géorgien, et aujourd'hui notre point de vue est partagé par la démocratie mondiale. Et, si jusqu'à maintenant, nous étions animés par l'espoir, aujourd'hui notre espoir est fondé sur une base réelle.

---•---

RESOLUTION

adottée à Paris le 29 Mars 1961 par l'Assemblée de l'émigration nationale géorgienne et au nom de toutes les organisations géorgiennes existant à l'étranger, à l'occasion du 60e anniversaire de l'invasion de la Géorgie par la Russie Soviétique.

Il y a 60 ans, en février-mars 1921, les armées de la Russie Soviétique, au terme d'une guerre inégale, occupèrent le territoire de la République Démocratique de Géorgie. Aussitôt le Kremlin mit hors-la-loi l'Assemblée Nationale élue et le gouvernement légal que le peuple géorgien s'était démocratiquement donné. Il supprima toutes les organisations nationales, imposant par la force et la terreur la domination de la Russie Soviétique.

Le peuple géorgien n'a jamais accepté cet état de choses. Depuis 60 ans il n'a cessé d'en donner la preuve, à commencer par l'insurrection nationale de 1924, suivie d'une répression sanglante dont les exécutés furent le monde libre tout entier, jusqu'aux récentes et impressionnantes manifestations du printemps 1978 à Tbilissi pour le maintien du géorgien comme langue nationale constitutionnellement reconnue.

Celles qui ont été les formes de la lutte - toujours aussi implacablement réprimée - l'irréductible exposition de la Nation géorgienne à l'occupation russe se nourrit d'une résolution inébranlable et de la foi en un principe intangible: la restauration de la souveraineté et de la liberté nationales ravies par la force.

Qu'en est-il après 60 ans? Les troupes de la Russie Soviétique continuent d'occuper la Géorgie et la Transcaucasie. Cependant que les jeunes appelés géorgiens se voient affectés aux marches orientales et occidentales de l'Empire Soviétique, ou intégrés à des unités stationnées au coeur même de la Russie.

La prétendue "R.S.S. de Géorgie" (qui n'existe que sur le papier) est dotée d'un "gouvernement" dénué de toute autonomie et de tout moyen d'action; ce "gouvernement" n'est, en fait, qu'un rouage administratif, simple émanation du véritable et tout puissant gouvernement qui est, lui, soviétique, russe et soviétique.

Le pouvoir soviétique poursuit incessamment les fins que voici:

- soumettre la Géorgie à un pillage économique systématique, drainant les richesses nationales au profit de l'occupant, d'où les intolérables difficultés matérielles qui accablent le peuple géorgien,

- enlever à la Nation géorgienne toute originalité, la contraignant ainsi, d'ailleurs en vain, à se conformer au modèle soviétique commun: tentative de dénationalisation et de déculturation,

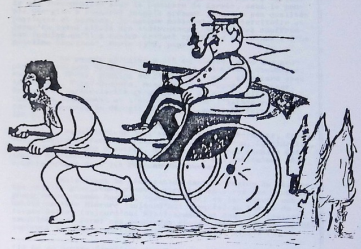
- user de tous les moyens possibles - et ils ne manquent pas sous un tel régime - afin d'enlever aux Géorgiens un de leurs biens les plus précieux: la langue géorgienne, et à y substituer le russe.

Certain, les Géorgiens ne battent sur le sol de la patrie, refusant de se plier à l'oppression soviétique et à ses visées, mais cette lutte permanente, malgré sa vitalité et l'héroïsme de chaque jour, qui seul la rend possible, demeure le plus souvent insouffrante du monde libre, sauf en de rares occasions.

C'est le peuple géorgien est trop étroitement bâillonné par l'oppression du Kremlin pour pouvoir faire entendre sa voix. C'est pourquoi il appartient à l'émigration nationale géorgienne, où qu'elle se trouve dans le monde, aujourd'hui comme hier, et tant que durera l'intolérable occupation soviétique russe, d'être le porte-parole de la Nation géorgienne, d'être la voix du peuple géorgien opprimé. C'est pourquoi les émigrés politiques géorgiens et leurs descendants, l'ensemble des organisations géorgiennes existant à l'étranger, sans distinction de tendances, réaffirment et portent à la connaissance du monde libre le principe intangible de la Nation géorgienne: le peuple géorgien ne renoncera jamais à restaurer son indépendance et sa souveraineté, avec les droits imprescriptibles qui s'y rattachent.

du LENINISME AU "Socialisme"!!!
31/2/11/7

70 წელი

ლენინ-ხუალინურ ბოლშევიკური გზით "სოციალიზმიმკენ"

A
AU SUJET D'UN TRAITE (1)

Parmi les peuples du monde antique connus, le peuple Géorgien est un des plus anciens. Sa vie historique, sa culture et sa civilisation en ont fait un brillant représentant du monde historique méditerranéen, autour duquel prirent naissance une culture et une civilisation originales des peuples qui s'établissaient dans ce bassin.

L'existence de la Géorgie remonte à des dizaines de siècles avant notre ère et il n'y a que peu de peuples qui ont atteint nos jours comme c'est le cas du peuple Géorgien. N. Jordania, Chef du Gouvernement Géorgien (né en 1868 et mort en 1953 à Paris), écrit dans sa brochure : "Parmi les 34 peuples cités par Hérodote qui prirent part à la lutte des Thermophiles sous la bannière de Xerxès, seul le peuple Géorgien a conservé jusqu'à présent intactes ses qualités physiques et morales, la langue nationale, son territoire et jusqu'au 19ème siècle son indépendance, malgré les souffrances inouïes qu'il a subies pendant sa longue existence". ("Le problème Géorgien", Paris 1948, page 4).

Le peuple géorgien a été en liaison avec les peuples historiques tels que : Phéniciens, Hittites, Souabares, Assyriens, Grecs, Romains et l'Arménie, comme plus tard avec les Perses, Turco-Seldjucs, Mongols, Turco-Osman et Russes. Grâce à la particularité géographique de son territoire situé entre l'oriental et l'occidental, sur l'isthme reliant ces deux mondes, la Géorgie était contiguë à la Perse, aux Indes, etc...

Les historiens de l'antiquité comme Hérodote, Strabon, Plutarque, Tacitus, Plinius Secundus, Procop, Agatine (2), ainsi que beaucoup d'autres, donnent dans leurs annales des images éclatantes de tribus géorgiennes, qui habitaient déjà à cette époque dans les régions du Caucase.

Mais avant la pénétration dans la région du Caucase les peuples géorgiens, c'est-à-dire les ancêtres des peuplades géorgiennes, comme Muonki, Toubal, Kaski et les autres ont habité en Asie Mineure (aujourd'hui Turquie) au bassin du fleuve Galisi (aujourd'hui Kizil-Irmak) et dans les régions avoisinantes. Parmi ces peuplades géorgiennes MOUSKI et TOUBAL jouèrent le plus important rôle politique et militaire.

-----
(1) Lu au cercle "Institut des Sciences historiques et Société archéologique de France" le 2 Février 1957.

(2) Nous trouvons également des références à la Géorgie et à ses peuples dans les travaux historiques des auteurs romains et byzantins tels que : Pompeus Triguus, Rufinus, Solonius, Eutropus, Marcellin et beaucoup d'autres.

L'apparition sur la scène historique des Assyriens au XIIème siècle avant notre ère mit fin à la libre existence de ces peuplades géorgiennes.

Pour cette époque, nous trouverons des renseignements historiques concernant les tribus géorgiennes dans les inscriptions faites au temps des rois assyriens, ainsi que dans la Bible : par exemple le roi d'Assyrie Tiglate-Pilassar I, qui régna avant notre ère, se vante, dans ses inscriptions datant de l'an 1100 avant Jésus-Christ, d'avoir conquis les tribus géorgiennes et de leur avoir imposé une contribution annuelle. Plus tard, le roi Salmanassar II (859-825) répète la même chose, mais il énumère avec plus de détails les métaux et produits agricoles que les tribus géorgiennes devaient lui livrer à titre de contribution : par exemple : fer, argent, or ou bien blé, vin, bétail tels que taureaux, chevaux, moutons, vaches, etc... La Bible mentionne que les Turbales, ancêtres du peuple géorgien, étaient de bons forgerons et métallurgistes qui pratiquaient également le commerce avec d'autres peuples : "Java, Tubal et Meshec trafiquaient avec toi ; ils donnaient des esclaves et des ustensiles d'airain" (Ezéchiel, XXVII, 12) (1)

Déjà les peuplades géorgiennes avant l'apparition des Assyriens avaient des liaisons politiques et culturelles avec l'Etat Hittite (Les Proto-Hittite) dont la langue ressemblait à la leur.

Ainsi, la Chaldée a été l'ancienne patrie du peuple géorgien, comme plus tard une partie de l'agglomération de Ourartu.

Leur défaite et leur faiblesse militaires devant les Assyriens et leur désir d'éviter un esclavage politique continu, a été la cause de l'accélération de la migration des peuplades géorgiennes.

A partir de cette époque, c'est-à-dire X-IXèmes siècles avant Jésus-Christ, nous voyons plusieurs agglomérations créées par les peuplades géorgiennes loin de ses anciennes terres d'habitation vers le Nord, le Nord-Est, l'Est, comme par exemple Sasperi, Diaou, Chaldée etc...

L'installation définitive des peuples Ibero-Hittites en Transcaucasie (début VIIème siècle av. J.C.) a été fortement provoquée par l'invasion de Cimmerien en Asie Mineure, dans la partie Orientale de la Géorgie (en Ibérie), et dans la partie occidentale en Colchide, où habitaient depuis longtemps les ancêtres, des Ibers, Colches, des Lazes et Tchans.

(1) J. Djavakichvili "Histoire du peuple géorgien" p. 17-20 Tiflis 1928.

Dans la littérature grecque ancienne, belles lettres et histoire, ainsi que dans la mythologie, il est souvent question des tribus géorgiennes. Homère, Hésiode, Apollinius de Rhodes, Eschyle ont parlé du Caucase comme la patrie des tribus géorgiennes. Dans leurs oeuvres on peut lire également des scènes de la vie quotidienne des moeurs et des coutumes géorgiennes. Euripide, dans sa tragédie "Medes" donne une description poétique de la fille du roi de la Colchide qui tombe amoureuse de Jason venu en Colchide à la recherche de la Toison d'Or. Hippocrate, considéré comme le père de la science médicale, a visité la Colchide ; il y étudia les maladies locales dont souffraient les habitants et les décrit. Dans les oeuvres d'auteurs anciens nous trouvons également divers renseignements relatifs à la Géorgie.

Ainsi, Strabon en visitant la Géorgie au premier siècle de notre époque décrivait en détail la vie politique, religieuse, sociale, économique des peuples géorgiens, tant de Colchide que d'Ibérie disant que celle-ci était bien peuplée, aux villes magnifiquement bâties, prospère et fort civilisée. Quant à la mythologie, nous indiquerons ici seulement la légende de Prométhée, cloué au sommet de la Crête du Caucase.

La Géorgie a été conquise par Alexandre de Macédoine et plus tard par le capitaine romain Pompée.

A partir de cette période, la Géorgie mena une longue guerre de libération nationale contre Rome, qui augmentant progressivement le territoire de son empire prit fermement pied au Caucase. Sous Jules César (48 avant notre ère) et ensuite sous l'empereur Auguste (29 avant notre ère) la Géorgie entre en lutte ouverte contre les légions romaines. A l'appel du roi, le peuple se souleva, mais les forces étaient inégales et, après de sanglants combats, les Romains obligèrent les rois de Géorgie à conclure une alliance politique et militaire, avec Rome, au détriment de la Géorgie.

De son côté, l'Empire Persan n'abandonnait pas l'idée de conquérir le Caucase et continuait à chercher un moyen opportun pour réaliser ses plans militaires et politiques dirigés contre le Caucase. La lutte entre Rome et la Perse fut très longue et la victoire revenait tantôt à l'une tantôt à l'autre.

Les rois de Géorgie se rendant compte de cette situation inextricable et n'ayant pas les moyens nécessaires pour venir à bout de ces deux ennemis extérieurs, modifiaient leur orientation politique selon les circonstances du moment et s'alliaient tantôt à Rome, tantôt à la Perse. De leur côté Rome et la Perse tâchaient, au cours de leurs guerres, de s'allier la Géorgie.

SAINTE NINO

A partir du IVe siècle, le christianisme commença à pénétrer en Géorgie. Plus tard, c'est une femme, du nom de Nino, qui prêcha l'Évangile aux Géorgiens ; elle fut canonisée par l'Église chrétienne sous le nom de sainte Nino, égale aux Apôtres. Au début du IVe siècle, sous le roi Mirian, le christianisme fut proclamé religion officielle.

4

Pour sauvegarder les intérêts du pays et du peuple, les rois de Géorgie concluaient des traités d'amitié tantôt avec Rome, tantôt avec la Perse, mais leur but final était de débarrasser la Géorgie de ses deux ennemis. Pendant le règne de Parsman II, la Géorgie entretenait des rapports amicaux avec Rome et signa une alliance militaire. Mais, avant cette époque, en signe d'amitié entre Rome et la Géorgie, l'Empereur romain Vespasien (69-79) a fait bâtir un mur mémorable à Mtskheta en Géorgie orientale, comme l'atteste cette inscription en langue latine, faite sur une des pierres du mur : "Moi Empereur Cesar Vespasien Auguste le Grand souverain, revêtu sept fois du pouvoir de tribun, proclamé quatorze fois empereur, je bâtis ce mur pour le roi Ibere Mitridate, fils du roi Parsman et de Jamaspoy et pour le peuple, Ibères, amis de César et bien aimés du peuple romain". La dalle de cette inscription se trouve aujourd'hui au Musée historique d'Etat de Géorgie. On trouve également en quelques endroits de la Géorgie des inscriptions en langues étrangères arméniennes, latines, grecques ou arméniennes. Ces inscriptions ont été faites sur les dalles de tombeaux, sur les murs, sur les fortifications militaires, ou à l'intérieur des églises. On trouve également divers édifices à plusieurs désignations civiles ou militaires construits par les romains, les grecs, ou les turcs, et aujourd'hui en ruines.

L'Empereur de Rome Hardien (117-138) continua, lui aussi, la tradition d'amitié avec les rois de Géorgie (Ibérie). En témoignage de cette amitié, l'empereur Hardien offrit cinquante légionnaires et des éléphants de combat au roi Parsman II.

La visite que fit le roi Parsman II à l'empereur Hardien transforma cette relation amicale en une alliance militaire. Après avoir assisté à la parade militaire de la cavalerie du roi Parsman à Rome, Successeur de Hardien, l'empereur Antonie Pie fut enthousiasmé et charmé. Il ordonna d'ériger dans cette même ville, sur le Champ de Mars, une statue équestre du roi Parsman. Les rois de Géorgie continuèrent d'avoir des relations amicales avec les autres souverains de Rome ; et après la conversion au christianisme du peuple géorgien, les liens d'amitié entre Rome et Byzance devinrent beaucoup plus intimes.

Ce fut surtout avec Byzance que la Géorgie entretenait des relations les plus amicales, ceci en raison de leur lutte commune contre les ennemis du christianisme, surtout contre la Perse, laquelle au début du VIIème siècle, sous le règne de la dynastie des Sassanides, particulièrement sous Kosre II, se transforma en un vaste empire. Les armées de ce roi conquièrent la Syrie, la Phénicie, la Capodocie, la Paphlagonie, la Palestine, l'Arménie, la Géorgie orientale, la Galatie, la Ville d'Alexandrie en Egypte, l'île de Rhodes, elles arrivèrent jusqu'à la ville de Chalcédoine.

L'empereur de Byzance, Héraclius organisa une campagne militaire contre la Perse en alliance avec la Géorgie.

A cette époque, le Zoroastisme était la religion officielle d'Etat Perse. C'était une menace permanente pour tout l'Orient chrétien, car la Perse victorieuse essayait d'implanter par la force cette religion. (Il y avait un petit nombre de chrétiens parmi les peuples perses de cette époque).

L'Empereur Héraclius, persuadé d'être défenseur de la chrétienté, pénétra avec ses armées en Géorgie en l'An 626 et se dirigea vers la Perse.

Byzance, sortant victorieuse de cette guerre en l'an 628 après J.C. signa la paix avec la Perse, qui perdit au profit de Byzance, la suprématie politique sur la Géorgie (sur une partie).

Toutefois, nous ne voulons pas oublier des données historiques. A une période de son histoire, la Géorgie mena contre Byzance plusieurs guerres défensives qui éclateront au temps de règnes des rois suivants :

Georges I (1014-1027), Bagrat IV (1027-1072), Georges II (1072-1084), et aussi bien avant aux Ve et VIe siècles.

La Géorgie, qui était comme nous venons de le dire, presque voisine de la Grèce, a été intimement liée au monde hellène aussi bien dans les temps anciens qu'au Moyen-Age.

Déjà au VIème siècle avant notre ère, on frappait en Colchide des pièces de monnaie en argent d'abord et en or ensuite. Ces monnaies s'appelaient "Colchides" (1) (au cours des fouilles en Colchide on en trouva une grande quantité).

La Colchide était renommée pour sa richesse et sa puissance politique ; ses habitants étaient des guerriers intrépides qui défendaient farouchement leurs intérêts nationaux comme le constatent Procope de Césarée et Agatine. Les historiens antiques affirment que les colches étaient de bons marins et possédaient des cartes géographiques spéciales sur lesquelles étaient indiquées les principales voies de communications maritimes et terrestres, les ports, golfes et villes.

Selon l'historien Procope de Césarée, il existait en Colchide, dans la ville d'Apsare, un théâtre antique et un hippodrome. Les objets d'art de la Colchide (en céramique) étaient connus au-delà de sa frontière, ainsi par exemple on

-----
(1) D. KAPANADZE "Numismatique de la Géorgie" p. 17 Moscou 1955.

LE ROI DAVID, LE RESTAURATEUR (1089-1125)

trouve à Athènes, pendant les fouilles, un vase à trois anses, nommé "hydrie", artistiquement décoré par un Colche (VIème siècle avant notre ère) ; ainsi qu'une amphore également décorée par un Colche. (1)

Au IVème siècle après notre ère existait en Colchide, non loin de la ville de Phasis (actuellement Poti) une académie de rhétorique et de philosophie où étudiaient non seulement des autochtones mais également des étrangers, parmi lesquels se trouvaient des Grecs. Eugenius et son fils Thémostius, philosophes grecs connus, qui avaient terminé cette académie, s'établirent à Constantinople et y fondèrent une école de philosophie. Thémostius jouissait d'une grande autorité et était très populaire parmi les philosophes de l'époque.

Les linguistes et les phil^{logues} n'ont pas encore établi la parenté existant entre la langue géorgienne et les autres langues mortes et vivantes. Certains la considèrent comme appartenant à la famille indo-européenne (Brosset, Bopp), d'autres à la langue des Sumériens (Kramar, Tzersteli) quelques-uns (Mapp) à la famille des langues jafétiques.

Le rapport existant entre les langues Ourattou et géorgienne n'a pas encore pu être constaté. D'après sa structure et sa phonétique la langue géorgienne, selon l'avis général de nombreux phil^{logues} et linguistes, y compris les savants géorgiens, est une langue originale qui n'a rien de commun ni avec la famille des langues indo-européennes, ni avec les langues sémitiques, ni avec les langues turco-mongoles. Certains savants ont trouvé une ressemblance entre la langue géorgienne et la langue basque. Les savants géorgiens (Tchikobava) ont créé un groupe séparé qu'ils ont appelé ibéro-caucasien et qui comprend, outre la langue géorgienne, basque et les langues parlées en Abkhazie et au Daghestan (Caucase Nord) (2)

La langue géorgienne est très riche en mots et expressions, elle est claire et s'adapte parfaitement à rendre les idées et les pensées abstraites. Le poème géorgien "la peau de léopard" du génial Ch. Roustaveli, un poète qui peut être comparé à Homère, Dante, Shakespeare et Goethe et qui chante dans son poème l'amitié, la noblesse, l'amour et la justice, a été traduit par le grand poète russe G. Balmont, qui écrit, en parlant de la langue géorgienne : "Dans ce beau pays situé dans le merveilleux cadre des montagnes, de la mer,

(1) AMIRANACHVILI "Histoire de l'art Géorgien" p. 69 Moscou 1950.

(2) Une partie, comme dialecte de même groupe (Daghestan, Lesgine, Tabasarine, Larthsi, Tshouri, Tchetchene, Yngouch et autres).

du soleil et de la lune, avec un peuple parlant une langue d'une puissante expressivité .." (Ch. Roustaveli, Paris 1933, p. XI). C'est aussi l'opinion du célèbre savant français Marie-Félicité Brosset (1800-1880), un des premiers européens, qui ayant aimé la Géorgie, étudia sa langue et son histoire et écrivit "l'Histoire du peuple Géorgien", en plusieurs volumes. Il dit : "La littérature géorgienne (et la langue) représente pour l'Européen un nouveau et intéressant champ de recherches. L'étude de l'histoire de la Géorgie, de ses antiquités et de la poésie géorgienne sont un travail pour lequel l'auteur sera généreusement récompensé" (Eléments de la langue Géorgienne, Paris, 1837). Le membre correspondant de l'Académie des Sciences Russes D. Bakradzé, le plus important savant-historien géorgien du XIXème siècle, écrivait : "Celui qui connaît les langues européennes et la langue géorgienne sera surpris par sa souplesse, la richesse de ses tournures, l'élégance de ses formes" (Voyages archéologiques en Géorgie et en Adjarie, 1878, p. VI-VII).

Au IVème siècle, la Géorgie embrasse le christianisme qui devient, en 324, la religion d'Etat. Le Christianisme a été propagé en Géorgie par une femme Sainte Nino qui est considérée comme la patronne de la Géorgie. (1)

Aux temps historiques, la Géorgie était divisée en deux parties : la partie Occidentale de la Géorgie s'appelait la Colchide et la partie Orientale l'Ibérie, les deux parties furent réunies sous le règne du célèbre roi David III (1089-1125) sous le nom d'Empire Géorgien. Celui-ci est célèbre dans l'histoire de la Géorgie, comme un monarque de grand esprit, savant et sage, aussi comme un grand stratège militaire, politique, réformateur de l'Institut civil et de l'Etat, législateur, fondateur de l'armée.

Il a été aussi un animateur de la vie culturelle et économique du pays. Il écrivait des poèmes, étudiait l'astronomie et la théologie, parlait l'arabe et il discuta souvent avec les savants arabes en leur langue.

Entré jeune dans la vie politique du pays, il s'attaqua premièrement aux grands féodaux infidèles qui menaient toujours envers le roi une politique d'oppositions et de division.

David III restaura et stabilisa le pouvoir royal en détruisant cette force féodale qui menaçait le pays.

Ensuite, il commença par réunir les provinces géorgiennes qui étaient dissociées depuis longtemps.

---

(1) La fête de Sainte Nino se célèbre en Géorgie le 14 Janvier.

LA REINE TAMAR
(1184-1212)

Transformant la Géorgie en un Etat puissant, il entreprit la guerre contre l'ennemi extérieur (les arabes, turco-seldjoucs).

Parmi les nombreuses batailles que le roi David III entreprit et gagna contre l'ennemi de la Géorgie, la plus célèbre fut celle de Dig-Gori 1125 ans, où l'armée géorgienne vainquit l'alliance musulmane (arabes, turco-seldjoucs, perses et autres), au total 400.000 guerriers contre 80.000 géorgiens. Ayant à sa tête (la coalition musulmane) comme chef suprême le célèbre El Hazar, Gouverneur de la Ville de Bagdad, déjà connu par ses nombreuses victoires sur les Croisés.

David III conquit la ville d'Ani, délivrant par ce fait les Chrétiens arméniens captifs des turcs.

Après que la religion chrétienne devint religion d'Etat de la Géorgie, la construction de nombreuses églises et cathédrales fut entreprise, l'effort le plus important s'effectua d'abord en Géorgie Orientale et dans le Sud, ensuite dans toute l'étendue du pays. Nous voulons en citer quelques-unes parmi ces églises et cathédrales, notamment :

Djvari (604), Sioni (VIe siècle reconstruit au XIe siècle), d'Athènes (VIIe siècle), Necreni (IVe siècle), Icaltho (VIe siècle), Bana (IXe siècle), Chatberdi (826 ans), Bahouli (Xe siècle), Ichkani (X), Bedia (XIe siècle) Ochki (Xe siècle), Mandsa (VIIIe siècle), Svéti-Tskobelli (XIe siècle), Samthavisi (XIe siècle), Gelathi (1156), Icorta (XIe siècle), Pitarethi (XIIIe siècle), Martvili (Xe siècle), et autres.

Les églises et cathédrales comme d'Atheni, Oudabno (monastère-grotte), Gelathi sont connues pour leurs mosaïques et celles de Svéti-Tskovéli, Kintsvisi, Zarzma, Bedia et autres par leurs fresques.

La Géorgie possédait également de nombreux monastères non seulement sur son territoire national, mais aussi à l'étranger notamment, en Grèce (Mont Athos), à Constantinople, à Chypre, en Syrie, à Jérusalem, dans le Sinaï, en Bulgarie, au Mont Olimpie (Asie Mineure), en Italie, où la vie monastique avait pris un grand développement depuis le IVe siècle.

Dans ces monastères et ces églises, de nombreux savants et théologiens géorgiens menaient une vie religieuse et culturelle, il y avait beaucoup d'écoles où l'on enseignait la théologie, la philosophie, les mathématiques, la géométrie, l'astronomie, la rhétorique, la grammaire et autres.

La vie spirituelle et scientifique de Géorgie se développa à partir du Vème siècle après J.C. et prit de l'extension au siècle suivant.

Les écritures religieuses, comme les livres apocryphes, agiographiques, exégétiques, mystiques et les autres, ont été écrits par les théologiens géorgiens, et aussi traduites en langue géorgienne des écritures de langues étrangères comme l'hébreu, le grec, le syrien, l'arménien, le copte. 1

Citons, parmi plusieurs théologiens et savants géorgiens, les plus célèbres connus par leur écriture religieuse et mystique, comme J. Sabanidze (VIIème siècle), Safarelli (XIème siècle), Mertchoule (Xème siècle), G. Athoneli (Xème siècle), E. Athoneli (XIème siècle), Mtairé (XIème siècle), Icalthoeli, Petrizi (XIIème siècle), S. Orbeliani, Gabachili, Cathalicos Antoine I et autres.

G. Athoneli et E. Athoneli sont les plus grands théologiens géorgiens du Monastère Athos (Grèce), ils sont connus pour leur enseignement dogmatique et ils ont souvent participé à des congrès universels religieux en tant que grands connaisseurs et commentateurs du Christianisme à Constantinople. G. Mtairé (Monasete Montagne Noire) savant théologien géorgien connu comme grand écrivain religieux et aussi comme traducteur ; Mertchoule et Arsene étaient de grands écrivains chrétiens (agiographes et histoires) et le célèbre Catholico Antoine (Antoni) I était un écrivain éminent théologien et traducteur. Notons encore Antoine II, Gabriel ... Au temps de David III vivait un grand savant, philosophe et théologien Pertitsi. C'était l'époque de l'assainissement et du commencement de la grandeur de la Géorgie.

En trouvant toutes les conditions nécessaires et l'époque favorable, la Géorgie puissante de David III commença à se développer comme dans la vie politico-économique, ainsi que dans la vie spirituelle.

Nous avons dit plus haut que David III a été un roi animateur et protecteur de la vie culturelle.

Près de son Palais, vivaient des savants et des gens de lettres, comme l'historien Arsène, philosophe, théologien Pertitsi, poète Dzangacoreli et autres.

Petrtsi, célèbre philosophe-théologien Géorgien, était l'élève des grands philosophes grecs à cette époque Michel Psellos et Jean Itali, à Constantinople.

Après la fin de ses études, à un moment, il a professé la philosophie dans la même ville, mais son séjour à

LE ROI IRACLI II

(1720- 1798)

Constantinople prit fin quand il partit en Bulgarie, où il fonda dans un monastère géorgien, non loin du village Botchkovo, une école séminaire. Ce monastère a été fondé et construit en 1083, par le Géorgien Bakourianidze, célèbre homme d'Etat de Byzance.

A la demande du roi David III Petritsi revint en Géorgie où il continua ses études à l'Académie Gelathi, surnommée la deuxième Athènes ou comme la nouvelle Jérusalem. Petritsi est l'auteur de plusieurs ouvrages traitant des questions de philosophie et de religion et également le traducteur géorgien des œuvres de Platon, Aristote et d'autres philosophes grecs.

Mais le plus grand penseur et philosophe théologien parmi les géorgiens de la même lignée à travers les siècles, c'est Saint-Pierre Ibérien, connu sous le pseudonyme de Denys l'Aréopagite, évêque de Maïoun.

Les travaux historiques et scientifiques accomplis par les savants de diverses nationalités de nos jours (Moneganen, Noutsubidze et autres), pour éclaircir le mystère de cette illustre personne, déjà entourée depuis des siècles, nous a donné la conclusion définitive que Saint-Pierre l'Ibérien, célèbre personnalité ecclésiastique vivait au Vème siècle (412-491) et qui employa le nom de Denys l'Aréopagite, comme pseudonyme préféré, pour ses ouvrages qu'il a écrits. Nous savons bien, par les données historiques, qu'il était fils du roi de Géorgie Buzmarion. A 12 ans, il a été envoyé à Byzance, comme otage politique.

C'était l'époque où Byzance était en guerre contre les Perses. Pour que la Géorgie ne s'allie pas avec les Perses, le roi de Byzance, Théodor II (408-450), ayant une influence politique plutôt dominante envers la Géorgie, demanda le fils du roi Buzmarion comme la garantie de neutralité de la Géorgie.

Le fils du roi de Géorgie Mourman (son nom civil) fut envoyé à Byzance, comme nous l'avons dit, avec sa suite royale.

Mourman, futur Saint-Pierre Ibérien, grandit au Palais Royal de Byzance dans une condition parfaite ; il était éduqué et instruit au plus grand degré scientifique et philosophique, il avait appris de bonnes connaissances des diverses branches de la vie spirituelle.

Le roi de Byzance l'aima et il décida de lui préparer un bon avenir. Et ce fut fait quand Mourman, à l'âge de dix-huit ans, fut nommé commandant de la garde royale et, peu de temps après, il devint sénateur.

Mais, Mourman refusa cette carrière en voyant une absurdité totale, à cause de son penchant vers la vie religieuse.

Finalement, un jour, il décida de quitter le palais royal clandestinement et partir avec un autre géorgien, son maître théologien Mithridate (son nom de moine était Joane) pour Jérusalem, où ils sont devenus des moines dans un de ses nombreux monastères. Plus tard, Mourman fut nommé évêque de Mafoum.

Il a été Monophysite, très croyant (il a vu le Christ plusieurs fois, il a eu ses visions) menant une vie d'ascète. Réputé à cette époque comme grand connaisseur des questions religieuses et philosophiques.

Il a écrit plusieurs ouvrages ; il est l'auteur de "Pour une hiérarchie céleste", "Pour une hiérarchie ecclésiastique", "Pour l'esprit", "Au nom de Dieu" et les autres, comme nous l'avons dit, connu sous le pseudonyme de Denys l'Aréopagite vivant au 5ème siècle et grande influence au Moyen-Âge, tant du point de vue religieux que philosophique.

Parallèlement à cette époque (XI-XIIèmes siècles) avec les ouvrages ecclésiastiques, étaient nés et avaient évolué la littérature non religieuse, comme les romans chevaleresques, la poésie de la cour... Des poètes et des écrivains comme Honeli, Tmogveli, Chavtheli, Tchahrouhadzé, sont des représentants de cette école.

L'épanouissement de la nation géorgienne atteignit son âge d'or sous le règne de la reine Thamar (1160-1212), lorsque la Géorgie était devenue un Etat unifié s'étendant sur tous les territoires du Caucase et les provinces du Nord de la Perse, de la Grèce et au sud jusqu'à la ville d'Erzeroum

La reine Thamar était une régente très libérale ; elle abolit la peine de mort, secourut les pauvres et les orphelins et régna dans un esprit de parfaite justice, ne toléra aucune persécution des peuples d'une autre religion ou race, vivant en Géorgie. Sur le plan culturel, la Géorgie de Thamar continua la tradition historique de son élite intellectuelle. La science, la philosophie, la théologie, l'historiographie, les belles lettres, l'art de l'iconographie et d'autres branches de la vie spirituelle étaient hautement développées et avancées. Le grand poète Tchakrouhadzé et Rustaveli vivaient au temps de Thamar.

Economiquement, la Géorgie dépassa beaucoup de pays ; elle exportait à l'étranger (en Perse, aux Indes, en Grèce, au Moyen-Orient, en Crimée) des produits agricoles et des articles fabriqués tels que parfums, tissus, objets en métal, armes, vins, pétrole. Sa population avait atteint 10

millions d'habitants et ses revenus étaient supérieurs à ceux de beaucoup d'autres pays. Dans son livre "La Géorgie" G. Kéressilidzé écrit "Pour se faire une idée approximative de la prospérité acquise sous le règne de Thamar, je donnerai une précision : les revenus annuels de l'Etat en numéraire (sans compter les considérables prestations) étaient d'environ 9.500.000 francs-or, alors que ceux de la Perse ne dépassaient pas 5.400.000, ceux de l'Angleterre 4.000.000 et ceux de la France 3.000.000 francs-or (La Géorgie, Paris, 1953 page 23).

Sous le règne de Thamar, fut créé l'Empire de Trébizonde sur le trône duquel monta son parent Alexis Comnène, appartenant à la famille royale de Byzance, qui avait été élevé à la cour de Tbilissi (1). C'est également sous le règne de Thamar que furent érigés de nombreux monuments, constructions des églises, des cathédrales et des forteresses, creusements des canaux d'irrigations, comme Samgori, Alghazani etc... Parmi les églises nous indiquerons celle de Vardzia, célèbre par ses fresques et ses icônes artistiquement exécutées.

Après la mort de la reine Thamar, sous le règne de sa fille Rousoudan, la Géorgie a été envahie par les Moresmes, ayant à leur tête le maître des armes du Sultan Djelal - el-din-Mankoberti. Vainqueurs, les armées du Sultan (trois fois 1225 - 1226 - 1227) massacrèrent la population et détruisirent les oeuvres d'art et monuments historiques (églises, châteaux et autres).

Mais la souffrance du peuple géorgien était encore plus forte sous la domination Mongole, venue d'Asie Centrale, peu de temps après la chute de Djelal-el-Din (1240).

Partout où surgissaient les Mongols, tout était détruit par le fer et le feu.

La Géorgie échut à Oulouses-Kholag-Khan, petit fils de Ghengis-Khan.

La Géorgie a été divisée par les Mongols en trois parties, détruisant ainsi l'unité politique du pays. Seule la Géorgie de l'Ouest a échappé par sa résistance héroïque à la domination mongole.

Celle-ci, sur la Géorgie, dura cent ans, pendant lesquels le potentiel économique et financier du pays a été tellement diminué que la Géorgie florissante au temps de Thamar, est devenue un misérable pays littéralement dévasté..

-----
(1) F. OUSPENSKI "Histoire d'Empire de Byzance" tome III, p. 601 Moscou 1948.

La diminution de la population laborieuse provoqua l'abandon des industries et métiers. La misère et la mort régnèrent partout. La Géorgie, n'ayant aucune possibilité d'organiser sa défense et de combattre seule l'ennemi, est devenue la proie de ces barbares. A la fin du règne de l'Empire Mongol, la Géorgie recouvre son indépendance et commence les grands travaux de reconstruction du pays.

C'est à cette époque que Georges V Brillant (1314-1346) monta sur le trône de la Géorgie. Georges V fut un sage gouverneur, grand stratège et défenseur du Christianisme et ami des sciences.

Son but unique fut de rétablir l'unité du pays et de restaurer le potentiel économique et militaire de la Géorgie.

Grâce à son action courageuse et droite, il a réalisé une grande partie de son plan et a fait établir une vie normale dans le royaume.

Cependant, quelques années après la mort de Georges V et pendant le règne de Georges VI, la Géorgie fut de nouveau attaquée et dévastée par le célèbre Tamerlan, qui a formé un vaste empire en Asie Centrale, après nombre de guerres victorieuses et qui prit comme capitale Samarkand.

Ancien chef de bande, Tamerlan est devenu le chef militaire incontesté de son armée, à partir de 1360 et pendant dix ans, il a conquis l'Afghanistan, la Perse, une partie de l'Inde, l'Arménie, l'Azerbaïdjan, la Géorgie pour n'en citer que quelques-uns des pays vaincus et toujours avec le but unique de dévaster et de piller les richesses de régions occupées.

Comme à cette époque les Mongols étaient musulmans, les invasions de Tamerlan contre les pays chrétiens (Arménie, Géorgie) s'accompagnaient d'une véritable guerre de religion, c'est-à-dire imposer l'Islam par la force. La barbarie de Tamerlan envers la Géorgie occupée a été immense et sans précédent dans l'histoire.

Des villes détruites, des centaines de villages furent rasés ; rien qu'en Géorgie Occidentale (sept cents villages) ; des célèbres cathédrales telles que Sioni de Tbilissi, Sveti-Tskoveli à Mtsketha et des églises comme Kintisi et bien d'autres furent détruites, la Bibliothèque Nationale à Tbilissi incendiée et un grand nombre d'habitants tués.

Partout où surgissaient les Mongols tout était détruit par le fer et le feu.

L'invasion de Tamerlan fut une catastrophe nationale pour la Géorgie. Tamerlan fit 30.000 prisonniers géor-

giens et les déporta à Samarcande. Il vint sept fois en Géorgie entre 1386-1404 et chaque fois ses destructions furent immenses ; néanmoins, il ne réussit pas à conquérir la Géorgie. Il dit à ses capitaines en mourant : "Je regrette de devoir mourir sans avoir pu vaincre la Géorgie".

Après une période relativement calme, les Géorgiens doivent faire face à de nouveaux ennemis aussi farouches et barbares que les Mongols. L'apparition au XVème siècle de deux grands empires musulmans sur la scène politique mondiale fut pour la Géorgie une menace perpétuelle à son indépendance. A partir de cette époque, la Géorgie devint pendant trois siècles la proie de ces deux conquérants.

Les Persans et les Turcs s'avèrent encore plus barbares et cruels que les Mongols ; ils n'avaient qu'un seul but : anéantir la Géorgie et, à chaque invasion, ils détruisaient les villes et massacraient les habitants. Les invasions du Chah Abasse et du Turc Lala-pacha sont les plus éclatants exemples de cette barbarie.

Les rois Géorgiens s'adressaient aux états chrétiens ; ils envoyaient leurs ambassadeurs chez les Papes à Rome, aux rois d'Espagne, de France, de Sardaigne, de Bourgogne et d'autres pays, leur demandant de secourir la Géorgie, mais les ambassadeurs n'obtinrent que des promesses, rien de réel ne fut fait pour venir en aide aux Géorgiens.

La situation de la Géorgie était devenue tragique, néanmoins ses régents continuaient la lutte inégale contre les agresseurs et parfois ils réussissaient à rester victorieux et à reconstituer l'unité et la puissance du pays.

Le patriotisme et l'héroïsme du peuple géorgien, resté seul devant de tels colosses qu'étaient alors la Perse et la Turquie, ne permirent pas que la Géorgie fut anéantie en tant que nation et état. Un européen ne peut que difficilement se rendre compte des efforts et des souffrances du peuple géorgien au cours de cette période tragique de son histoire, car l'Europe n'a pas connu la cruauté des Mongols et des Turcs. (J'ai en vue l'Europe Occidentale)

Sous le règne du célèbre roi Héraclius II^L (1720-1798) la Géorgie se releva, elle eut assez de force pour rétablir sa puissance militaire et développer son économie ; la Géorgie fut réunifiée, les Khanats de Gadjha, de Nakhitchevan et d'Érévan lui furent soumis et les Lezghiens et les

(1) En géorgien Ereclé. Le roi Héraclius II était roi de la Géorgie orientale.

Tures furent chassés. C'est sous son règne que fut signé, en 1783, un traité avec la Russie sous le titre de "Traité d'amitié". Les frontières russes s'avançaient alors du Caucase et, pour sauver la Géorgie de la Perse et de la Turquie, Héraclius II décida fermement de rechercher la protection russe.

Ici, nous voudrions dire quelques mots au sujet de ce grand roi et capitaine, car il représente une figure très intéressante du point de vue du caractère national en cette période historique fort trouble.

Le grand roi Héraclius II, de la dynastie royale géorgienne des Bagrationi, était un monarque sage, un capitaine génial, un diplomate adroit, amateur des sciences et des arts. Pendant les longues années de son règne, il s'est entièrement dévoué à sa patrie bien-aimée en luttant pour son indépendance et sa liberté. Durant cinq siècles, la Géorgie avait dû soutenir une lutte inégale contre des conquérants qui l'avaient encerclée à l'est, au sud et au sud-ouest mais le peuple géorgien, conduit par la glorieuse dynastie des Bagrationi, se défendait héroïquement et sans discontinuer contre ses puissants ennemis. Le prince Héraclius, à peine âgé de quinze ans, fut envoyé par son père Teymouraz II combattre contre les Lezghiens qui avaient alors pénétré en Kakhétie. La population de cette région, qui avait souvent été victime des invasions des Lezghiens et des Persans, se souleva unanimement à l'arrivée du futur Héraclius II qui prit le commandement et remporta sa première éblouissante victoire.

Pendant le règne de Teymouraz II, père de Héraclius II, un important événement eut lieu en Perse, qui considérait toujours la Géorgie comme son vassal. Sur la scène politique de l'Iran apparut, sous le règne du Chah Tamaz (de la dynastie des Sévélis), un simple mortel Nadir-Chah (1736-1747) fils d'un pauvre pelletier qui devint, grâce à son intelligence et à son caractère indépendant, chef d'une tribu entière. Avec l'aide de volontaires, il libéra les provinces du nord-est de l'Iran de l'emprise des Afghans, ceci lui valut la bienveillance du Chah Tamaz qui le nomma commandant en chef. Nadir-Chah fit une brillante carrière militaire et libéra l'Iran de ses ennemis. Se sentant devenu fort et puissant, il détrôna le chah régnant et se proclama chah d'Iran. Après avoir pris la forteresse de Kars, il arriva à Tbilissi en 1735 et, avec l'aide des Géorgiens, libéra cette ville de l'occupation turque. Teymouraz II se comporta loyalement envers Nadir-Chah et mérita sa confiance. Mais, après que Nadir-Chah eut quitté la Géorgie, la tendance politique anti-iranienne, à la tête de laquelle se trouvaient Teymouraz II, G. Amilakhvari et autres, se renforça ; ils furent arrêtés et livrés à Nadir-Chah en Afghanistan. Après la prise de la forteresse de Kandahar, à laquelle prirent part des Géorgiens, il renvoya Tey-

mouraz II en Géorgie, mais garda auprès de soi Héraclius qu'il avait fait venir de Géorgie en Perse. (Kikodze, Ercle II, Tbilissi 1947 p. 32-47).

Le prince Héraclius resta plus d'une année près de Nadir-Chah. Il prit part à de nombreux combats contre les Afghans, les Turkmènes et à la fameuse campagne contre les Indes, qui se termina comme il est connu par une victoire de Nadir-Chah et une défaite des Hindous.

Pendant la campagne de Delhi, Héraclius fut témoin d'une grandiose bataille (L'Inde avait mobilisé 340.000 soldats et 300 canons contre 180.000 iraniens), il y prit activement part et Nadir-Chah le récompensa généreusement pour sa bravoure et sa vaillance. Après la fin de la guerre, Héraclius retourna avec sa suite en Géorgie et monta sur le trône Géorgien ; il gouverna d'abord la province de Kakethie (1774) et, après la mort de son père Teymouraz II (1762) devint le roi de la Géorgie Orientale (Kidodze, Ibid).

Dès le début de son règne, Héraclius II entreprit une lutte énergique contre les ennemis extérieurs de la Géorgie. Il les chassa par le fer et le feu et, après de longues campagnes ininterrompues, il rétablit l'ordre et le calme. Ceci était une tâche difficile et compliquée, car depuis fort longtemps la Géorgie était l'arène d'attaques et de guerres sans merci ; des étrangers s'étaient installés un peu partout sur son territoire. Héraclius II, tout en pacifiant et unifiant son pays, réalisa des réformes administratives et judiciaires, il contribua beaucoup au développement industriel de la Géorgie : il fit construire des tanneries et des fonderies à Tbilissi, ainsi que des verreries, des manufactures, d'armes, etc... Ce fut sous son règne que commencèrent l'extraction et la fonte de l'argent et du cuivre à Alaverdy et à Akhtala.

De même, Héraclius II protégea l'agriculture, la viticulture et l'horticulture, il introduisit en Géorgie le filage et la production de la soie brute (1) (La Géorgie exportait 3000 pouds, environ 48.000 Kgs de cocons par an). A cet effet, il fit venir d'Europe des spécialistes et des Techniciens, dont l'académicien allemand très connu Guldensadt, qu'il chargea d'explorer la Géorgie pour étudier la structure géologique du pays, afin de trouver dans son sous-sol des gisements de pétrole et de sel, ainsi que du fer dans

-----
(1) La sériculture est une ancienne industrie géorgienne. L'élevage des vers à soie date du Ve siècle, où il a été introduit par le roi Gorgosal (452-502). Ce roi était un souverain plein de bonne volonté et fort intelligent, il est célèbre comme stratège de grand talent. Pendant son règne, il a dû mener de nombreuses guerres pour défendre la Géorgie contre ses ennemis et pour protéger la religion chrétienne. Il a transféré sa résidence de Mtsketa, ancienne capitale de la Géorgie, dans la ville de Tbilissi en l'an 460. Dans les écrits, le nom de Tbilissi est mentionné pour la première fois dans la deuxième moitié du IVe siècle (en 368).

les montagnes du Caucase.

Pour stimuler le commerce, Héraclius fit construire de nombreuses routes, des ponts et des caravansérails, il chercha par tous les moyens à faciliter aux marchands le transport de leurs marchandises.

Comme nous venons de le dire, Héraclius II était le protecteur des sciences et de la culture. Il employa une grande partie des revenus d'état pour l'édification d'écoles et d'hôpitaux et pour le développement de l'activité culturelle de la population. Le célèbre Catholikos Antoine I, ainsi que les poètes Gabachvili et Sayatnava et d'autres vivaient près de sa cour ; le théâtre impérial à Tbilissi représentait des comédies et des drames de divers auteurs, entre autres les oeuvres de Voltaire, Racine et Corneille.

Héraclius II était non seulement un souverain sage, mais aussi un stratège et un guerrier génial, c'est pourquoi le peuple l'aima beaucoup et le considéra comme un héros national. Au cours de son règne, il dut faire plus de 70 guerres. Il n'en perdit qu'une seule et ceci à la suite de la trahison d'un de ses généraux.

Le nom de Héraclius II dépassa les frontières de la Géorgie. Ses guerres et ses campagnes furent décrites par des auteurs européens qui le considéraient comme un stratège génial et le défenseur du christianisme en Asie.

Après la prise de la ville d'Erévan, Héraclius II libéra un grand nombre d'Arméniens-Chrétiens qui se trouvaient en captivité chez les Persans et les Turcs. Il reçut de nombreux cadeaux des provinces chrétiennes, ainsi que d'un riche marchand arménien Chamar-Aga qui habitait à Madras (Inde).

Dans ses lettres à Catherine II, reine de Russie, Voltaire parlait des malheurs de la Géorgie, victime de l'impitoyable barbarie des Turcs et des Perses et de la souffrance qui était imposée par ceux-ci aux chrétiens. A cette même époque, Héraclius II était en pourparlers avec la Russie pour demander sa protection. Le grand écrivain allemand Gotthold Ephain Lessing (1729-1781) disait dans sa comédie : "Minna Von Barnhelm" que Héraclius II était le grand protecteur du christianisme en Orient :

Werner : Just ... as-tu entendu parler du prince Héraclius ?

Just : Héraclius ? Je n'en ai pas souvenir.

Werner : Tu ne connais pas le grand héros de l'Orient ?

Just : Je connais bien les sages de l'Orient, les rois sages, qui vers le nouvel an voyagent en suivant l'étoile.

Werner : Mon vieux, je crois que tu ne lis pas plus les journaux que la Bible. Tu ne connais pas le prince Héraclius, ce brave qui a conquis la Perse et qui l'un de ces jours enfoncera la sublime Porte ?

Dieu soit loué qu'il y ait encore la guerre quelque part sur la terre ! J'ai espéré longtemps qu'elle éclaterait à nouveau par ici. Mais ici, les gens ne bougent pas et ne se soignent pas. Non, j'étais soldat, il faut que je redevienne soldat. Bref, en confiance Just je pars pour la Perse pour faire quelques campagnes contre les Turcs, sous le commandement de son Altesse Royale et le prince Héraclius".

(Lessing "Minna Von Barnheim" tr. par Henri Simonet, p. 18-19 Paris 1954) 4

Le Roi de Prusse, Frédéric II le Grand (1712-1786) avait dit : "ce que je suis en Europe, Héraclius II l'est en Orient". (2)

Quoique sous le règne de Héraclius II, la Géorgie redevint politiquement forte et se développa économiquement, les événements historiques et les regroupements des relations entre les peuples entravaient son originalité nationale et ses voisins, la Turquie et la Perse, cherchaient par tous les moyens à arrêter le développement de la puissance de la Géorgie.

Héraclius II se rendait parfaitement compte que la Géorgie était coupée du monde européen et de la chrétienté, c'est pour cette raison qu'il se décida à rechercher la bienveillance de l'Empire russe, dont les frontières s'approchaient de la Géorgie. Avant de conclure un traité d'alliance avec la Russie, Héraclius II avait été en pourparlers diplomatiques avec l'Angleterre et le Vatican demandant leur assistance et même leur protectorat, mais ses tentatives ne donnèrent aucun résultat.

Ainsi, la Géorgie voyant la Russie, en tant qu'état chrétien, un protecteur naturel, résolut de lier son destin avec l'Empire russe. Le traité "Traité d'amitié" entre la Russie et la Géorgie fut signé en 1783 dans la forteresse de Guerguievsk.

Notre but n'est pas d'examiner ce traité du point de vue juridique (nous ne sommes pas compétents) nous voudrions seulement mentionner certains points :

- 1 - La Géorgie accepte de bon gré le protectorat russe.
- 2 - La dynastie des Bagrationi reste la dynastie régnante de la Géorgie, mais la Russie obtient le droit de confirmer les prétendants au trône géorgien.

(2) G. KERESSELIDZE "La Géorgie" p. 40 Paris 1953.

- 3 - Les affaires intérieures et l'administration de la Géorgie (justice, police etc...) restent sous la souveraineté des Bagrationi.
- 4 - La langue géorgienne reste la langue nationale de la Géorgie.
- 5 - La monnaie géorgienne reste la monnaie nationale de la Géorgie.
- 6 - L'Eglise et les écoles géorgiennes sont inviolables.
- 7 - Dans ses affaires extérieures, la Géorgie soutient une politique commune avec la Russie.
- 8 - En cas de besoin, la Géorgie prête son assistance militaire à la Russie.
- 9 - De son côté, la Russie s'oblige à défendre la Géorgie si celle-ci est attaquée de l'extérieur.
- 10 - La Russie s'oblige à restituer à la Géorgie ses provinces qui avaient été occupées par les Turcs.
- 11 - Les deux parties s'obligent à se respecter mutuellement et à observer les stipulations du traité sus-indiquées.

Nous voyons donc que le traité avec la Russie "Traité d'amitié" de 1783 représentait pour les régents de la Géorgie, du point de vue national et politique, le renoncement à certaines prérogatives royales, mais alors la Géorgie ne disposait pas d'autres moyens pour sauvegarder son unité nationale et son empire.

Cette alliance avec la Russie provoqua la fureur de la Perse et de la Turquie contre la Géorgie ; elles entreprirent une campagne militaire pour envahir la Géorgie.

En 1795, le Shah de Perse Aga-Mahomet-Khan attaqua la Géorgie avec une armée de 35.000 soldats. Une grande bataille eut lieu sur le champ de ~~Shirvan~~ Shirvan, près de Tbilissi. Après une lutte héroïque, les Géorgiens furent vaincus et Tbilissi fut impitoyablement pillé.

A cette occasion, la Turquie se réjouit de la victoire de Aga-Mahomet-Khan sur la Géorgie, c'est-à-dire sur le christianisme.

L'aide ne parvint cependant pas après la signature du traité avec la Russie et le sol géorgien fut envahi, saccagé, pillé par les Turcs et les Perses.

Nous savons bien que la Russie voulant affaiblir la Géorgie ne lui avait fait qu'une promesse gratuite et qu'elle rendait ainsi possible la guerre avec les Lezghiens, les Musulmans Caucasiens, les Turcs et les Perses, ainsi que les discussions royales. En effet, alors que le roi Légitime Georges XII, fils d'Héraclius II, croyait à l'alliance russe

Krtsanisi

NOÉ JORDANIA

Président du Gouvernement
Chef de l'Etat de la République Géorgienne

et ne perdait pas l'espoir de recevoir de l'aide, son frère Alexandre possédait les opinions opposées et l'antagonisme entre ces deux tendances était profond.

Après l'offensive d'Aga-Mahomet-Khan, la Russie commença à envoyer des armées entre 1796-1800. Mais ses soldats étaient peu nombreux, mal équipés et sans expérience. Ce n'était qu'une manoeuvre réfléchie et brusquement, en 1801, le traité d'amitié fut annulé par la Russie et la Géorgie fut considérée comme une simple province russe. Après la mort de Georges XIIe, la famille dynastique des Bagrationi fut déportée en Russie. Cela ne se passa pas sans incident. La Reine Marie poignarda alors le Général Lazarev. La Russie supprima l'autonomie cléricale et interdit la langue géorgienne dans toutes les administrations civiles.

Le chef du Gouvernement National de la ^{Géorgie} Jordanie écrit :

"Au cours de ces luttes, le peuple géorgien n'a perdu que deux fois son administration nationale. D'abord les Arabes et, dernièrement les Russes avaient supprimé la royauté. Pendant toutes les autres occupations par les forces étrangères, le pays a su conserver sa dynastie et son administration autonome" (W. Jordania "Le Problème Géorgien", p. 4 1948, Paris).

La Géorgie refuse de s'adapter à ce régime. Elle se souleva en 1802, 1804, 1805, 1812, 1832 pour manifester son indignation devant la déportation des Bagrationi. La Russie noya ces révoltes dans le feu et le sang. L'élite Géorgienne refusant la suppression de la nationalité de son pays, lutta par tous les moyens aussi bien en Géorgie qu'à l'étranger.

Le Comité de Libération de la Géorgie, fondé à Genève entre 1890 et 1900, présenta à La Haye en 1907, une pétition à la Conférence de la Paix demandant à la Russie de revenir sur le traité de 1783.

Lorsque la Géorgie retrouva son indépendance après la première guerre mondiale, elle annula, en 1918, ce traité (1783) et redevint ainsi complètement autonome. Trois ans plus tard, elle était de nouveau attaquée, cette fois-ci par la Russie Rouge (1921) et, en dépit de deux mois de luttes héroïques, les Géorgiens ne purent éviter l'occupation.

La Géorgie au passé plus glorieux et plus riche que celui de la Russie n'acceptera jamais la domination russe.

Sa longue existence d'état indépendant lui permet d'espérer et de croire qu'un jour, à force de lutte, elle retrouvera sa liberté.

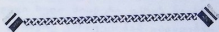

26

მანიის ზვივი

უცხოეთში.

26

მაისი,

პარიზი-1988წელი.

26 მაისის აღსანიშნავათ იხე, როგორც ყოველ წელს პარიზის ქართველობა საშვილო კითხვებში შეიკრიბა ვარსკვლავის მოედანზე (ეფაქ), რათა გაეღვივებინათ უცნობი ხარისხების ხაფიფებზე მუღმივ ჩაუქრობელი ცეცხლის აღი.

ჩვენი თანამემამულეები მრავლად მოვიღწენ ამ დიადი თარიღის აღსანიშნავათ. მოვიღწენ აგრეთვე გმირ პოლკოვნიკ პ. ამილახვარის ლეგიონერებზე, რომლებზეც გვერდში ამოუღვენი ქართული ღრმით მღგარ ხაპაყით ყარაულს ჟურნალ "გუშაგის" ღირექეორხ ბაყონ გიორგი წერეთელს.

სათვისებობის თავჯღომარეც ცერემონიის ხელმძღვანელ კომენდაცმა გღახცა წრადიციული სმადი, რომლითაც ჩვენი სათვისებობის სადგაბრღა თავჯღომარემ ააგიბგინმა უცნობი ხარისხების სარადიული ცეცხლის აღი.

ღახახრულს თავჯღომარემ, რომელხაც წინ ეძღოდა ვარსკვლავის მოედნის კომენდაცი ხელი მოაწერა ოქროს წიგნს, ღამის შემღევ ყვეღა ღამხწრე ქართვეღობამ. გაღაღებულ იქნა წრადიციული ჟოჯო ხერათები.

ცერემონიის ღამთავრების შემღევ ქართვეღობა გაემურა ქართულ ეკლესიამიღ, ხაღაც უნღა შეხრულებღიყო ხაეკლესიო ღვთისმხახურება დიადი ეროვნული თარიღის 26 მაისის აღსანიშნავად.

ჩვენს პაწარა ეკლესიაში, როგორც ყოველ წელს ხაროთ აღარ შემოგვეგება თავისებური მომხიბლავი დომილი ჩვენი საყვარელი, ხათნო, და მუდამ საგონებელი მამა ილია.

ხწირა იშვიათი ხმის მქონე, მგალობელმა ბერძნების მღვდელმა, რომელმაც წირვის დამთავრების შემდეგ მიგვმართა მგრძნობიარე სიწყევით, მოგვილოცა 26 მაისი, და დახმინა მე თვითონ კიპროსიდან ვარ და ვიცი თუ რა ძნელი და აუწყანელია ეროვნული ჩაგვრა - 17.

--..--

26 მაისის საზეიმო ურადიციული დღე მხოლოდ 17 ივნის იქნა გადახდილი, რადგანაც საფრანგეთში საპარლამენტო არჩევნების გამო, ჩვენ მიერ დაქირავებული დარბაზი რეკვიზირებული იქნა.

17 ივნის, პარიზის მეთოთხმეტე რაიონის ქალაქის თვითმართვლობის მშვენიერი დიდი დარბაზი სუფრებით გაშლილი ხავსე იყო ქართულ და უცხო სტუმრებით. დიდ საპაფიო მაგიდას უხხდენ : ენგრელების, პოლენელ ხოლიდარისებების, ავღანელების, იუგოსლაველების, უკრაინელების, ბელორუსების, სომხების, ბალტიის ქვეყნების წარმომადგენლები, ქართველებიდან ეროვნულ საბჭოს წარმომადგენელი ბაყონი ვიქტორ ხომერიკი და თავისებობის საპაფიო თავჯდომარე ბაყონითამაშ ნახყილამვილი.

ზეიმი გახსნა ჩვენმა თავჯდომარემ ბაყონ ოთარ პაწარამ, ხეცნაზელ მხარულზელ იქნა ქართული ეროვნული ჰიმნი „ლილება“ და საფრანგეთის ეროვნული ჰიმნი „მარხელიოზა“.

ჩვენმა ახალგაზრდა თავჯდომარემ მშვენიერი ქართულით

მოგვიღობა რა 26 მაისის დიდი დღე, წარმოხტევა ფრი-
ად შთამაგონებელი შინაარსიანი ხიფყვა, და მოგვიწოდებ
ერთობისა და ურყევი იმედისაკენ.

მის შედეგ ფრანგულათ ხიფყვა წარმოხტევა თავჯდომა-
რის მოადგილემ ექიმმა ოთარ შურაბიშვილმა, რომელმაც
ხაზოგადობას მოკლედ და მკაფიოთ გადაუშალა ჩვენი
ჩვენი ქვეყნის ბრძოლები 26 მაისის მოხაპოვებლათ.
ორაფორს "გამორჩა" შთავარი თუ ვინიყო ამ 26 მაისის
მიქრმელი, რამაც მისი შინაარსიან ხიფყვას ვნება
მოუყვანა და დააღაბლა, რაც ურიად ხამწესაროა.

შინალოგი ხიფყვები წარმოხტევეს ყველა ერების წარმო-
მადგენლებმა, და აქ განხაკუთრებოთ აღვნიშნავთ პოლო-
ნელ ხოლიდარისფების წარმომადგენლის ხიფყვიდან შოგი-
ერთ აღგილებს. მან აღღაფებოთ აღნიშნა ქართველი მხე-
დრობის როლ პოლონეთის არმი: მიღ(ეს ის ქართველი ოფი-
ცრობაა, რომელიც გამოყვა ეროვნულ მოავრობას უფხოუ-
თმიდ და მათი ერთი ნაწილი ამუქანახკნელმა პოლონე-
თის ხამხედრო სკოლებში გააკვავნ:). მათი ბრძოლები
პოლონელებთან ერთად ფაშისფურ გერმანიის წინააღწდეგ,
განხაკუთრებულ მადლობოთ მოიხხენია გენერალი ჩხეიძე,
რომელმაც დაუვიწყარი ამავი დახლო პოლონეთის არმიას.
დიდი მწუხარებოთ განაფხადა, რომ კაფინის ფყემიდ
ხაზარდალ გათხრიდ ეივ ორმოებშიდ, რუხების მიერ ხა-
მარცხვინოთ ათახობოთ მოკლედ პოლონელ ოფიცერთა შო-
რის განიხვევენებს ოთხი ქართველი მაღალი ჩინის ოფი-
ცერი, რომლებხაც პოლონეთი არახოლებ არ დაივიწყებს.
მოვა დრო ამ წამებულთა ხაფდავებზედ აღიმართება მათი
უკვდავების ქეგლი ხადაც ამოფიფული იქნება დიდი
პაფივითა და ხიყვარულით ქართველ ოფიცერთა ხახელებოთ

მხურვალე სიფყვით მოგვილოცა 26 მაისი ავღანეთის წარმომადგენელმა, და გვიხურვა ხელ მოკლე ხანშიღ თავიხუჯად კაბულში განთავიხუფლებულ ხაქართვეიის წარმომადგენლებთან ერთად ამ ღიღებული თარიღის ხაბე-იმო აღნიშვნა.

დახახრულ სიფყვით გამოვიდა მხოღლიო ფედერაციის ვენგრელთა თავიხუფლების მეპრმოღ ცენფრალურ და ორიანფალურ ევროპის წარმომადგენელ. მოგვილოცა 26 მაისი და გამოთქვა შეუღრეკელი რწმენა გამარჯვების და ხაბე-ჭოთა იმპერიის დამხობის.

ოფიციალურ პროგრამის შემდეგ ბაფონ ოთარ პაფარიძის ხელმძღვანელობით ქართულფანსაცმელშიღ მორთულ მოკა-შმულ აქ დაბადებულ ახალგაზრდოზამ ჩონგურზეღ შეახრულეს მრავალი ქართული ხალხური სიმღერები, რომლითაც დამხწრენი მოხიბლეს.

დახახრულს კავკახიური ცეკვების პროფესორ შოთა აბა-შიძის მოწაფეებმა მისი ხელმძღვანელობით იცეკვებ იშვიათი სიღამაშით ქართული ცეკვები, რამაც ღიღი აღფაცება გამოიწვია დამხწრეთა შორის.

პრეფესორი შოთა აბაშიძე დამხწრეთა მოთხოვნით ხცენაზე გამოიწვიეს, და ნიშნად მაღლობისა მხურვალე ფაშით და ოვაციებით დაახიღღოვეს.

დამხწრე.

26 მაისი.

--- --

28 მაის 1988წ. ხოშოს ქართულმა სათვისტომომ იღლე-
 ხახწაულა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადე-
 ბის დიადი დღე 26 მაისი.

დღის 11 საათზედ შევიკრიბეთ ქალაქ მონბელიარშიც
 ქართულ ძმათა სახაფლავზედ. ცოცხალი ყვავილების გვი-
 რგვინებით შევამკეთ თანამემდელთა დაუვინწყარი ძვირფა-
 ნი ხაფლავები, და დავბრუნდით ქ. ხოშოს ქართულ სა-
 თვისტომოს სახლშიდ, რომლის დარბაზი ხაფეხოთ გემო-
 ვნებით მორთულ დამშვენებული იყო ქართულ ფრანგულ დრო-
 შეებით.

საზეიმო ხხდომა გახხნა სათვისტომოს თავჯდომარემ
 ბაჭონ გრიგოლ კვარცხავამ, რომელმაც თავის შინაარსი-
 ან სიფყვაში დაახახიათა, რა დღევანდელი მხოფლიოს
 მღგოპარეობა განაცხადა, რომ მომწიფდა ერთა განთა-
 ვისუფლების ხაკითხი და მოვა დრო, რომ დაინგრევა
 საბჭოთა კავშირის უკანახკნელი მილიფარული წითელი
 იმპერიაც და ჩვენი სამშობლო კვლავ აღხდგება ერთ
 მთლიან თავისუფალ ხუვერენულ სახელმწიფოთ, და 26 მა-
 ისის სამუეროვანი დროშა კვლავ აფრიალდება განთავი-
 სუფლებულ საქართველოშიდ, მანამ კი მხნეობა და იმე-
 დი შეურყეველი.

ვრეელი სიფყვით გამოვიდა პარიზიდან ჩამოხული ხაპა-
 ფიო ხეუპარი ბაჭონი მამია ბერიშვილი, რომელმაც და-
 მსწრე ხაპოგადოებას გააცნო თუ როკორ და რა პირობე-
 ბშიდ გამოაცხადა საქართველომ დამოუკიდებლობა, რომე-
 ცხაც მათელი ქართველი ერი აღფავებით და სიხარულით

შეეცემა. ხაჭოთა რუხეთმა 'ელ-მეორეთ ქავევარგოთ ხა-
 შობლო, მაგრამ იმედი და რწმენა არ უნდა დავევარგოთ,
 ხაქართველო კვლავ აღხდგება თავიხუფალი და ხუვერ-
 ნული.

შემდეგ ხიფყვა წარმოსთქვა ქართველების ხაყვარელ
 მეგობარმა და ხიძემ ლუზის ლეპარჯამენციხის ხაგადა-
 ხახადო განყოფილების დირექტორმა ბაგონ რ. ბენარდმა,
 რომელმაც დამხწრე ხაშოგადოებას მოკლელ მოუთხრო ხა-
 ქართველოს იხგორია და აღნიშნა თუ, როგორ მუხანათუ-
 რად მოხკოვმა დაარღვია ხაქართველოს ლემოკრაფიულ
 რესპუბლიკის გნობა და ამის გამოუცხადებლათ ვერაგი
 ხაბჭოთა რუხეთი დიდ ძალი ჯარით თავს დაეხსა მას და
 ხუთი კვირის უთანახწრომ ბრძოლებით ის დაიპყრო.

ქართველი ერი არახოლეს არ შეურიგდება დამპყრობელებს
 და მისი გამძლეობით და იმედით, როგორც ყოველთვის
 გამარჯვებული გამოვა და დაიბრუნებს ძალით წარმეულ
 თავიხუფლება ხუვერენობას.

შემდეგ ილაპორაკა ბაგონ შ. ბედგინიძემ, რომელმაც
 განაცხადა, რომ ერთ დროს ხაქართველო დიდი ერი იყო
 დაგვრჩა მხოლოდ მოგონება ჩვენი წინაპრების, დავრჩეთ
 ქართველები და წმინდათ შევინახოთ ქართული ჭრადიცი-
 ები.

ხაბოლოო ხიფყვით გამოვიდა ბაგონი მელიქონ ულენჭი,
 რომელმაც კანაცხადა, რომ ის აედნიერია მოწმე ყოფი-
 დიყო ქართველი ერისათვის დაუვიწყარ თარიღის, და-
 მოუკიდებლობის გამოცხადების, რომელსაც ხიხარულით
 და აღგახებთ ჭაშხ უკრავდა მოლიანად მთელი ხაქა-
 რთველო.

ხაბჭოთა რუხეთი დაინგრევა და ხა-
 ქართველოს კვლავ ეღირსება თავიხუფლება. რწმენა
 და იმედი.

ოფიციალურ ხაზივით ხსლომის დამთავრების შემდეგ გა-
იშალა დიდებული ქართული ხუფრა, რომელზედაც მიწვეულ
იქნენ მრავალი ურანგი მეგობრები.

ნადიმს თამალობდა ჩვენი ძვირფასი პარიზელი ხეუდარი
ბაჟონი მამია ბერიშვილი, რომელმაც დიდებულათ მოგვა-
ღბინა, როგორც ქართველები ისე ურანკებიც.

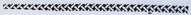
ხასიაშიუნო ხაღურგძელოვბს, მნობ და იერს აძღვედა
ქართული ხიმღერების უღერალობის ხიფვბოება (ფირფიცე-
ბზედ).

დახასრულ დიდ მადლობას უძღვნით ქაღბაჟონებს: ემუ-
ხვარს, წერეთელს, და ბერიშვილს, რომელთა

მეოხებით გაწყობილ იქნა დიდებული ქართული ხუფრა.
ქაღბაჟონ ბერიშვილმა სპეციალურად ამ დღისათვის
იშვიათი გემოვნებით გამშადღებული ქართული კერძები
და შამპანიურები პარიზიდან ჩამოგვიყვანა.

ხალამო გვიან დამთავრდა და ერთმანეთს დავშორდით
იმ გაუჭებელი მანათობელი იმედით, რომ საქართველო
კვლავ აღსდგება ერთ მოღიან ხუვერენულ ხახელმწიფოთ.

ქალ. სოშის ახალმენის კომიფეფი.

გთავაზობთ ნიუორკიდან მოხულ ცნობას იუ, როგორ ჩა-
აღარა შორეულ ამერიკაში მცხოვრეჯ ქართველებამ 26
მაისის უკვლავი დღე, რომელიც ჩვენი უანჯელი ერისა-
სვის აღდგომის დღესახანაუღსავით დიადი და ხანუკვა-
რია.

წელს ჩვენი 26 მაისი 70 წლიხაა, ამიღომ ის განხაკუ-
თრებულ ხაზეიმო ვისარებაში ჩააუარაქჩვენი ხათვისყო-
მოს ახალგაზრდა, ენერგიულ თავჯლომარემ, შედიყინის
მეცნიერებათა დოქტორმა, ფსიქიატრმა ავთანდილ პაპი-
აშვილმა .

ხაეაღესიო დვთის-მხახურების შემდეგ, ხაზეიმო ნადი-
მი გამართულ იქნა ესტონელების ხახლმილ, რომელიც
ძლივს იტევდა ხტუმრებს. ნადიმს დაესწრენ აგრეთვე
ამერიკაში მყოფი ქართველი ეზრადელები, რითაც ძლიერ
გვახიამუვენეს.

ნადიმზედ ქართულ და ინგლისურ ენაზედ ჩვენმა თავჯლო-
მარემ დამხწრეთ გადაუშალა 26 მაისის მნიშვნელობა,
და შეურიგებელი ბრძოლა თავისუფლებიხათვის დამპყრო-
ბელთა წინააღმდეგ ჩვენი ერისა.

თავის განუმეორებელ ორატორულ ნიჭით დაჯილდოებულ
მცხოვანმა პრეტესორმა გიორგი ნაკაშიძემ წარმუხთქვა
უადრეხად პაატრიოტული შთამბეჭდავი ხიყყვა, ქართულ

და ინგლისურ ენაზე, მცხოვან პროფესორს ოვაცია გაუმართეს.

სიწყვა წარმოსთქვა საქართველოს პრეზიდენტის, ნოე ყორღანიას ვაჟმა რეჯებ ყორღანიამ, რითაც უზომოდ გვასიამოვნა. სიწყვა წარმოსთქვა აგრეთვე კომპოზიტორ, პიანისტმა გურამ ოქროპირიძემ, რომელიც დიდი ხანი არაა, რაც ამერიკაშიღ ჩამოვიდა და უარი განაცხადა საქართველოში დაბრუნებაზე.

მან წაგვიკითხა საკუთარი დიდებული დექსები, და დამხწრენი მოხიბლა საკუთარი მუხიკის პიანინოზე დაკვრით.

ხანხაცია გამოიწვია მოღერაღთა გუნდმა, რომელიც მხოღდ ამერიკეღებისაგან შეხღგება, და რომღებმაც დიდი გემოვნებითა და საკვირველი ქართული შთაგონებით შეახრღღეს "შენ ხარ ვენახი", "ჩეღა", "განგაღა და ვოგონა" და ხხვა. ამ გუნდმა საქართველოშიღ დაც ინგზავრა და დიდი მოწონება დაიმხახურა, ხაღამოზღდ მყოფ ქართველოზამ იხინი მხუოვადღე ჭაშითა და ოვაციებით დაახიღღოვა.

ნაღიმი დამთავრდა გვიან იმ იმღღით, რომ საქართველო კვღავ აღხღგება და ხუვერენული ჩვენი ხახეღმწიფო თავის ეროვნულ დღეს იღღეხახწაუღღებს თავის საკუთარ ხაღღჩოში ამერიკის ღღღა ქაღაქ ვაშინგგონში.

-----

1. 5 -

სამგლოვიერო

ნატეცია ბერბენიშვილი-გოგვაძისა.
1891 - 1988.

(ეს ხურათი გადაღებულია სოფელ ღვეჯილის ქართულ -
მამულში 1986 წელს, ხადაც ის პოლომლის ცხოვრობდა:
.....

გვ. 3060

ნამო.

უკანახკნული ხურათი მის ბინაში ლევილში.

აღარა გვყავს ჩვენი ნამო, მშვენიედა ლევილის ქართულ
მამულის, და უთლიანად ჩვენი ბელშავი ემიგრაციის.

ღვას 1988 წელი, თვე აგვისტო, რომელიც ჩვენს ცხო-
ვრებაში გლოვის, ჭმუნვის, და მწუხრის სახელით შევა,
რადგან ორ აგვისტოს სამუდამოდ დაგვყოვა ჩვენმა სახი-
ქაღლო საყვარელმა ნამომ.

მარტოდ მარტომ ამ ღიღებულმა მანდილოსანმა გოგონის
ერთ-ერთ ხედიან უხალისო ოთახშიღ დაღია ქამებული
ქართული ხელი, და იხივ ვი არ ეღირსა, რომ მიხთვის
ქართველს დაეხუჭა ის თვალები, რომელიც მუდამ ხარობდა
ქართველთა წქერით და ხიკეთით.

მეოცე ახწლეულის პირველ ნახევარშიღ, როდესაც საბჭოთა

რუხეთი ვერაგულად თავის დაეხსნა, სრულიად უმიზეზოდ დაპყრობის მიზნით ჩვენს პაქარა სამშობლოს. ახლად დაქორწინებული ნამეფია, უყოყმანოთ, სამშობლოს სიყვარულით გაგზავნილი, უმიზრად იარაღით, სიძვერის ნებიანი იერით, ორბის თვალებით შეუპოვრად გვერდში ამოუღვა მის ახალგაზრდა მეუღლეს, ცნობილ ვაჟოლიან ჯავახიან მაგარბელში, რომელსაც ჩაკერული კუნთებით, ღმამურძოვანი მკერდით, ნებიან ნიკაპაზე გრძელად გადამწყვავებული უღვაშებით, სამშობლოს დაცვის სიყვარულით და თავის მთელი თავისი რისხვა მიჰქინდა დამპყრობელთა წინააღმდეგ.

ამ მრისხანე უთანახსორო ბრძოლების დროს, ნამეფია გვერდში უღვა ჯავახიანში მყოფ მეზრძოლებს, და მისი გაბეღული ყიყინით ამხნევებდა მათ.

ნამეფიას, მეუღლემ და მეომრებმა რამოდენიჯემერ სთხოვეს დაეფოვებინა ჯავახიანი, მაგრამ ნამეფიამ მათი თხოვნა უარყო, მის სახეში იმ დროს გამოკრთოდა, გონიერება, პატივმოყვარეობა, დიდხულოვნება, შეუპოვრობა, და მძვინვარება მუარვალთა წინააღმდეგ.

დამარცხდა უთანახსორო ბრძოლაში ჩვენი პაქარა სამშობლო, ხადაც დამპყრობლებმა დაამყარეს ხანა სიხსლის წვიმების და მამულის შვილთა სიხსლით დაფერილი ხუნდები დაადვეს მთელ საქართველოს.

ნამეფიამ მეუღლესთან ერთად იძულებით დახლოვეს მათი მზიური სამშობლო, და თავი უცხოეთს შეაფარეს.

თურქეთი, პოლონეთი, და საბოლოოთ დახახლდენ ხოფელ დევილის ქართულ მამულში.

ვალდიათ და ნამომქსმალი ქარქაში ჩააგებს, და მათი გონიერი, მუყაითი მიწის დამუშავებით და განუწყვე-

ყელი მძიმე შრომით შექმნეს, ემიგრაციაში განთქმულ-
 ღი ქართული ღონიერი ოჯახი ხალაფ მეფობდა ენა ქართუ-
 ღი, შემკული ყველა მშობლიურ ღიღებულ ჭრალიციებით.
 მათ გურულ ყაიღაზე ხახიშინღოვ კი ააგებს, რადგან მი-
 ყავღათ ხიშინღი, შუიძინებს .ძროხები, აკეთებღენ ქართულ
 განთქმულ ხუნგულებს, ღაღებს ხკები, ღა ზღომათ აყენე-
 ზღენ აღეხის ღვინოხაფ, რადგან ეხ ყურძენი ზღომათ
 ხარობღა მამულში.

ნამეღია ღა ვაღღია თავის მუშაობის ნაყოფხ ეწოხავით
 ხულ თავიხკენ კი არ მიიღღიღენ, არამელ ხშირად აპკრე-
 ზღენ გაჭვირვებულ ქართვეღებს, ღა იწინღენ უღიღეს
 ქართულ ხფუმართ მოყვარეობახ. შეიძღება ითქვაბ, რომ
 ემიგრაციაში არ იყო კაცი, რომელხაფ არ ეგემებოხ
 ნამოხ მადღიანი ხელით ვაკეთებულღი ქართული კერძები,
 შეზვიღღით ნამის ხავხე ოჯახშიღ ღა თქვენ ! ეღაღღით
 ნანაორ ხამშობღო ხაქართვეღოხ, ღა მისგან გამხნევებუ-
 ღი ზრუნღებღღით შარიბში.

ხმწეხაროდ ვაღღიძქმძიმე ავადყოფობის გამო აღრე გა-
 რღაიღვაღა, ქერივობამ ვერ გახგება ნამო, მან შრო-
 მა გააორკევა, ოჯახი არ წააქენია, უვღიღა ღევიღშიღ
 მყოფ მოხუნ ქართვეღობახ, წღების განმავღღობაში მახ
 ირწივეღენ მამულის გამგეთ, რომელხაფ გონიერათ ღიღი
 მომჭინეობით განაგებღა. ყვეღა ხენობღა მის უღიღეს
 ავღორიფეფხ, ღა ნიშნად ხიყვარეღიხა ღა შაფივის წემი-
 ხა მახ ყვეღა ნამოხ ხახელით იხხენიებღა, რომელღიფ
 მხოღღ რწიულთა ხკედრია, ღიახ ნამო გახღღათ ქართვე-
 ღი მანღღიღოხანი, რომელღიფ რწიულთა გურღხ ეკუთვნიღა.
 ნამო ყვეღა ქართვეღის გულში თეხავღა ხამშობღოხ, ოჯა-
 ხის ღა ერთობის ხიყვარულხ, რომელღიფ ხულ მადე ჯაჯი-

დადიქვა, და ამიყომ ღრმად დაძწუხრებულნი, თავმოხრი-
 ლნი ვლგევარო უყვედ ცრემლივით შენი ცხედრის წინაშე
 და გუეზნევიო ხაუკუნო იყოს ხხენება შენი.

ძვირფახო ჩვენო ნამო! შენ დაგვიცოვო ღიღებული ხა-
 უნჯე, რიმლის ხახელია დაუვიწყარი, წაუშლელი კეთილ-
 შობილება, და ამიყომ შენი ხახელი ხამარადიხოდ და-
 რჩება ყველა ქართველის გულშიღ.

ვაი, რომ ქართული მამულის შესავალ ჭიხკრის მარცხნიო
 მღებარე ეზოშიღ ზაფხულის მცხუნვარე ღღეებშიღ, ვე-
 ღარ ვიხილავთ ახ წლოვან ცაცხვის ჩრდილნი მჯლომ უკვი
 ხანდახმელ, მაგრამ დაუცხრომელ, ქედმოუხრელ ჩვენ გა-
 მამხნევებელ ხაყვარელ ნამოს.

მშვიდლოშიო ძვირფახო ადამიანო, ქალბაჯონო ნამეცია,
 ღღეს ამ ქვეყნჩურებიდან შენ გაგვიშორდი, როგორც მი-
 წიერი არხება, მაგრამ ხსოვნა შენი ხუდიერი, უკვლავი
 ღარჩება ჩვენშიღ გულის უკანახკნელ ფანცქაღამელე.

მ შ ვ ი ღ ო ბ ი თ ! ღ.ფაღავა.

* ზაფონ ვიქტორ ხომერიკმა, რომელიც ყოველღღიურაო
 ნამოსთან იყო ხავადმყოფოში მოიხურვა მიხი ხახლშიღ
 წამოყვანა, მაგრამ მთავარმა ექიმა განუცხადა მახ,
 რომ "ქალბაჯონი მძიმე ავადმყოფია, და ხაჭაროვბ
 ექიმების მუღმიოვ მეთვალყურეობახ, რახან თქვენ ხა-
 ხლშიღ ვერ მნხბღებთო". ამიყომ ვერ აღუხრულევხ ნამოს
 მიხი შინ დაბრუნებხის ხურვიღი.

---...---

- . . . -

ქალბატონ ნამეფიას დაკრძალვა.

[REDACTED]

ნამოს დაკრძალვა დაგვიანებით მოხდა, რადგან უფლილენ საქართველოდან ნათესავების ჩამოხვლას. სამწუხაროდ გაუგებარი მიზეზების გამო მათი ჩამოხვლა ვერ მოხერხდა, რაც ფრიად სამწუხაროა.

ოთხშაბათს 10 აგვისტოს ნაშუადღევს 4ხაათზედ, ნამოს ცხედარი ცოცხალ ყვავილებით და გვირგვინებით დამშვენებული დაახვეწეს შაფოს ხახჭუმრო დარბაზში, ხალაფ შეხრულდა ხაეკლესიო ქეხის აგება. გალობდა ქართული გუნდი.

მიუხედავათ ხაზაფხულო კანიკულებისა, ქართველობა ბლომათ მოვიდა ნამოს გამოსამშვიდობლებლათ, მათ შორის ზევრი მეზობელი ფრანგები და ლევილის მენიციპალიტეტის წარმომადგენელი, ხალაფ ნამო ხაპაფიო პაფიოცივისცემით ხარგებლობდა.

ნამო დაკრძალეს აკაღღამაში მის მეუღლესთან, ლევილის ძმათა ხახაფღაოზე.

გამოსათსოვარი მგრძნობიარე ხიფყვები წარმოსქვეხ ხათვისცომოს თავჯღომარემ ბ-ნ ოთარ პაღარიძემ, ბ-ნ სიმონ ბღიაძემ და ბ-ნ ვიქტორ ხომერიკმა.

დამხწრე.

...

საქართველოდან გვაფეოზინებენ:

მის უწმინდეს უნაფეროებამ, სრულიად საქართველოს
კათალიკოს ი. ლ. ი. ა. მეორემ სიონის ფაძარში სწირა და
პანაშვილი გადაუხადა აწ განხვეწებულ ნამუცია
გოგუაძისას.

...

ღრმად დამწუხრებულნი, ხომოს ხათვისცხომომოს ქვერები
ხამძიმარს უცხადებთ მთლიანად ქართულ ემიგრაციას, და
ნათებავენს ყველახათვის დაუკიწყარ ხაყვარელ ნამოს
გარდაცვალების გამო.

ხომოს ხათვისცხომომოს თავჯდომარე:
გრიგოლ ქვარცხავა.

...

"ჩვენი დროის" რედაქციადრმეს მაღლიბან, ყვალაბ ვიხი კუაილშობილობით, და მეოხებით ყურნალი განაგრძობს არსებობას.

მახალეგი და ყულალი დახმარება უნდა გაღმოიგზავნოს

შემდეგი მისამართით: **PAGAVA LEVAN**
3 RUE ADOLPHE CHERIOUX
92130 ISSY LES MOULINEAUX

TEL. 46.42.48.23.

შემომწირველთა ხიის გავრძელება.

1. პიროვნების უფლებათა დამცველ ხეჭვიიდან--	2000	ფრ.
2. გრიგოლ ქვარცხავა-----	1000	-
3. ჟეზა გოღმან(ვარენ)-----	600	-
4. ქეთევან ბარნოვი -----	500	-
5. ხიმონ ბლიაძე -----	500	-
6. ავთანდილ პაპიაშვილი-----	494	-
7. პოლ ღიმიფრი ქიმერძის ხსოვნისათვის---	400	-
8. პავლე ვაშაძე-----	300	-
9. მარიკა ყენე-----	300	-
10. თათრახან ანთაძე-----	200	-
11. გიორგი მორაღაშვილი-----	219	-
12. მართა ხუერუა-----	200	-
	6713	-
	ნაშთის რეპორტაჟი....	682 -
გახავალი:		7395 -
ავციხვოს ყურნალის ხარჯები:.....		4730 -
		2665 ფრ.

7395-4730= 2665 ფრ.

ხალარობია: 2.665 ფრ. და 200 ლლარი.

გვერდი.

- 1. პრეზიდენტის ხურაოი.
- 2. აგვისტო.....ნოე ყორღანია.
- 5. განთავიხუფღემა.
- 6. აგვისტო-1924 წელი.....ლევან ფაღავა.
- 10. ხამშობლობახვის წამებულნი.
- 13. ღენინის პრძანებები.
- 15. ეს არ უნდა დავივიწყოთ.
- 16. ხაქ. ხ. დ. პარტიის 50წლის თავი...ნ. ყორღანია.
- 17. ქართული ხ. დემოკრატიის რიდი ერში...ნ. ყ.
- 19. იხტორიული წამები.....გრიგოლ რობაქიძე.
- 23. მიწის ხეული.....გრიგოლ რობაქიძე.
- 25. ხამი წერილის პახუხად....ლევან ფაღავა.
- 44. მცირე რამ წარხულიდან....გიორგი ფოგონიძე.
- 59. ღეღავ ჩემო ღეღავ.....გიორგი ფოგონიძე.
- 60. ირაკლის.....მერაბ კოსტავა.
- 65. იმრე ნაგის დახერუღის 30 წლის-თავი. დამხწრე.
- 68. მოკლელ.
- 69. პიერ რენოღელის ხიღყვა, ხაფ. ღეპუფათა პაოაღაში
- 93. **აგვისტოს განაწაღებგმირებს. ხაფრანგეთხ, ახმათ ყორღანია- ფაღავანა.**
- 95. ხაფრანგეთხ..... გიორგი ფოგონიძე.
- 96. ღეკღარაღიები, განმარფებები და რეზოღიუფია.
- 102. ღენინ ხგღლინურ გზით "ხოღიაღიზმიხაკენ".
- 103. ფრაქღაფის მუხახებ.
- 128. 26 მაისის ზეიმობა უცხოეთში.
- 138. ხამღლოვიარო- ნამეფია ვოგუაძის გარღაღვაღება.
- 145."ჩ. ღ-ის მუქოხავაღ გახავღის ანგარიში.

...

"ჩვენი დროში" ეს ნომერი უკვე ხელშეშობი იყო, როდესაც
 ხან ამერიკის სათვისტომოს თავჯდომარემ ექიმ ა. ჰაბიბიძემ
 პიასვილმა ამერიკიდან ჩამოგვიყვანა და ვაღმოქვეცა
 ცნობილ დიხიდან რუნგივ გულავას მიერ გამოცხადებული,
 საქართველ-დან ახლად მიღებული ქართველ ცნობილ განა-
 წამებ დიხიდანგთა წერილები, "ჩ.-დროშიაში" გამოსქვეყნე
 ბლათ, რიხთვისაც ჩვენ პაფივცემულ ორივე თანამემა-
 მულეს ჩვენს უმორჩილეს მალლობას ვუცხადებთ.

წერილები უაღრესად ხაინჯურებს, და ამადლევებელი
 არიან, რადგან იქ აღწერილია დიხიდანგებობის ღვენა,
 ცხოვრება და მათი უშიშარ- უკომპრომიხსო არმოღები
 დამაყრობელ ხელისუფალთა მიმართ, და ამ უკანახკნელთა
 აღამიანთა ჯიშიხათვის ხამარცხვინო ველური წამების
 მეთოღები.

მხოლოდ

ჩვენ ხამწუხაროთ ამ ნომერში ვათავებთ მათ მიერ წა-
 მებაში მოკლულ ნაში შამანაურის დღიურების ნაწყვეცხ.
 ჩვენი ურნალის მოცელობა და უინანხიური დაბრკოღება
 არ გვამღევს შეხამღებლობას ყველაფერი ვამოვაქვეყნოთ,
 მაგრამ განშრახული გვაქს შეხამღებლობის უარგღებში
 ეს წერილები ურანგულათ თარგმნიღნი უცხოღების და
 ჩვენი ახალგაშრღობის გახანცნობათ მოვათავახოთ ჩვენ
 ურნალის მომავალ ნომრებში.

"ჩვენი დროში" ეგზავნება ყველა ბიბლიოთეკებს, და
 აგრეთვე ხაყრანგეთის დიდ პარფიების ხამღივნოებს.

(შენიშვნა: ვინაიღან მახალღები დაგვიანებოთ მი-
 ვიღეთ აწ განხვეწებულ განაწამებ ნამის დღიურების
 ნაწყვეცხები დამაღვბითი ხახით თავხღება ურნალის
 დახახრულს)

ნაზი შამანაძე.

...

დაცო ჩვეულებრივად.

ქორეაში რეპრეზენტაცია არსებობს და ქაბანატიშვილი დახმარებულა, რომ მისი
შემაწავარი ცემიხ არის მოკლული, ზემოთ ექსპერტიზა ელემენტ მალაყს ამ ფაქტს
/სააკადემიკოსს ელენაჲ არა აქვს მონაბული ექსპერტის დასკვნა გვაძინს აღ-
ვრილობის შესახებ/. ნ. შემაწავარის მკვლელობაში პირდაპირი ქაბანატიშვილი-
ბა კერძოება მის "ექიმს" მისა გოგორიაშვილს /ქალთა პირველი გაბ-ბა/ და
რესპ. ფრთხილადილი სააკადემიკოსს მთავარ ექიმს აშუღ მამარაშვილს.

ამჟამად ფრთხილადების მიზანია გაჩეკველიის ელენის სარა ინაშვილის ფრ-
მკურნად მისპობა, რგორც ამ არნადული ჯალათობის სათითო მოწმისა. ამ ბრ-
მტბრქმელებს განხორციელება დაკლებული აქვს ქალთა მეყმრე განყოფილების
ექიმს კუმბურიძეს, რომლის მეკვალეერეობის ქვეშ არის ამჟამად ს. ინაშვი-
ლი. მას სააკადემიკოსს ქალაყის კართან "მეკვლი" დაკლებული ყავს მილიციის
მეშაყი /71/.

ა/ფ მ მარტს მეყმრე განყოფილების კარქმეუ გამოკურეს ასეოი განყმადე-
ბა: "აკადემიკოს ს. ინაშვილთან არ დაიშეუბიან მრანკვლები, არც მისი და"
/კომენტარები ზედმეტია/. საბრტერესთა, ზუ კყლითა სააკადემიკოსს რდენმე ინ-
თი აკადემიკოსი, რომელთანაც ზეთი მის უბილეს ნაყმსაყსაყ კი არ უშეუბდნენ?
ფრთხილადები ამტკიცებენ, ზილქოს ნ. შემაწავარი მიზორტერეოთ იყრ დაკვა-
ლებული 1974 წლიდან, მავრამ არც ელმეოთს რ-ნის უანგანში და არც ზბილინის
ფრთხილადებრტრტივრ დისქანსტრში არ ირიყბება ასეოი აკადემიკოსი.

ს. ინაშვილს არ მისცეს უფლება შვილის დატრეუბისა და მის მწეხარებას
ფრთხილადები ამჟამად ნემსებოთ "მკურნალბენ".

ეს განილავთ ანაღაზირდა ქარკველი პაჭრიიტი ქალიშვილის "საკმის" ნამდ-
ვილი არსი.

ლიბ. "მიყვალბულზე არ კარგი უნდა ზქვა ან არაფერი". მავრამ, საბრ-
ხარო, ამ ფრთხიანმა გამოლქმამ ფრტები კურ მკვლეცა ჯალათების მინდურ განმ-
რანბეს - გაკმბიბტრეობინათ და დატოი ამოუსტარათ ნაში შემაწავარის პაჭრიიტი-
იზმი.

ელეკანდელი დედები "ორკვლებისაჰვის" ზირიან მუილებს. დელს გამაკვირ-
დასადრანი ზილქოს აღარაა ის, რომ ხმირაშტრთი და იგორე რყანბიდან წელებ-
წელებად გამოლქმე კუმბები. ბოლო იგორე ანაღაზირდები რაიმე პაჭრიიტილი სა-

უნისაჲრის, ქატიონებისაჲრის, სიმაზღონისაჲრის რთი უბეღი მოხედენ ან, კომკავშირისაჲრის გარეგნობა, იგვე მთხოვლები წყვილა-კუდუთი ზეაჩველები
სამთხოვლის მომგონსაჲ და ქატიონებელი საქმის ურველ ნამომწვები.

სწორედ ასეუბნს ზეუბნებდა ნაზი მამანაური: "გამოგონიბილით, ხადინი
დროა! დროა!"

სკოლას ჟრანგული უნის მანწავლებელი სწორებოდა და ნაზი სამუშაოდ არ
წავიდაო... კი, მავრამ, ჟუ სულით ავადმყოფი იყო ნაზი მამანაური, რა კრ-
ტენიბიბს უხელებ? "ვერე საყვარელი სამუშაო იპოვა!" არ არსებობს "საყვარ-
ელი სამუშაო" ჩვენში "ქატიონელი ხაზის" წყალიბით. ნაზისთანაჲ უნისაჲრ
მთაბრუნეს კი მით უმეტეს გავიწიბებოდა ასეო სამუშაოს პოვნა. "სადღერ-
ნიჭოთ ზეუბანიბინაჲ განაშლება მისი...". რი უბილენიბან ნაზის^{საჲ}ვერე უნით
დაუთავრებინა, მამინ იტყოფით, სამუღმწიჭოთ განაშლება ვერ მისიან!

"სულით ავადმყოფი" ჟრანგისტი როგორღა წერდა ნიჭიერ სტატიებს, როგორღა
იღებდა ინტერვიუებს /იბ. მისი სტატიები ზემოხსენებულ გაზეთებში 1972 წლი-
დან 1982 წლამდე/?

"...დავადებამ შეიძინა ისეა^სამათი ფრთები..." აგრძელებს ქვევით.
სირიხელილი ჟვერე, სირიხელილი! აკი ამბობს კიდევ ნაზი ლევის ურ-ურე წერი-
ლით: "...სამოგადოებისაჲრის ცილისწამების გზით მოგკუთხავუნ, გიკად გამო-
გავბადებუნ".

"შერეკილები" ლემა ზეუბანიბინაჲრ ნართოარინდუქ^სქარავერღმა კინემატოგრაფის-
ტებმა ~~სამოგადოებისაჲრის~~ ამავე სათაურის ფილმი, რა მათღო არის ნაწველები იმა-
თი ბედი, უნე უბრადელისაჲრის "სწორხაზიბუნად" არ ამოკუნებს. ასეუბნის-
დონს ბელისუჭად მშადა აქვთ წინასწარ ზეოთხინილი სტანდარტული"რედაქტი":
"გაშლილი გაზეთების ფრელებიბან ჟვლით უბილავი სარანღავი ბეიბოია..."

მორჩეულ იყო ნაზი მამანაური და ცილს სწამებდენ რეპორტაჲრ. სწ-
ორედ, ლეონს სიყვარულით მიიყვანა იგი წმიდათა წმიდა საქმესთან, სწორედ
ლეონს სიყვარულით გადაარჩინა მისი სული. მორიყვანთ ნაწვევებს მის
წერილიბან:

"...რამდენს უთხებუნ? მწარე, მტკიცუნეღმა ფიქრმა ლამე ლეონად გამოაღ-
ლებინა. ზემბეღდა ჩემი ლევი. რამდენს უთხებუნ? როგორღე ურველივე ეს? ა-
დენმა დემიღმა გრებდაჲ დაახში და სულიე დააყრინა.

მზილიდ იკვანის ქველიდღუბაწე ფიქრიოთ და მრუნიოთ ხომ არ ამიხრუნიტა
 დღეს ადამიანობის ფართო ყნება? აჯურ, მუნს გვერეოთ, ქოავერ, ქურდავერ,
 მავს ესხმიან უდანამავლო ადამიანებს... სწოავერ, ძარეკავერ კრტურისა და
 ინტორიის უგვალსარინოვს ძეგლებს...

იგი, ინდიფერენტული გონება ყი ასე სჯოს: "რა ჩემი საძქება, რა ხდება,
 მე და ჩემი იკვანის ნვერები ხომ კარგად ვართ". მაშინ, როყა გული უნდა გვე-
 ფლიგებოღეს, უნდა გვეწავლებს სირცხვილი ყოველივე იმის მიღებაზე, რაც ჩვენ
 დაგვყავნიწებს, დაგვაძვირებს სხვა ურის ჟვადში.

სამშობლოსაგვის ერთია ინტორიული ძეგლიქდა ადამიანისყ. ჟე ინტორიის
 ძეგლები, - ქვაში იქნება განსახიერებული, წიგნში, ჟე ძვირფას ღიგონებში
 - ურის დიდების მავთანება, ჟეოთ ხაღზი სამშობლოს ყოგხალი მეშავებაწა,
 ჟეოთოველი ჩვენსავანის მიწადური სახე საჯურთ ჯამში ურის ჟანაშვიდრევე სა-
 ხება, რომელსაც ასეოვე მთიზე, საყადალო, მავრამ საამიყყო წარსული აქვს.

ამდუნად დიდია, საპასუბრინმეებღია ჟეოთეული ჟეუნსავანის ტვირთი -
 ტვირთი ადამიანობისა. დღეს უჭრი მეტად, ვიღრე არასოღეს, მნიშვნელოზა უნ-
 იქნება იმას, ჟე რანი ვართ საქარჯველოსაგვის, რამდუნად ქეშმართოთია ჩვენი
 ადამიანობის, ჩვენი ქყობის სიმბაღეები და რაოღერ საყადაღია, როყა აი ამ
 ქყვერი სიმბაღიდან ძირს დანარეებულე ახაღგაზრღას ხველები. ახაღგაზრღას,
 რომელმაც ვერ შეიგრო ვერე დევისა და ვერე სამშობლოს ძეძუ.....

ვერ ვწერ იმას რასაც ახლა აღმეოთეებელი გონება მქარნაწიგზს. ხეღები ულ-
 ნოდ მივარღება, მინდა ვიღრიადო, ყველას გასავგონად ვიყვირო: რა ხდება ეს,
 ხაღზინო, ჩვენთან, საქარჯველოში? კერძოდ, საყარეკოში?

იქნებ აქ, საყარეკოს რაკოშიის მდოვირის მეღეა მეჭვირმევირის უშეალო მესა-
 რველოზას აქვს ადგილი, მის ავტორიტეტს უჭრთხიღელებიან? რამდენი სამარეც-
 ვინი და საყანგამო ფაქტი ხდება მის რაკონში: ქყაძეოთი ბავშვის მოჭავება
 ქყაძეოთი ჟეოთ ბერიძის "მოღვაწეობა" საქარჯველოს სხვადასხვა
 რაკონებში და აი, ნინელი ჩოღელის, არასრულწლოვანი ბავშვის დამყორებული
 გზით სიკვედილი...

არა, ასელები ქარჯველები არ არიან. როგორ შეიძლება ქარჯველად ინფლე-
 ბიღეს ჟამამ ქადავიშვილი, რომელმაც "მქარნაღობის" წიღობთ ნამუსი ახადა
 15 წლის ნინელი ჩოღელს და მის უნამუსობას უბსვერქაღა იგი.

... როგორ არ უძღვია, რომ დღეს დემოკრატიული საზოგადოება, ლადგოა საქართველოსი... ვაი, რომ მსგავსი რამ სხვებზე ბევრი გვხვდება ჩვენს ყოფიერებაში:

1972-73 წლებში ჩვენთან, სკოლა-ინტერნატში ცეკვის მასწავლებლად იყო გურამ საგანდელიძე, რომელიც მუორე, მესამე, მეოთხე კლასის გოგონებს ცეკვის იღუმენს "გაგრობის" მიზნით ღვადებს უბეჯდა და მავშვების უმანკო ბავშვებს ღუმენის სასქენო ჩრგანოთი ებეჭოდა. უნ იყოს ანდა სად დაძინის და რა უმსგავსობას სჩადის "მასწავლებლად" წოდებული არა-კაცი.

ქ. რუსთაველი 4 წლის ინგა უმხვეურადა 24 წლის ზურაბ ცერცვაძის პირ-უბეჯველი ჟინს. ესეც არ აკმაობა და გამხველებლმა მავშვი საამშენებლო ბოკის ღვეში ჩარტყმით სიციციხლებს გამოხანადრა /გამ. "სახ. განაღლება", 1980 წ. 25 იანვარი. გვ. 2 "ვიმოქმედოთ ურთობლივად და მტკიცედ"/.

სადგარეკოს რაიონის ს. კაკაბეძეში უემად ჩთანაშვილმა მავშვი გადამადა ცველას ღვადწინ ჭლის გამოძადვის მიზნით.

რა ხდებდა ეს?

ღრთა, ცველამ ურთად უძღვიათ ეს დიდი სატკოვარი, გულში რომ დაბეჯე-ბულია და ამხსუნღველას გვიშლის. სათითაოდ ღუ უიღვეთო, სათითაოდ გადგ-უბუბავენ, მუმიად გვაქევენ, სამოგადოებინსადან ცილისწამების გზით მოგვეკვეთავენ. საჭიროა ურთიანი ძალი საშეშობლს გადსარჩენად.

... მარტალია გამღელები გამიღიი ანშეღვით მოგვიწიებებენ დღეს "ღრთა სიცივიდან საქმეზე გადვირღო, ღრთა, ღრთა!" საღამეუ უიძანოთ ეს "ღრთა, ღრთა!"

საქმით ურველ ნაბიჯზე სრული განუკოთხობაა, ქათონია, უსამართლობაა, საშინელი ჭრღეაობა და ცინიზმი, - რომელ სიმართლეზე, რომელ კანონი-რებაზე მოგვიწიებებენ მალადი გრძობუნებოდა, როცა ცხოვრებაში იგოვე პირები ქადავიშვილისნაირი ნაძირადებინ მჭარველებად გვევლინებოდა. ღუ ასე არაა, რატომ არ არის ნადონსაღვის ცნობილი ის დაშინამევე პირი,

რომელმაც ჩვენი ურთიერთი სავაჭრო - საქონლისა და ბაღყის სახელმწიფო
აუტორის დაწესისათვის კოლხაღური თანდა გაილო?

რომ ავინნახ ამდენი ბაროვას თარეში, როგორ გადავარჩინოთ ნაყოფი-
კუბით მოწამილული ამდენი ახადგამრლობა?

ეს არის საკუთარი ხაღბის გვემამომიური გენოციდი.

ვინ გადაწვია საქონის აუტორი და რა მიზნით? ვინ წაუკოდა იფხვილი ს-
ჯარო ბიბლიოთეკის და რა გამოვანეს მადნებლებმა "იფხვილის საფარქვეშ ?
ვინ წაიღო ბოლნისის ქვის დიდი ჯვარი, ვინ ააფუქა ძველი ქართული
წარწერები? რომევის იძარცვება საქართველოს უკლებიები დონისთ, მის-
ით? ტაძრები? მუზეუმები? სად პოლემის მავშისაფარის საკულებსით და სამუ-
შეუმი განძებლობა, ქართველი ერის სულიერი სავაჭრე?

კრავიმივილი, ეს იოლად გადასატეხი ჯობია, ვინ იმადება მის ზურგს
უკან?

სად გაქრა ხელნაწერთა ინსტიტუტიდან ერის ძუიჭასი ჭლიანტეხი?
როდესღე მთხილი?

აუ ადრე საქართველოს ერთი ჯალადდენი მემოუნისა, ერთი აღმურ-დენი,
დღეს საქართველოს დასალტავად აღმართლად იმდენი ჯალადდენი, იმდენი
აღმურ-დენი, რომლის მსგავსი ინტორისა არ ახსოვს.

გული განუტეხასა, ბორცება უნდა დახსაჯოს, აუ გუინდა რწმენა მუ-
რჩეს მამის, ვისა, თამარს, ნინოს, რათა გადავარჩინოთ ჩვენი ხუადინ-
დელი საქართველო!

დროა ბოლმის ახსკლეს საბჭოელი! ჩვენ ყველამ ერთად უნდა ვაქცათ
სააქმელი, ჩვენ ყველამ ერთად!... დროა!!!"

მამის გამყოფველ პავკა ბორჩოვის მორაღურ მავადიანგია აღმ-
დელი ნაშის ბიძა. და ახლა განსატეხია, აუ რატომ არ იკარებდა ნაში მას,
რატომ უარყო იგი. ვის უმკვებენ ავადს, ვის უმტკიოებენ, რომ არ ყოფილა
არც სასტიკი ხელიხუადენი, არც სასატომირო, არც დენა. აუ მოკლეს!
მამი, ნ. მამანაურს მთიმე მუშეებში მავს უსკივებენ შირფესსოები, აყადემი-
კისები, "როგორც ყველა აყადემოვს?" ეს ნომ ისეთივე სიფრვეა, რო-

ერთი კრძალვადი უკანონო მკვლელობა ჩვეურობით. რატომ არის ასეთი სიძულვილი
დაწერილი ეს სტატიის? ამ უბნ წერის ამის? რატომ უბრალოდ მისთვის უკანონო-
ღობის ავტორები ხან "საქართველოს", ხან "საქართველოს" და ხან ვრცელნი-
ღობის მკვლელები? რისი უბრალოდ? ძალიან ბიძი მათ ზღვრისა და ახ, მის უბრალოდ სი-
ძულვილი?!

რისი ასეთი კანონი საბრძოლველ ქალაქიდან სიყვლის დახრწება? რაში ბიძი კან-
ონი მისიძულვილი დახრწება მისიძულვილი რათაინა? მკვლელობისთვის მათ იქ ამ
კანონი ზღვრის კანონიდან საბრძოლველ?

ღობ, - ღობის იყო რაში მათიძულვილი, მკვლამ საბრძოლველი, სადაც 30
კანონიდან კანონიდან ქალია, რაში კანონიდან არჩევს კანონიდან, და,
საბრძოლი, ეს საკონიდან უბრალოდ სიყვლისა კანონიდან სადაცინა და ასე
ღობისსაბრძოლი არ არის? რაში ზღვრის ღობის ქალია მისი სიძულვილი კან-
ონისა მკვლამ ქალია მკვლამ მისიძულვილი კანონიდან? ახის ვრცელნიდან
ნი მათიძულვილი არის დახრწებად მკვლამ დახრწება, რატომაც კი მათა
მისიძულვილი კანონიდან მისი ვრცელნიდან, მკვლამ მკვლამ კანონიდან ქალია კან-
ონიდან მკვლამ მკვლამ მისიძულვილი, მკვლამ მათიძულვილი ზღვრის კანონიდან, და მათ
ღობის კანონიდან მათიძულვილი მისი დახრწებად კანონიდან მკვლამ, მკვლამ
უბრალოდ არ ახრწებაინა? ახრწება კი ასე დახრწებად საბრძოლველისა დახრწება-
და მისი დახრწებად მათიძულვილი, ახრწებად კანონიდან მისი - მკვლამ ღობისა,

მკვლელობის მიზეზები.

საკანონიდან, არ მკვლამიდან ახრწებაინა ახრწებაინა, რაში მათიძულვი-
ლიდან, მათიძულვილი მათი დახრწებად: "... ახრწებად კანონიდან უბრალოდ მისიძულვილი
და მათიძულვილი მათიძულვილი იყო კანონიდან მისიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილი.

ღობ, მათ სიძულვილი იღობს კანონიდან სიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილი
დახრწება, მათიძულვილი უბრალოდ სიძულვილიდან მათიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილი.

მა უბრალოდ! მათიძულვილი კანონიდან კანონიდან მათიძულვილი, მათიძულვილი მათიძულვილი,
მისიძულვილი უბრალოდ მათიძულვილი, მათიძულვილი საბრძოლველი მათიძულვილი
ღობისა, ღობისა, მათიძულვილი, კანონიდან მათიძულვილი ქალია მათიძულვილი
რაში მათიძულვილი? ეს კანონი არ მათიძულვილი მათიძულვილი? ეს არ ახრწებაინა?
სიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილიდან ახრწებაინა ახრწებაინა მათიძულვილიდან მათიძულვილი-
ლიდან

მათიძულვილი, ღობის მათიძულვილი, მათიძულვილი!

და კანონიდან!

სიძულვილიდან მათიძულვილი უბრალოდ კანონიდან მათიძულვილი უბრალოდ მათიძულვილი!

რაში მათიძულვილიდან მათიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილი მათიძულვილი
კანონიდან? მათიძულვილი მათიძულვილიდან მათიძულვილიდან კანონიდან მათიძულვილიდან მათიძულვილიდან
კანონიდან მათიძულვილიდან: რაში, მათიძულვილი, მათიძულვილი, მათიძულვილი: საბრძოლველისა დახრწებად
მათიძულვილი და მათიძულვილი!

რედაქტორი-- ლევან ფაღავა.

გერანი-- პრიკოვ ინკვირველი.

Redacteur: LEVAN FAGAVA
3 rue Adol. de Chérioux
92130 Issy les Moulinaux

Hors commerce

N° 114.

Client: P. Jankvash

h-920